Riksdagens protokoll 1990/91:117

Torsdagen den 23 maj

Kl. 12.00–17.57
19.00–21.31

Protokoll
1990/91:117

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 16 maj.

2 § Beslut rörande utskottsbetänkande som slutdebatterats den 22 maj

Företogs till avgörande arbetsmarknadsutskottets betänkande 1990/91:AU17 (beträffande debatten i detta ärende, se prot. 116).

Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU17

Mom. 1 (förutsättningarna för jämställdhet)

Utskottets hemställan bifölls med 163 röster mot 37 för reservation 2 av Elver Jonsson och Charlotte Branting. 96 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 5 (arbetsvärdering)

Utskottets hemställan bifölls med 225 röster mot 72 för reservation 7 av Elver Jonsson m.fl.

Mom. 7 (kvinnors arbetsmiljö)

Först biträddes reservation 9 av Kersti Johansson och Anna Horn af Rantzien med 54 röster mot 19 för reservation 10 av Karl-Erik Persson. 221 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 201 röster mot 52 för reservation 9 av Kersti Johansson och Anna Horn af Rantzien. 43 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 9 (kvinnors företagande och regional balans)

Utskottets hemställan bifölls med 244 röster mot 52 för reservation 11 av Kersti Johansson och Anna Horn af Rantzien. 1 ledamot avstod från att rösta.

Lola Björkquist (fp) anmälde att hon avsett att rösta ja men markerats ha avstått från att rösta.

Mom. 22 (lagens tillämpningsområde)

Först biträddes reservation 19 av Karl-Erik Persson med 23 röster mot 18 för reservation 20 av Anna Horn af Rantzien. 255 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 200 röster mot 35 för reservation 19 av Karl-Erik Persson. 62 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 25 (arbetsmiljöer som domineras av arbetstagare av motsatt kön)

Utskottets hemställan bifölls med 260 röster mot 35 för reservation 23 av Karl-Erik Persson och Anna Horn af Rantzien.

Mom. 27 (ökat antal kvinnor i maktpositioner)

Utskottets hemställan bifölls med 282 röster mot 14 för reservation 25 av Anna Horn af Rantzien.

Mom. 31 (kollektivavtal och dispositivitet)

Först biträddes reservation 33 av Kersti Johansson med 52 röster mot 18 för reservation 34 av Karl-Erik Persson. 224 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträddes reservation 33 av Kersti Johansson med 69 röster mot 36 för reservation 32 av Elver Jonsson och Charlotte Branting. 192 ledamöter avstod från att rösta.

Därpå biträddes reservation 33 av Kersti Johansson med 69 röster mot 53 för reservation 31 av Anders G Högmark m.fl. 174 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 135 röster mot 71 för reservation 33 av Kersti Johansson. 90 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 39 (22 § jämställdhetslagen)

Utskottets hemställan bifölls med 193 röster mot 36 för reservation 47 av Karl-Erik Persson. 65 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 40 (påföljden för överträdelse av diskrimineringsförbuden)

Utskottets hemställan bifölls med 194 röster mot 54 för reservation 49 av Elver Jonsson och Charlotte Branting. 49 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 46 (könssammansättningen i AD i jämställdhetsmål m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 208 röster mot 19 för reservation 63 av Karl-Erik Persson. 70 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

3 § Nedrustning

Föredrogs
utrikesutskottets betänkande
1990/91:UU18 Nedrustning.

Anf. 1 BIRGITTA HAMBRAEUS (c):

Herr talman! Vi skall nu debattera Sveriges säkerhetspolitik. Nedrustningspolitiken är ju en del av den. Det gäller utrikesutskottets betänkande nr 18.

Herr talman! I reservation nr 7 föreslår centern och miljöpartiet att en nordisk parlamentarisk arbetsgrupp tillsätts för en kärnvapenfri zon. Den svenska riksdagen står enhälligt bakom tanken på en kärnvapenfri zon i Norden. Ämbetsmannagruppen som har utrett det här under ett antal år är nu färdig med sin första rapport, och utrikesministrarna har beslutat låta den "ingå som ett led i de säkerhetspolitiska övervägandena i de respektive huvudstäderna". Men det behövs ett brett politiskt stöd i de nordiska länderna om tanken skall kunna förverkligas. Därför är det i hög grad lämpligt att nu tillsätta en nordisk parlamentarisk arbetsgrupp för att fördjupa analysen och kunna nå fram till ett gemensamt nordiskt förslag om en kärnvapenfri zon i Norden.

I reservation nr 8 föreslår vi en skärpning av Sveriges praxis när det gäller att ta emot flottbesök från atomvapenländer. En ny tanke är att Sverige skulle kunna arbeta för synsättet att passage med kärnvapen ombord inte skall betraktas som oskadlig. Den skall därmed enligt havsrättskonventionen kräva samtliga kuststaters tillstånd.

Herr talman! Under många år har centerpartiet arbetat för att befria FN-organet IAEA från den förlegade uppgiften att sprida kärnkraft över världen. Vi vidhåller kravet på ändring i IAEAs stadga i reservation nr 10.

FNs generalförsamling tillsatte sitt atomenergiorgan i Wien när den allmänna meningen var att kärnkraften var en oerhört värdefull energikälla, som hela världen måste få tillgång till. Man ansåg att den var billig, säker och outtömlig. Det här var på 50- och 60-talen. Nu vet vi att man misstog sig grovt. Land efter land beslutar sig för att avveckla kärnkraften, särskilt efter Tjernobylkatastrofen. Det senaste exemplet är Spanien. Tidskriften Ny Teknik rapporterade nyligen att Spanien kommer att avbryta arbetet på de fem reaktorer som är under byggnad. Hittills har de kostat motsvarande 50 miljarder svenska kronor, och kraftbolagen får 35 miljarder i skadestånd. Man avbryter ändå byggandet av hela det nya kärnkraftsprogram som man förut har beslutat om.

Det är inte rimligt att FN skall ha ett organ för att sprida en viss teknik, som dessutom är så allvarligt ifrågasatt. Nästa gång FNs generalförsamling får en rapport från IAEA bör Sverige ta initiativet till en stadgeändring.

Herr talman! Vi behöver tänka över vår säkerhetspolitik i en förändrad värld. Centerpartiet föreslår en parlamentarisk utredning för att klargöra Sveriges roll.

Sedan det kalla kriget har staterna i olika internationella fora, t.ex. i FNs nedrustningskonferens CD i Genève, varit uppdelade i väst och öst och i en tredje grupp. Sverige tillhör denna s.k. NN-grupp, dvs. neutral and non-allied states, neutrala och alliansfria stater. Där är majoriteten u-länder. Vi har satsat förhållandevis mycket sakkunskap och andra resurser. Vi har vunnit många u-länders förtroende och ibland kunnat medla mellan i- och u-länder.

Man räknar med att 80 % av världens befolkning kommer att bo i u-länderna en bit in på 2000-talet. De rika är redan i dag en mycket liten minoritet

på jorden, och majoriteten i FNs generalförsamling utgörs av u-länder. Orsaken till att Sverige kunnat påverka en del i FN-sammanhang beror, tror jag, just på att vi solidariserat oss med världens majoritet, de fattiga länderna, och arbetat för en rättfärdigare världsordning.

När nu väst och öst inte längre bekämpar varandra i skilda grupper håller samarbetsmönstret på att ändras. Vi är egentligen tillbaka i grundkonflikten, den mellan rika och fattiga, nord–sydkonflikten. Sveriges neutralitetspolitik och vårt oberoende av stormaktsintressen har lika stor betydelse i denna situation som under det kalla kriget. Vår neutralitet är ju sekelgammal och inget som vi uppfunnit efter andra världskriget.

FN skapades en gång för fred med insikten att fred bara kan säkerställas på jorden om orättvisorna och förtrycket undanröjs. Sverige har från första början med stor entusiasm gått in för att arbeta för FNs ideal.

Nu har emellertid Sverige börjat ändra policy och alltmer solidariserat sig med rikemanslägret, utan att riksdagen tagit ställning till detta.

Internationella valutafonden bestämmer numera u-ländernas ekonomiska politik, understödd av Världsbanken. Där handhas vårt agerande sedan 1988 av finansdepartementet, inte av UD. Det är alltså finansdepartementet, och inte utrikesdepartementet, som utformar Sveriges policy när det gäller skuldtyngda, fattiga länder. Sverige har accepterat Världsbankens och Valutafondens etnocentriska överförmyndarmentalitet. Det är alltså inte längre fråga om utvecklingssamarbete mellan likaberättigade stater.

Jag ser ett otäckt mönster avteckna sig. När de rika ländernas ekonomiska intressen på olika ställen i världen hotas, kommer det alltid att finnas en Saddam Hussein att bekämpa, så att inte den rika världens överhöghet raseras.

Sveriges självständiga och aktiva utrikespolitik är en tillgång. Vi har arbetat för en rättvisare värld tillsammans med andra likasinnade länder, t.ex. Norden, Canada, Holland, Australien och Nya Zeeland. En säkerhetspolitisk utredning skulle ta upp Sveriges roll i detta nord–syd-perspektiv.

Det finns också andra faktorer som hotar vår säkerhet. Trots allt tal om livsmedelsöverskott är Europa den världsdel som importerar mest livsmedel eller insatsvaror för att få fram livsmedel. World Watch Institute i Amerika uppger att världens s.k. spannmålsöverskott bara räcker i drygt 60 dagar. Rekordskörden 1990 fyllde bara på lagret med några få dagar. Kornbodarna i sydvästra USA brukas med icke uthålliga metoder, så att grundvattnet sjunker med upp till 1,5 meter per år. Miljöförstöringen omöjliggör på många håll produktion av hälsosamma livsmedel. U-länderna kan i många fall behöva använda sin goda jordbruksmark till egna livsmedel i stället för att exportera foder och mat till oss. Det finns alltså all anledning att fortsätta se Sveriges livsmedelspolitik ur säkerhetsperspektiv.

I FN-rapporten "Vår gemensamma framtid" från den kommission som Gro Harlem Brundtland var ordförande för, framhålls det att miljöförstöringen också är ett hot mot världens säkerhet. Vi för ett krig mot naturen genom att producera och hantera naturresurserna på ett sätt som inte bygger på kunskap om naturens förutsättningar. Ekonomi och ekologi måste förenas för en bärkraftig utveckling.

Industriländernas spektakulära välstånd åstadkoms med produktionsmetoder som inte håller i längden och som inte är möjliga att kopiera för en

majoritet av världens länder. Belastningen av föroreningar skulle bli för stor och naturresurserna skulle uttömmas. Ett exempel som brukar användas är, att om alla kineser köpte den typ av kylskåp som vi använder och körde vår typ av bilar, skulle atmosfären skadas katastrofalt. Häri ligger stora risker för konflikter mellan u-länder och i-länder. Vi kan inte kräva ekologiskt ansvar av u-länderna om vi inte är beredda att ta det själva.

Omställningen till ett uthålligt produktionssätt är en inspirerande utmaning för industriländerna. När vi sluter fred med naturen och börjar återuppbyggnadsarbetet, kommer också ekonomin att blomstra. Nya investeringar behövs för att ersätta de gamla, miljöförstörande systemen. I stället för att tjäna miljarder på vapen, skulle investerare få en konstruktiv och lönsam uppgift att placera kapitalet i nya produktionssystem som hushållar med resurser och inte skapar föroreningar eller avfall. Utmaningen är att tillverka på ett sådant sätt att resurserna räcker för alla. I stället för en lineär resurshantering som skapar avfall byggs en cyklisk resurshantering, där resurserna brukas, återbrukas och återförs till naturens kretslopp.

Den säkerhetspolitiska utredning som centerpartiet föreslår skall ta upp alla dessa och fler aspekter som rör vår säkerhet i ett stort övergripande perspektiv.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 2.

Anf. 2 BENGT HURTIG (v):

Herr talman! Vi har vant oss vid att scenerna och debattklimatet skiftar snabbt när det gäller de säkerhetspolitiska perspektiven i världen. Mordet på Rajiv Gandhi påminner oss om splittringen i den väldiga indiska nationen. Det gör även den svenska gisslan i Kashmir. Det kalla krigets avveckling innebar inte att roten till det onda i världen försvann. Frånvaron av en ny ekonomisk världsordning består. Stormaktspolitik, förtryck, djupnande klassklyftor, flyktingproblem och etniska konflikter rullar på.

Öst–väst-konflikten och det kalla kriget framstår alltmer som en avledare av de verkliga, djupare konfliktorsakerna i världen genom att Sovjet aktivt stödde den koloniala frigörelsen och antiimperialistiska krafter.

När vi förde den förra nedrustningsdebatten för drygt ett halvår sedan talade vi om den revolution som inträffat i Europa med Berlinmurens fall och den tyska återföreningen, som just hade skett. Verkligheten ansågs ha överträffat drömmen. Ett nytt samarbetsklimat och en ny alleuropeisk säkerhets- och samarbetsordning skulle öppna dörrarna för ett fredens Europa. Samarbetet mellan USA och Sovjet med anledning av Iraks ockupation av Kuwait antogs förstärka freden och nedrustningen.

I december och januari kände en del av oss här i kammaren nästan en känsla av jubel över att FN nu äntligen fungerade i och med att säkerhetsrådet hade auktoriserat de militära insatserna i Irak. Vi som varnade för att kriget riskerade att skapa nya problem var mest som sparvar i tranedansen. Jag vill påstå att vissa av oss förutsåg flyktingproblemen, de nya förföljelserna, civilbefolkningens lidanden, miljöförstörelsen i området och FNs identitetskris. Det framgår också av riksdagens protokoll.

FNs handlingskraft när det gäller palestinier, kurder, cambodjaner, de svarta i Sydafrika, timoreser m.fl. folk har inte förändrats nämnvärt i den

nya världsordningen med bara en supermakt. I fallet Cambodja kan man t.o.m. hävda att supermakten tillsammans med Kina och i skydd av FN är i färd med att hjälpa en av efterkrigstidens värsta folkmordsregimer, de röda khmererna, tillbaka till makten. Den sortens stalinister passar tydligen bra som USAs och Kinas "bad guys" i denna del av världen.

I januari februari präglade våra censurerade journalister media såväl i hela västvärlden som i vårt land, och lyckan över det framgångsrika Gulfkriget var påtaglig. Media beskrev det kliniskt rena och kirurgiska kriget med sina smarta bomber. Nu vet vi att bara några få procent av de massiva bombningarna av Iraks infrastruktur utfördes med smarta bomber. Den raserade infrastrukturen och miljöförstöringen kommer att bidra till spridning av epidemier och andra sjukdomar, något som kommer att drabba civilbefolkningen i området hårt.

Nu kan också de tidningsartiklar om krigets baksida som på grund av censuren inte fick tryckas under kriget, komma allmänheten till kännedom som speciallitteratur. Efterfrågan på de smarta bomberna ökar, och den amerikanska krigsindustrin gör lysande affärer.

Det fanns, enligt min mening, intellektuella på högerkanten som i februari inte visste hur många araber som dog och som deklarerade att de inte hade medkänsla för några andra än de allierades familjer. Med araber fanns ingen medkänsla. Bilden av kriget fick en tidvis rasistisk prägel, som för mig förde tankarna tillbaka till 30-talet, även om det var Saddam Hussein som liknades vid Hitler.

Enligt undersökningar var opinionen i vårt land den mest krigspositiva i hela Europa. Men nu, några månader senare, har hyllningarna till krigshjältarna ebbat ut. Nu möts vi inte längre av löpsedlar som talar om härliga krig. Det har förhoppningsvis också blivit en besk smak i munnen på en del av krigsnaivisterna.

Mellanösternkrisen lyfte upp EG-staternas försvarspolitiska samarbete på dagordningen. Jacques Delors m.fl. talade om behovet av europeiska insatsstyrkor för att sättas in i konflikthärdar. Den gamla alliansen Västeuropeiska unionen blåstes till liv och fick informellt bli EGs militära instrument.

Den fredens och stabilitetens organisation som EG ansetts vara fick tydliga taggar utåt. Även inåt har behovet av taggar aktualiserats. Förslaget om gemensamma insatsstyrkor också avsedda för Europa har väckts. Bakgrunden torde vara de hot om inbördeskrig som finns på Balkan, men också andra etniska konflikter.

Herr talman! Det finns fortfarande anledning att med kraft hävda nödvändigheten att använda icke väpnade metoder i konfliktlösningar och driva kampen för nedrustning vidare.

Utvecklingen i Sovjetunionen och den därmed sammanhängande stagnationen i nedrustningsprocessen har också något förändrat bilden av möjligheterna till snabb nedrustning. I utskottsbetänkandet skrivs också att de beslut om nedrustning som hittills har fattats egentligen inte så mycket berör norra Europa. Man kan t.o.m. i vissa avseenden tala om ökningar i vårt närområde.

Jag kan inte finna annat än att det nu inom ESK-processen är rimligt att visa viljan att gå vidare också med en minskning av den militära uppladd-

ningen och förtroendeskapande åtgärder i norra Europa. Självfallet måste detta ske i förhandlingar där alla europeiska staters intressen tas till vara. Men just balansen i nedrustningsprocessen borde medföra att turen nu kommit till norra Europa. För vänsterpartiets del behandlar vi detta i reservation nr 4.

För att påskynda tillkomsten av ett totalt provstoppsavtal för kärnvapenprov är det viktigt att Sveriges avståndstagande från proven klargörs vid varje tillfälle. Detta understryker också utskottet. Glädjande nog har Sovjet avstått från proven i Novaja Zemlja under detta år, och vi hoppas att man fortsätter med det.

Sammanfattningsvis: Den katastrofala ekonomiska situationen i världen, flyktingproblemen, de etniska konflikterna, miljöproblem samt de pågående krigen borde göra det naturligt att vid sidan av den försvarspolitiska beredningen också göra en övergripande säkerhetspolitisk utredning, som nyss nämndes av föregående talare, Birgitta Hambraeus. I en sådan borde förutsättningarna för såväl biståndspolitik som aktiv utrikespolitik, medlemskap i EG, handelspolitik och sammanhängande problemområden analyseras. Detta behandlas i reservation nr 2, som jag också yrkar bifall till.

Ett led i att göra Östersjön till ett kärnvapenfritt hav vore enligt min mening att skärpa praxisen vid örlogsbesök med eventuellt kärnvapenbestyckade fartyg i enlighet med reservation nr 8.

När det gäller FNs roll som bevarare av freden är tonläget i utskottets betänkande nu betydligt annorlunda än vad tongångarna var i debatten som fördes i januari. Nu speglas FNs kris och den internationella debatten om tillämpningen av resolutionerna på ett hyggligt sätt. Att utskottsmajoriteten ändå avstyrker vår att-sats om att vi bör ge regeringen i uppdrag att initiera en kritisk debatt i syfte att stärka FN uppfattar vi som en markering att vi inte fått riktigt allt tillgodosett. Även det yrkandet borde ha kunnat besvarats med ett stöd för en mer aktiv utrikespolitik. Vi har därför avgett reservation nr 11 i detta ärende.

Herr talman! Härmed yrkar jag bifall till reservationerna 2 och 11.

Anf. 3 INGER SCHÖRLING (mp):

Herr talman! Vi lever i dag i den mest militariserade tidsepoken i mänskligheten historia. Vapenarsenalerna är ohyggliga. Det finns kärnvapenladdningar, kemiska och biologiska stridsmedel, raketer och robotar som kan förgöra mänskligheten flera gånger om. Det satsas ofantliga summor på militärt försvar. Även u-länderna spenderar enorma summor på vapen. Sedan 1960 har militärutgifterna ökat dubbelt så snabbt per capita som inkomsten i u-länderna enligt Världsbankens årsrapport från 1990.

Alla vet vi att detta är kvalificerat globalt vansinne och att vi nu står inför en stor utmaning. Vi måste gemensamt lösa hoten mot vår livsmiljö, ozonskiktets förtunning, förgiftat grundvatten, försurning, förorenade hav och riskerna för radioaktiva utsläpp. Vi människor har bara en värld, en moder jord.

Det militära försvaret slukar energi, råvaror, markresurser och bidrar också till en gigantisk miljöförstöring, där produktion, provning och underhåll av konventionella, kemiska samt biologiska vapen och kärnvapen för-

orenar världens jord, vatten och luft med stora mängder gifter och radioaktiva ämnen. De medel vi vill använda för att försvara oss skapar i stället i sig nya hot mot frihet och fred och miljö.

Den omvälvning som skett under 1989 och 1990 med demokratiprocessen i Sovjet, Berlinmurens fall, det kalla krigets slut och ESK-processens resultat med reella truppnedskärningar har varit mycket positivt och skapat ett hoppfullt klimat för militär avrustning och fred. Trots de nya oroshärdar som vi nu ser finns också nya möjligheter till samarbete, och fredsprocessen fortsätter och måste fortsätta.

Sveriges roll i det internationella nedrustningsarbetet kan bli än större om vi själva vågar visa vägen till nedrustning och avveckling av vapenexporthandeln. Vi anser att aktiv svensk fredspolitik inte kan förenas med vapenexport.

Vi har i vår partimotion framlagt ett tolvpunktsförslag till hur Sverige kan arbeta för en aktivare fredspolitik. Några av punkterna har mer utförligt följts upp i andra motioner, t.ex. nedskärning av militärutgifterna och omstrukturering av försvaret till ett allsidigt social- och miljöförsvar, men även avveckling av vapenexporten. Jag skall gå in på en del av dessa tolv punkter, som också återfinns i våra reservationer.

Vi måste slå vakt om och stärka neutraliteten genom att avstå från medlemskap i ett EG som tar allt fler steg i riktning mot en militär makt.

I reservation 1 finns en redogörelse över vad som har hänt sedan utskottet i november 1990 förmodade att en militärpakt inom EG inte skulle vinna gehör hos medlemsländerna.

Vi tycker att den redogörelse av händelseutvecklingen som finns i reservationen borde varit med i betänkandet. I februari har Frankrike och Tyskland lagt fram gemensamt förslag om en sammansmältning mellan WEU och EG. I april presenterade Luxemburg ett kompromissförslag där det föreslås att EG-länderna skall "agera gemensamt på den världspolitiska kartan". Man menar att man skall samordna vapenutveckling, vapenexport, nedrustning, FN-aktioner och handelsblockader.

I traktatförslaget, artikel H, talas om att EG skall uppträda enat i internationella organisationer och att majoritetsbeslut skall kunna fattas. Vidare sägs "att medlemsländerna stödjer aktivt och utan förbehåll unionens utrikes- och säkerhetspolitik med utgångspunkt i ömsesidig lojalitet och solidaritet".

Just i dessa dagar sitter regeringen och de borgerliga partiledarna och diskuterar och tvistar om neutralitetsbegreppet, inför den medlemsansökan som eventuellt skall komma innan detta riksmöte avslutas. Men vi här i riksdagen och det svenska folket står utanför dessa förhandlingar.

Kan vi tro på att det riksdagen beslöt den 12 december 1990 fortfarande gäller, nämligen att Sverige bör eftersträva att bli medlem i Europeiska gemenskapen med bibehållen neutralitetspolitik? Hur länge skall den text vi beslutar om i dag i detta betänkande under rubriken "Svensk säkerhets- och nedrustningspolitik" gälla?

I betänkandet sägs: "Sveriges säkerhetspolitik utformas väsentligen som ett samspel mellan utrikespolitiken och försvarspolitiken. Dess uppgift är att bevara landets oberoende och i alla lägen trygga en nationell handlingsfrihet

för att inom våra gränser bevara och utveckla vårt samhälle efter våra värderingar och därtill verka för internationell avspänning och en fredlig utveckling." Någonstans går detta inte riktigt ihop.

Vi måste vara mycket tydliga när det gäller vår neutralitetspolitik och vilken roll vi vill att Sverige skall spela för fred och nedrustning.

I reservation 3 tar vi upp Sveriges deltagande i militära FN-aktioner. Vi vill att riksdagen skall fastslå att Sverige under inga omständigheter kan tänka sig att skicka militär som har till uppgift att medverka i krigsuppdrag. Vi vill också att Sverige skall verka för att FN i första hand beivrar brott mot FN-stadgan med fredliga medel.

FNs anseende har skadats mycket svårt av Gulfkriget – det mänskliga lidandet för civilbefolkningen, massmordet på kurderna, den enorma miljöförstöring som Gulfkriget bidragit till – och likväl sitter Saddam Hussein fortfarande vid makten.

Freds- och miljöarbetet i Nordiska rådet, som Birgitta Hambraeus var inne på, bör stärkas, och vi menar att initiativ bör tas för att utvidga freds- och miljösamarbetet runt Östersjön genom att få med alla Östersjöstater. Också engagemanget med en kärnvapenfri zon måste förstärkas. Den informella parlamentariska kommitté som nu arbetar med frågan bör enligt vår mening få en formell förankring, som också sägs i reservation 7 av centern och miljöpartiet. Den parlamentariska arbetsgruppen skall ge en fördjupad analys som skall syfta till att ett gemensamt nordiskt förslag om en kärnvapenfri zon i Norden kan läggas fram.

Som ett led i den kärnvapenfria zonen krävs också uttryckliga garantier för att kärnvapen inte finns ombord på gästande fartyg. Samtidigt som det sker en reduktion av landbaserade medeldistansmissiler har betydelsen av sjöbaserade kärnvapen ökat. För att kunna upprätthålla en kärnvapenfri zon måste – med allt vad det innebär både sakligt och symboliskt – Sverige avvisa alla flottbesök där man inte kan få garantier för att kärnvapen inte finns ombord.

Greenpeace har i en rapport visat på att ett stort antal kärnvapenbestyckade fartyg sannolikt har besökt Sverige. Vi anser att den rapporten måste tas på allvar. Det är hög tid att Sverige med skärpa säger ifrån att svensk lag om förbud mot att införa kärnvapen på vårt territorium skall respekteras.

I reservation 8 menar centern, vänsterpartiet och miljöpartiet att en åtgärd kunde vara att inte längre betrakta passage genom territorialvatten med kärnvapen som oskadlig och att en passage skulle behöva samtliga kuststaters tillstånd. Naturligtvis kan man aldrig garantera att risken för olyckor är helt obefintlig. Så länge risken för olyckor finns kan man aldrig säga att en sådan här passage är oskadlig.

Den svenska medverkan i kärnvapenspridningen måste upphöra. Sverige bidrar till kärnteknologispridning genom NPT, icke-spridningsavtalet. Där vi förbundit oss att bidraga till den fortsatta utvecklingen av kärnenergins tillämpning för fredliga ändamål, som det står i fördragstexten.

Men här i riksdagen har vi efter en folkomröstning beslutat att kärnkraften skall avvecklas. NPT-avtalet är faktiskt oförenligt med riksdagens beslut. För trovärdighetens skull bör Sverige kräva en omformulering av texten enligt miljöpartiets reservation 9. Detta gäller likaså Sveriges medlemskap i

IAEA, där Sverige har accepterat kärnteknologins spridning i världen. Också här måste Sverige kräva en omformulering av stadgan i syfte att göra den förenlig med beslutet om att avveckla kärnkraften.

I miljöpartiets budgetmotion har vi förordat ett generöst bidrag till fredsrörelsen. Det är oerhört viktigt att det arbete som fredsorganisationerna utför, både internationellt och här hemma, uppvärderas. Arbetet för fred, solidaritet och internationell förståelse länderna emellan kan aldrig nog värdesättas.

Herr talman! Miljöpartiet tycker att Sverige skall gå före på nedrustningens väg mot målet global avrustning. Jag ber att få yrka bifall till reservationerna nr 3, 9 och 12. Jag ställer mig i övrigt bakom våra egna reservationer och de reservationer vi har tillsammans med andra.

Anf. 4 EVERT SVENSSON (s):

Herr talman! När man hör Inger Schörling tala här får man en känsla av att Sverige ligger långt nere på aktivitetsskalan när det gäller nedrustning. Men i själva verket har Sverige i många år varit föregångsland. Tillsammans med andra har Sverige varit oerhört aktivt på nedrustningsområdet.

Herr talman! Innan jag går vidare vill jag yrka bifall till hemställan i utrikesutskottets betänkande nr 18 och avslag på samtliga reservationer som det har yrkats bifall till.

Det har från svensk sida alltid pågått ett nedrustningsarbete i internationella fora. Det har parats med en debatt här hemma om hur stort vårt eget försvar skall vara, eller behöver vara med hänsyn till de ekonomiska möjligheter vi har och den hotbild som vi har att ta hänsyn till. Vi önskar alla att den hotbilden blir mindre, och den har väl också minskat under den allra senaste tiden.

Sveriges alliansfrihet och Finlands neutralitet har också varit en stabiliserande faktor i Norden. Om vi vidare skulle få en kärnvapenfri zon – som vi alla hoppas på – som skulle kunna sammankopplas med en zon fri från kärnvapen genom Europa, genom att slagfältskärnvapnen, dvs. kortdistansvapnen togs bort, skulle det bli en utmärkt situation ur nedrustningssynpunkt. Det bör tilläggas i sammanhanget att vi vill ha bort alla kärnvapen. Kanske kan vi se den dagen komma. Nedrustning innebär att vi får pengar över till civil utveckling, inte minst i Öststaterna. Jag vill gärna ta Japan som ett exempel. Efter andra världskriget var landet förbjudet att upprusta. Nu är situationen annorlunda. Den civila utvecklingen har varit större och bättre än vad den har varit i t.ex. USA.

Sverige är en alliansfri stat med en aktiv neutralitetspolitik. Det bör upprepas igen att det inte betyder åsiktsneutralitet. När det gäller frågan om de mänskliga rättigheterna har vi sagt att Sverige har rätt att inte ta hänsyn till enskilda länders suveränitet utan alltid kan ta upp frågan om de mänskliga rättigheterna. Det betyder att vi så att säga bryter den nationella integritetsprincipen.

Efter år av ofruktbart arbete, där rustningen inte minst i Europa har ökat i omfattning, är vi nu inne i en ny period. Europa befriar sig från arvet av sitt förflutna. Så sade regeringscheferna vid ESK-mötet i Paris i november förra året.

Helsingforsdokumentet från 1975 kom till i en helt annan tid. Men, sade regeringscheferna i Paris, idéerna hade genomslagskraft, och de har fört oss in i en ny epok av demokrati, fred och enighet i Europa. Trots allt är det så som utskottet anför på s. 11 i betänkandet, nämligen att Europa är världens mest vapentäta kontinent. Det är med beklagande som man gör ett sådant konstaterande. Herr talman! Det är detta som nu skall ändras. Vägen är beträdd, men vi har tyvärr en lång väg att gå. Fredsrörelsens krafter kommer att behövas ännu. Det är illa om fredsrörelsen tappar stinget. Nedrustarna måste ha folket med sig.

Vi kan konstatera att upprustningen i u-länderna är omfattande. Det framgår av betänkandet. Denna upprustning hindrar den civila utvecklingen. För en tid sedan hörde jag Ul-Haq – som har skrivit UND-rapporten om den mänskliga utvecklingen – Human Development – säga att man i längden inte kan gå förbi denna fråga. Av massmedia framgår det att Världsbanken har tagit upp denna fråga till diskussion. Kanske inte helt officiellt, eftersom Världsbanken inte skall lägga sig i ländernas inre angelägenheter, men när man går in och säger att den offentliga sektorn skall minska, ligger det inbäddat i detta att i första hand den militära upprustningen skall minska i omfattning. Utskottet understryker detta och talar om att den civila utvecklingen är viktigare. Den får inte ställas vid sidan av den militära upprustningen. Det går inte att säga till u-länderna att de inte får ha ett försvar. Men kostnaderna för försvaret får inte bli så stora att civila uppgifter, hälsovård, sjukvård osv., får träda åt sidan. Det är ett val som måste göras.

I ESK i Paris säger man att tiden nu är inne att uppfylla förhoppningarna och förväntningarna som våra folk har hyst i årtionden. Herr talman, jag skall inte citera mera – det skulle föra för långt. Men det har varit viktigt att nämna ESK-mötet i Paris, som egentligen är ett andra möte efter det första i Helsingfors 1975.

Vi vet alla att tövädret kom i och med president Gorbatjovs inträde på scenen och att den s.k. Bresjnevdoktrinen upphörde att gälla. Svårigheterna visade sig stora, och regionala och nationella spänningar har uppträtt. Det vore en olycka om Sovjetunionen föll sönder. Här finns det en stormakt som kan förhandla med en annan stormakt. Vid ett sönderfall vet man inte vilken situation som kan uppstå.

Herr talman! Så sent som i april var en grupp framträdande internationella personligheter – om man får uttrycka det så – samlade i Saltsjöbaden för att följa upp Brandt-, Palme- och Brundtlandkommissionernas innehåll under ordförandeskap av Ingvar Carlsson. Jag tar upp detta därför att jag tycker att det är viktigt att det dokumentet lyfts fram och därför att det faller så väl samman med utrikesutskottets betänkande. Dokumentet – Common Responsibility in the 1990's – är värt ett närmare studium.

Man föreslår att FN skall stärkas inte bara som fredsbevarande organ, utan också som fredsskapande. Man vill inskränka på vetorätten. Man vill stärka generalsekreterarens makt och stärka FNs sociala och ekonomiska insatser. Man talar om en permanent valövervakning – en sak som också vi har tagit upp i vårt betänkande. Man vill utveckla FN-stadgan, och till slut, herr talman, föreslår man en ny konferens i San Francisco – en parallell så att säga till den San Francisco-konferens som genomfördes i andra världskrigets

slutskede – för att ta upp FNs roll i världen och se om man kan ändra den och göra den mera offensiv.

Man vill också gå vidare på vägen med fristående kommissioner på hög nivå och föreslår en sådan med uppgift att studera frågan om en utvidgning av det globala beslutsfattandet, som man säger, "common responsibility".

En annan sak som man tar upp är en utvidgning av ESK till andra regioner. Där pekar man särskilt på Mellanöstern – vi diskuterar den också här i dag i samband med Gulfkrisen. Tänk om vi kunde få ett ESK, eller snarare ett MSK i Mellanöstern! Jag vill påminna om att ESK skapades i en situation i Europa då spänningarna var oerhört starka. Spänningarna i Mellanöstern är hårda och motsättningarna är stora. Det kanske är möjligt att skapa ett sådant organ. Det vore utmärkt, kanske en början till en fredsprocess i Mellanöstern.

När jag uppehållit mig, herr talman, vid detta dokument beror det på att det, som jag sade, tar upp många av de frågor utrikesutskottet behandlat. Det är viktigt att lyfta fram detta dokument. Det talas här, kanske också i reservationer, om upplysning, att vi skall ha mer information. Då är ett sådant här dokument alldeles utmärkt.

Jag har också tagit med mig Fakta om FN, som FN-förbundet gett ut. Nu har vi FN-förbundets ordförande i bänken här, och jag vill säga att detta är ett alldeles utmärkt dokument för att se vad FN gör. Detta kan vara ett svar på de framställningar som gjorts i utrikesutskottet när det gäller upplysning och information i detta avseende.

Utrikesutskottet behandlar en motion av Berndt Ekholm m.fl. om medlingsverksamhet i mindre institutionaliserade former.

Den frågan, herr talman, har varit uppe två gånger tidigare, och utrikesutskottet och sedan riksdagen har sedan skrivit till regeringen att man bör göra en analys och ge en redovisning till riksdagen i den frågan. Man har upprepat detta en gång, och vi upprepar detta nu igen. Jag vill särskilt understryka vad vi har sagt, för jag tycker att man inte från ett utskott kan nöja sig med att tiden går och det som man begär inte effektueras.

Emellertid kan vi i utskottet säga att en del har hänt. ESK har skaffat sig ett centrum i Wien som skall syssla med dessa frågor. Även i FN är denna fråga uppe.

Jag vill till slut säga någonting om de reservationer som kommenterats tidigare av mina kamrater i utskottet.

Jag vill ta upp Gulfkriget. Det är alldeles riktigt som Bengt Hurtig säger att det var värre än någon av oss trodde. Jag tillhörde de många som begrep att man träffade inte bara militära mål, utan att det också kom att drabba enskilda. Man talar nu om att 150 000 irakier har dödats. Det drabbar nästan 150 000 familjer. Det har skett en fruktansvärd förstöring som vi nu får reda på. Man kan naturligtvis diskutera om FN gjorde rätt. Jag ber er studera vad utskottet säger på denna punkt på s. 41. Det är ord som är väl avvägda, de är vägda på våg. Det motsatte sig inte beslutet i säkerhetsrådet och den anda i vilken stadgan är formulerad.

Sverige försökte dra ut på denna process och göra precis som stadgan säger: Först använder man sig av andra medel. Tillsammans med Frankrike

försökte vi nå detta. När beslutet ändå kom i säkerhetsrådet måste vi som FN-medlemmar vara solidariska med beslutet.

Vi skickade inte militär till området, om man inte betecknar som militär dem som skickades med sjukhuset. Det var en traditionell svensk insats som gjordes när vi skickade ett sjukhus för att hjälpa människorna där.

Herr talman! Naturligtvis hade vi önskat att detta krig inte hade kommit till. I förlängningen önskar vi och hoppas att man nu skall sätta kraft bakom resolutionerna 242 och 338 när det gäller Mellanöstern och Palestinakonflikten.

Man kanske kan litet cyniskt säga: Där har man inte olja, utan grönsaker, och det kanske gör saken litet annorlunda när det gäller den aktivitet som utvecklas. Men det har ändå utvecklats en stark aktivitet för att komma fram till en fredsuppgörelse också i den frågan. Jag hoppas att den också skall få sin lösning i FN-stadgans anda och efter säkerhetsrådets beslut.

Anf. 5 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Jag uppskattar mycket av det Evert Svensson sade. Jag uppfattade att han delar mycket av de funderingar som många har när det gäller Förenta nationernas säkerhetsråd och dess handlag i denna konflikt och i upptakten till den.

I vår motion har räknats upp en del av de ifrågasättanden som görs internationellt. Även tankegångarna i utskottet pekar på att det kan finnas tveksamheter. Utskottet säger, och alla partier har godtagit den formuleringen, att militära tvångsåtgärder aldrig tidigare tillämpats och att man därför inte kan karakterisera det valda tillvägagångssättet som oförenligt med stadgans anda. Det tolkar jag för min del så att man med viss ansträngning skulle kunna förena handlingssättet med andan i kapitel 7 åtminstone, men att det mycket väl kan strida mot bokstaven. Det är allvarligt nog.

Det förs en internationell debatt, och frågorna har också diskuterats på konferensen i Saltsjöbaden. Mot bakgrund av vad Evert Svensson nyss sade tycker jag att anspråket vi hade på att man skulle ha kunnat uppdra åt regeringen att verkligen initiera en kritisk debatt i syfte att stärka FN borde ha bifallits.

Anf. 6 EVA BJÖRNE (m):

Herr talman! I november i höstas gav Parisdokumentet anledning till stor glädje. Dokumentet slår fast att demokrati är den enda acceptabla styrelseformen. Rättsstaten skall utgöra grunden för länderna i Europa. De fundamentala mänskliga rättigheterna skall garanteras genom lag. En gemensam målsättning är att utveckla marknadsekonomi. Den ekonomiska friheten skall balanseras med social rättvisa och med ansvar för miljön.

Överenskommelser mellan länderna inom Warszawapakten och NATO om kraftiga nedskärningar av konventionella vapen och mellan alla de 34 staterna inom ESK om omfattande säkerhets- och förtroendeskapande åtgärder lade grunden till möjligheterna för en fredlig utveckling mot demokrati för alla stater i Europa.

Sedan dess har händelser i Sovjetunionen inneburit att det s.k. CFE-avta-

let inte har ratificerats. Den ryska militärens inställning till avtalet har hindrat de sovjetiska politikerna från att skriva under.

Sovjetunionen har ställt upp ca 70 000 olika vapen som ingår i CFE-avtalet öster om Ural och klassificerat om tre armédivisioner till kustförsvaret. Speciellt fusket med de tre armédivisionerna har inneburit att USA inte ratificerar avtalet. Trots att flera förhandlingar har ägt rum mellan höga företrädare för USA och Sovjetunionen – t.o.m. på allra högsta nivå – har någon överenskommelse inte nåtts.

Det här förhållandet innebär att förhandlingarna inom ESK har bromsats upp. De förtroende- och säkerhetsskapande åtgärderna fungerar så som överenskommits. Enligt dessa skall ett utrikesministermöte äga rum i juni. Hoppet är att en ratificiering kan komma till stånd i anslutning till det mötet. Det är viktigt att det sker, och att Sovjet visar respekt för ingångna avtal så att inte hela ESK-processen sätts i fara.

Den sovjetiska, mot CFE-avtalet avtalsstridiga överföringen av armébrigader till marina enheter innebär att Leningrads och Baltikums militärområden förstärkts inte bara kvalitativt utan även kvantitativt. Det är viktigt att Sverige protesterar mot detta inom ESKs ram och bilateralt med Sovjetunionen.

Sovjetunionens ekonomiska sammanbrott och de händelser som sedan kommit i snabb följd har till stor del överraskat oss alla. Det var mycket få som under 1980-talet verkligen förstod vad som skedde. Den socialistiska planekonomins totala misslyckande, kraftmätningen mellan supermakterna och president Reagans kraftiga amerikanska upprustning kom att leda till en totalt förändrad världspolitisk situation.

Vår omvärld är fortfarande en kokande gryta av snabba och överraskande händelser. Folk, folkgrupper, minoriteter, etniska minoriteter kämpar på olika sätt för sin rätt i Central- och Östeuropa. Mellanöstern sjuder av fiendeskap och i flera små stater i tredje världen pågår krig.

Det är oerhört viktigt att vi i Sverige följer händelserna i världen och främst de i vårt grannskap ytterst noga, analyserar och söker se det som verkligen sker. För det krävs att vi inom landet har stor kompetens och forskning med hög kvalitet vid våra universitet och institut. Det är ytterst väsentligt att vi inom landet har utbildning och forskning i en omfattning som möjliggör en levande och saklig debatt inom området. Skall vi nå dit måste vi ha en fri forskning och utbildning vid våra universitet. I dag är huvuddelen av vår utrikes- och säkerhetspolitiska forskning så noga kontrollerad av statsmakterna att en oberoende forskning är nästan omöjlig.

Vi moderater kräver att två professurer inrättas inom det utrikes- och säkerhetspolitiska området, en vid Stockholms och en vid Uppsala universitet.

FNs agerande under kriget vid Persiska viken visar vad FN kan åstadkomma, om enighet råder. Det visar att det borde vara riktigt att bygga vidare och utveckla FN. Det som främst krävs är att organisationens insatskapacitet utvecklas samt att resursbasen stärks både ekonomiskt och militärt.

Erfarenheterna från kriget innebär också att den internationella vapenhandeln måste bli föremål för ett betydligt större intresse än tidigare från FNs medlemsländer. Upprättandet av ett registreringssystem för vapenhan-

deln borde vara realistiskt liksom överenskommelser om öppenhet och restriktivitet.

Möjligheterna att få till stånd en hållbar internationell konvention mot kemiska vapen är betydligt större nu än före kriget. President Bushs uttalande förra veckan om att USA är berett att skrota hela sin arsenal av kemiska stridsmedel under en tioårsperiod och att uttryckliga löften om att USA under inga omständigheter kommer att använda sådana vapen öppnar helt nya möjligheter för en överenskommelse.

President Bush och Gorbatjov undertecknade ett avtal i juni i fjol där de förband sig att till år 2002 förstöra alla sina kemiska vapen utom 2 %. Många länder i tredje världen var inte villiga att anta ett sådant avtal om USA och Sovjetunionen skulle behålla en del av sina kemiska vapen och eventuellt svara med kemiska stridsmedel om deras egna trupper attackeras med sådana vapen.

Uttalandet av president Bush om en total skrotning av de kemiska vapnen kommer med största sannolikhet att ge resultat. De många och långa förhandlingarna i Genève kommer äntligen att kunna resultera i en överenskommelse om en internationellt hållbar konvention om kemiska stridsmedel.

Det gemensamma nordiska bidraget till den europeiska säkerheten är den stabilitet, den vänskap och den ömsesidiga respekt som präglar förhållandena mellan våra länder. I nedrustningspolitiska sammanhang tar länderna betydande hänsyn till varandra.

I Sverige framhålls speciellt från vänsterhåll, värdet av en kärnvapenfri zon i Norden. Vi moderater anser att Norden inte kan ses som en i förhållande till övriga Europa begränsad zon. De nu pågående förberedelserna för en ansökan om medlemskap i EG innebär också att vi skulle markera en särställning som i praktiken inte ger särskilt stor säkerhet.

Vill man väldigt gärna ha garantier av något slag är det till fyllest om en kärnvapenstat gör ett legalt bindande och generellt verkande åtagande att avstå från bruk av kärnvapen mot en kärnvapenfri stat. Den kärnvapenfria staten skall i sin tur förbinda sig att inte anskaffa, tillverka, lagra eller använda kärnvapen och ansluta sig till icke-spridningsavtalet. Man får då heller inte bortse från det värde sådana garantier från stormakter över huvud taget kan ha när det gäller deras egna intressen.

Ett grundläggande svenskt och nordiskt intresse är att Östersjöns ställning som ett fritt hav upprätthålls. Det är ett svenskt intresse att delta i internationella örlogsbesök samt att få internationella besök till svenska hamnar.

Det är naturligt att frågan om de nordiska havens frihet och vikten av marina rustningsbegränsningar blir globala och inte regionala. Mot en regionalisering av säkerheten i Norden talar också det vitala behovet av att Östersjön inte blir en strandstaternas egendom.

Anf. 7 MARIA LEISSNER (fp):

Herr talman! I nästan ett halvt århundrade har världens konflikter och de flesta relationer mellan olika länder präglats av ett kallt krig mellan två politiska system, mellan två militära supermakter, som har använt resten av världen som arena för sin kamp om herraväldet.

I dag på väg till riksdagen satt jag bredvid en student som studerade en tabell över det kalla krigets kronologi, från dess början till dess slut. Det är en historisk vändpunkt som vi kommer att kunna berätta om för våra barnbarn att det kalla kriget nu har tagit slut, att en av motorerna för upprustningen i världen har fått bensinstopp.

Demokratin, pluralismen och marknadsekonomin har segrat som grundval för samhällsbygget i allt fler länder. Därigenom har också chansen till fred ökat. Men fortfarande återstår stora frågetecken på vår egen kontinent. Ännu kan ingen demokratisk utveckling tas för given i Sovjetunionen, ännu återstår frågtecken vad gäller Sovjets framtida väg och hur resten av världen kommer att påverkas. Det räcker med att påminna om händelserna i Baltikum så sent som för några månader sedan för att inse hur långt det är kvar innan freden och demokratin är givna i vårt närmaste grannskap. Bara om den sovjetiska diktaturen slutgiltigt faller kan vi räkna med en stabil fred i Europa.

Sveriges säkerhetspolitik påverkas starkt av dagens utveckling i Europa. Vår traditionella alliansfrihet i fred, syftande till neutralitet i krig, kanske inte är lika given i en ny framtid.

Vi är nu beredda att söka medlemskap i EG, något som kanske skulle kunna betecknas som en allians. Frågan om neutralitet får också en ny laddning i det nya Europa. Om, i en framtid, alla länder i Europa är demokratiska, pluralistiska marknadsekonomier, vad har vi då att vara neutrala emot?

Av sådana skäl måste den framtida säkerhetspolitiken bli föremål för en förutsättningslös analys och en öppen diskussion, inte minst inom ramen för de EG-diskussioner som nu pågår. En ny era kräver kanhända nya tankar också på det säkerhetspolitiska området.

Men ännu är vi inte i det nya Europa, ännu har inte nedrustningen i Centraleuropa berört Sverige. Jag vill understryka den oro som uttrycks i betänkandet inför risken att nya styrkor byggs upp i Sveriges närområde.

En förutsättning för framgång i nedrustningsförhandlingarna – vare sig det gäller konventionella nedrustningsförhandlingar, förhandlingar om kärnvapen, kemiska vapen eller andra vapenslag – är alltid att det finns en politisk vilja. Ett lysande exempel på detta är de utomordentligt tröga förhandlingarna rörande kemiska vapen, som nu under många år har varit nästan alldeles färdiga – det är bara den politiska viljan som har saknats för att man skall kunna slutföra det hela och få ett avtal till stånd. I likhet med bl.a. Inger Schörling tycker jag att det är väsentligt att påpeka att det fortfarande finns en otrolig förstörelsekapacitet kvar på kärnvapensidan. Det är oroande att den politiska viljan till att slutföra förhandlingar nu tycks aningen avmattad, möjligtvis med några undantag.

Kärnvapen till havs är en kategori av kärnvapen som blir mer och mer intressant allteftersom nedrustningsförhandlingarna ändå fortskrider. I regeringsförklaringen sade statsministern att Sverige avsåg att lägga fram en resolution om kärnvapen till havs. Detta har ännu inte gjorts, och det är oroande att så inte har skett.

När supermaktstvångströjan har lyfts av de lokala konflikterna i resten av världen finns en oroande tendens till att den politiska situation som uppstår

när väl öst–väst-kompassen har försvunnit från de lokala konflikternas karta blir mycket splittrad och fragmentariserad.

I Europa ser vi en sådan splittring inte minst i Jugoslavien. Vi ser den även i Tjeckoslovakien och naturligtvis framför allt i Sovjetunionen. Utanför Europa kan det hända att mordet på Rajiv Gandhi är ett tecken på en sådan splittring. Utvecklingen i Afghanistan är ytterst oroande, med en politisk splittring, där kampen mellan de olika befrielsegrupperna ibland verkar vara något mer intressant än den gemensamma kampen mot fienden. Även i Sydafrika och på många andra ställen hindrar och försenar fragmentariseringen en fredlig och demokratisk lösning.

Man kan också se detta på ett annat sätt. Den s.k. splittringen eller fragmentariseringen kan ofta bestå i krav på demokrati och respekt för en minoritets etniska särart. Det kan handla om krav som har undertryckts under lång tid. Man kan kanske likna det vid situationen som uppstod när isen smälte i norra Europa och landet höjde sig efter att under lång tid ha varit nedtryckt. På samma sätt höjer nu de etniska minoriteterna sina röster och kräver sin rätt.

Fred, demokrati och utveckling har ett mycket nära samband, och de allra flesta av världens konflikter handlar om krav på demokrati, krav på respekt för en etnisk särart och krav på frihet från kolonialherrar, gamla eller nya.

Världssamfundet kan i detta sammanhang göra en mycket starkare insats än man tidigare har gjort. I betänkandet behandlas flera förslag, bl.a. förslag om medlingsverksamhet i internationella konflikter. Som Evert Svensson nämnde har riksdagen två gånger tidigare ställt sig positiv till sådana tankar, och man har beställt analys och redovisning från regeringen. Återigen tvingas nu utskottet konstatera att ingenting har gjorts. Detta är inget annat än en oacceptabel nonchalans mot riksdagens beslut.

I en flerpartimotion förs det fram tankar på ett institut för valövervakning, och utskottet har ställt sig positivt till förslaget. Det är mycket glädjande att kunna konstatera att de tankarna fann gehör hos utskottet. De insatser som har gjorts framför allt under de senaste åren för övervakning av val har varit mycket spridda. Ibland har insatserna varit bra, och ibland har de varit sämre. Det har för det mesta vid de olika valövervakningsinsatser som har genomförts varit fråga om olika arrangörer. Det finns en stor risk för att nya entusiaster ständigt gör om samma gamla misstag varje gång en valobservation arrangeras.

I utskottsbetänkandet diskuteras FNs roll. Som nämns i betänkandet har FN vissa begränsningar i sitt mandat, bl.a. när det gäller principen om ickeinblandning i andra länders inre angelägenheter. Det skulle därför när det gäller valövervakning behövas en samling av kompetens, t.ex. i form av ett oberoende internationellt institut, kanhända med en konstruktion liknande SIPRIs. Utskottet gör hos regeringen en beställning av en utredning om hur en sådan kompetensuppbyggnad skulle kunna se ut. Detta är mycket positivt, och jag är väldigt glad över att kunna yrka bifall till utskottets hemställan inte minst på den punkten.

Den framtida och den nuvarande nya världsordningen har kanske betydelse för vilken Sveriges roll i det internationella nedrustningsarbetet kommer att bli i framtiden. Neutrala stater kan få en mindre strategisk betydelse

i den nya världsordning som nu utformas. Sverige har som ett neutralt land tidigare haft en framskjuten position i nedrustningsarbetet, och vi kanske nu måste anstränga oss mer än tidigare för att behålla den positionen. Jag tror att det i det sammanhanget vore bra om vi kunde utnyttja den specifika kompetens som vi har byggt upp på vissa områden, inte minst den kompetensuppbyggnad som sker bl.a. inom FOA. Om man inte är beredd att göra sådana satsningar kanske Sverige tvingas till ytterligare en smärtsam omprövning av den svenska modellen, om jag får kalla den så, på det nedrustningspolitiska området.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 8 EVERT SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Detta kanske inte är en replik direkt, men jag vill ta upp ett par frågor som jag tycker att det är värt att säga ett par ord om.

Vi har ju haft en säkerhetspolitisk utredning inom ramen för försvarsdepartementets verksamhet. Jag kan inte se att en statlig utredning i den här frågan skulle vara det bästa nu när vi står på gränsen till att söka medlemskap i EG, där hela frågan måste komma upp inom ganska kort tid. Den behöver en kontinuerlig diskussion och en diskussion som tar upp just dagens situation.

Vi har ju nu i utrikesutskottet beslutat att ha en utfrågning nästa tisdag, den 28, om just säkerhetsfrågorna visavi EG. Det tror jag är ett bra sätt att få till stånd en bra diskussion på den punkten. Vi har bett den bästa expertis som vi kan se i landet komma dit och svara.

Ett par ord också om nedrustningen i Europa och flyttningen till marina styrkor. När jag hörde Eva Björne tala fick jag en känsla av att ...

Anf. 9 ANDRE VICE TALMANNEN:

Replikrätten gäller Maria Leissners anförande.

Anf. 10 EVERT SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Jag passade tydligen inte på då. Tack!

Anf. 11 MARIA LEISSNER (fp) replik:

Herr talman! Jag vill lugna Evert Svensson med att säga att jag inte, vare sig tidigare i utskottsarbetet eller nu i kammaren, krävt en ny säkerhetspolitisk utredning. Däremot tycker jag att det är på sin plats att när vi diskuterar säkerhetspolitik och nedrustning i kammaren också resonera om den omprövning som kanske måste göras i framtiden. Jag understryker att det är viktigt med just en förutsättningslös diskussion, bl.a. inom ramen för de EG-diskussioner som pågår, men också med en öppen diskussion mellan oss andra, t.ex. oss som är närvarande här i kammaren – vi har en ny värld på många sätt. Vi måste kanhända också diskutera omprövningar på säkerhetspolitikens område i framtiden. Men jag krävde som sagt ingen utredning. Där håller jag med Evert Svensson.

Anf. 12 EVERT SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Det uppmärksammade jag, men jag ville påminna om den utfrågning som vi har i utrikesutskottet. Jag tror att det är precis på det sättet man skall gå till väga.

Anf. 13 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Det betänkande som vi nu behandlar benämns Nedrustning. Jag tycker inte att det är en helt adekvat rubrik, eftersom inte alla motioner handlar om vapen utan många tar upp just säkerhetspolitiska frågor.

Det är dags att se över begreppet säkerhet. Det handlar inte bara om militärt försvar. Tvärtom är det andra faktor som är viktiga för att en stat eller region skall uppleva säkerhet. Därför anser jag, precis som Maria Leissner, att det är angeläget att vi i Sverige får en bred säkerhetspolitisk debatt, som engagerar hela befolkningen och inte bara utrikesutskottet och dem som kan vara med i dess utfrågning. Det gäller att få till stånd en mycket bredare diskussion. Det är nödvändigt, inte minst med tanke på de viktiga beslut som vi har att fatta nu i riksdagen om försvarets framtid och om medlemskap.

En sådan debatt skulle kunna initieras av regeringen. Man skulle t.ex. kunna tillsätta en säkerhetspolitisk kommitté eller utredning. Jag har inte ställt det kravet i motionen, men det är en typ av åtgärd som man kunde vidta för att få till stånd en bred debatt.

Försvarskommittén har ju deklarerat att den har till uppgift att se över de militära frågorna. Även om man tar in andra faktorer i arbetet har förslagen hittills bara rört militära frågor.

Ett annat sätt att initiera en sådan debatt vore att anordna en folkomröstning om svensk säkerhetspolitik.

Utskottet anser i stället att den här diskussionen skall sköta sig själv, och det beklagar jag. Jag kan inte dela Evert Svenssons uppfattning att det här sköter sig självt, utan jag tycker att regeringen, utskottet och andra som har att fatta beslut i de här frågorna skall se till att det blir en mycket bredare debatt. Det här gäller ju hela svenska folket, och det är en väldigt viktigt fråga.

När det gäller en nordisk kärnvapenfri zon nöjer sig utskottet med att konstatera att den rapport som ämbetsmannagruppen har tagit fram nu skall "studeras och ingå som ett led i de säkerhetspolitiska övervägandena i de respektive huvudstäderna". Det är taget från utrikesministermötet. Precis som om man inte hade studerat den här frågan tillräckligt! Man har nu hållit på och studerat frågan i en massa år. Nu är det dags att ta ett gemensamt initiativ från de nordiska utrikesministrarnas sida, om man verkligen menar allvar med zonen. Annars kan man strunta i de här diskussionerna.

Så har vi hamnfrågan igen. Sist vi diskuterade den i kammaren – i höstas – hade Greenpeace nyligen presenterat en rapport som var gjord på vetenskaplig grund och i vilken man drog slutsatsen att Sverige haft besök av amerikanska örlogsfartyg som vid 31 tillfällen haft kärnvapen ombord. Inger Schörling tog i sitt anförande också upp den rapporten. Utskottet har däremot inte alls berört den.

Förra gången vi tog upp den här frågan i riksdagen – i höstas – konstaterades det att rapporten fanns men att den nu skulle noggrant studeras av rege-

ringen. Man undrar då: Vad har regeringen kommit till för slutsats? Men det får vi inte veta i utskottets betänkande.

Anser man att det finns fog för misstankar om att utländska besökare inte respekterar beslutet att det "råder generellt förbud att medföra kärnvapen vid besök i Sverige"? Det är inte bara Greenpeaces rapport som finns på det här området. Det finns även en rapport som Forum för nordisk säkerhetspolitik har tagit fram med nordiska experter. De kommer också till slutsatsen att de fartyg som är kapabla att ha kärnvapen normalt sett har kärnvapen ombord också när de gästar främmande hamnar. Varför tar utskottet inte upp de rapporterna till behandling och gör något slags bedömning av frågan? Jag tycker att det saknas i resonemangen om hamnfrågan.

Jag och de andra motionärerna i U430 anser att det är dags för Sverige att följa Nya Zeelands exempel. När kärnvapenstaterna inte är beredda att svara på frågan om de har kärnvapen ombord eller ej bör de inte heller få komma in i våra hamnar.

Utskottet framhåller att örlogsfartygen är en del i ett större militärt utbyte, som ökar förtroendet mellan länder. På vilket sätt ökar man förtroendet genom att göra på det här viset och försöka lura svenska folket att man inte har kärnvapen ombord fastän allting tyder på att man faktiskt har det? Det kan ju inte öka förtroendet mellan länderna!

En annan fråga som är väldigt viktig inom fredsrörelsen är att få till stånd ett totalt förbud mot kärnvapenprov. Jag har tidigare kritiserat Sveriges hållning i FN när det gällt den ändringskonferens som hölls i New York i början av det här året. När förslaget första gången kom upp i FN röstade Sverige emot en sådan konferens. När den väl hade beslutats hade jag en debatt här med bl.a. Maj Britt Theorin, som bedyrade att Sverige aktivt och på ett konstruktivt sätt skulle bidra vid konferensen. Därför blev jag litet besviken när jag läste Maj Britt Theorins tal från öppningen av den konferensen, där hon fortfarande ansåg att dessa diskussioner om provstopp skall bedrivas i Genève i CD. Utskottet framför också att diskussionerna om provstopp skall föras i CD. Jag tycker att det är beklagligt. Det har nämligen inte hänt någonting när man har fört förhandlingar i Genève. Man har inte ens fått upp frågan på agendan. Nu hade man för första gången en omröstning i januari i år i New York. Lyckligtvis var Sverige med på att man skulle kunna ta upp frågan igen i FN vid lämpligt tillfälle som ordföranden avgör. Jag är glad för att Sverige åtminstone var med på den omröstningen och gick emot kärnvapenstaterna som vill motverka detta. Vi kan inte bara lita på att det sker någonting i Genève, eftersom det inte har hänt något på så länge. Det måste finnas press även från annat håll.

Jag anser att de franska proven är särskilt hänsynslösa. Utskottet anser att länderna i regionen bör ta initiativ till att en oberoende expertgrupp sänds till Frankrikes provsprängningsområde. Det beklagliga är att de som verkligen drabbas av de franska proven – folket i franska Polynesien – inte har någon möjlighet att ta sådana initiativ. Enligt den franska konstitutionen får de inte föra upp den här frågan i parlamentet. Trots att de har representanter i franska parlamentet får de inte ta upp frågan. De har krävt att få reda på vilka konsekvenser dessa prov får för människor och djur i området, men de får inga svar.

Jag var själv ombord på Rainbow Warrior i området före jul. En amerikansk forskare tog då prover, och man kunde konstatera att det fanns både cesium och kobolt i plankton långt utanför Mururoa. Det här var indikationer på att det läcker ifrån borrhålen. Det finns då all anledning till att en oberoende grupp skulle få komma till Mururoa, ta prover på vetenskaplig basis i lagunen och se om det läcker. Det är en katastrof om det läcker ifrån dessa borrhål och utsläppen spridds ut över hela Stilla havet. Befolkningen som bor i området har rätt att få reda på vad den utsätts för.

När jag själv besökte den franska guvernören på Tahiti sade han att Frankrike lämnar rapporter till FN och att ingen klagar på de rapporterna. Det är då dags att klaga på rapporterna och ställa högre krav på statistiken och de undersökningar som görs. Det skulle uppskattas inte minst av folket i regionen. Jag tycker inte att Sverige behöver vänta på ett initiativ, utan det här kan göras direkt i FN.

Avslutningvis vill jag också ta upp frågan om information om FN. Utskottet påstår att medlen till informationstjänsten inte har minskat. De kanske inte har gjort det om man enbart ser till de senaste åren. De uppgifter jag har visar dock att medlen har minskat om man ser litet längre tillbaka. Det viktigaste är kanske inte att få fram exakta summor utan vilken information som faktiskt kommer ut och vilken kunskap människor har om FNs beslut. Folk känner inte till mycket om vilka beslut som fattas. Det visar sig att även folk man möter inom fredsrörelsen inte har någon aning om vilken ställning Sverige har tagit i olika frågor, t.ex. att Sverige inte stöder ett avkoloniseringsprogram. Man blir förvånad när man får reda på att Sverige tagit denna ställning. Men det kommer inte ut i media. Det måste bli bättre information om FN, inte minst nu när vi diskuterar FNs roll så mycket.

I regeringsdeklarationen i höstas sade statsministern att regeringen kommer i FN att lägga förslag om förhandlingar om ett förbud mot kärnvapen till havs. Det var ett mycket bra förslag. Nu skulle jag vilja höra från Evert Svensson som representerar regeringspartiet här varför man inte har lagt fram det här förslaget. Sverige har varit ett föregångsland när det gäller nedrustningsfrågor, Evert Svensson. Men jag tycker att man kunde gaska upp sig litet.

Anf. 14 BIRGITTA HAMBRAEUS (c) replik:

Herr talman! Jag vill första säga att jag tycker att det är oerhört värdefullt att Ingela Mårtensson for med Greenpeaces Rainbow Warrior till det här området där Frankrike genomför sina atombombsprov. Det är oerhört värdefullt att en ledamot av Sveriges riksdag var med där. Ingela Mårtenssons initierade förslag, som bl.a. bygger på hennes diskussioner med franska guvernören, kan vi ha mycket stor nytta av här. Jag ber att få tacka Ingela Mårtensson för att hon var där.

Anledningen till att jag begärde ordet var egentligen att jag blev glad över att Ingela Mårtensson ställde sig bakom den säkerhetspolitiska utredningen som utskottsmajoriteten har viftat undan ganska lättvindigt. Jag är övertygad om att en sådan kommer, och jag tycker att det vore värdefullt om så många som möjligt vid voteringen kunde stödja reservation 2, där vi vill ha en utredning som breddar perspektivet på svensk säkerhetspolitik.

Anf. 15 BERNDT EKHOLM (s):

Herr talman! Jag tar till orda med anledning av motion U416. Det är en socialdemokratisk motion undertecknad av ett antal broderskapare. I denna motion efterlyser vi vidgade insatser för medling i konflikter. Denna fråga är nu uppe i kammaren till behandling för fjärde gången. År 1989/90 blev det ett tillkännagivande om en noggrann analys av de tillgängliga instrumenten för internationell medling och behovet av komplettering av dessa. Det skulle i sin tur leda till en redogörelse från regeringen till riksdagen över behovet av svenska insatser.

Vid den förra behandlingen i riksdagen upprepades efterlysningen av redogörelsen. Av utskottsbetänkandet framgår att man gör så även nu, utan att för den skull det är tal om ett tillkännagivande. Jag har också noterat att utskottets föredragande Evert Svensson har strukit under utskottets text i det här sammanhanget. Det är i och för sig positivt. Samtidigt måste jag tillstå att det är ganska svårt att förstå varför regeringen har så svårt att få fram den här redogörelsen. Även om det i och för sig inte är en helt enkelt uppgift kan den trots allt inte vara så svår att man efter drygt tre år inte har lyckats med den. Jag tycker faktiskt att det är dags nu.

Behovet av medling är självklart. Utskottet och även Evert Svensson pekar på FNs, ESKs och andra mellanstatliga organisationers insatser. De är naturligtvis mycket viktiga. Utskottet tycks dock inte har observerat – så var fallet även förra året – att vi i motionen bl.a. har efterlyst medling inom stater. Det kan röra etniska eller andra typer av konflikter. Det synes oss motionärer som om konflikten mellan stater är på väg ut, trots vad som hänt i Gulfkonflikten.

Interna konflikter inom länder är mycket svåra för att inte säga omöjliga för FN, ESK och liknande organisationer att hantera. Det behövs andra typer av organ och institutioner i lösare former. Exemplen på behoven av medling både mellan stater och inom stater är många. När det gäller det här behovet tror jag t.o.m. att man skulle kunna peka på att ett sådant behov fanns i samband med Gulfkrisen, inte minst i samband med de följdeffekter som har kommit av kriget i Gulfbukten. Det hade varit bra med ett medlingsinstitut.

Jag vill hävda att en praktiskt inriktad medlingsverksamhet i mindre institutionaliserade former behövs. Jag kan inte finna annat än att det här behovet och motionens förslag stämmer utomordentligt väl överens med traditionell svensk utrikespolitisk profil – att engagera sig för medling mellan länder men även för medling i konflikter inom olika stater.

Jag när förhoppningen att det nu äntligen kommer att hända någonting, bl.a. efter detta påpekande i dag.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

Mom. 2 (analys av den svenska säkerhetspolitiken)

Utskottets hemställan bifölls med 222 röster mot 66 för reservation 2 av Pär Granstedt m.fl.

Mom. 3 (Sveriges deltagande i militära FN-aktioner)
Utskottets hemställan bifölls med 275 röster mot 15 för reservation 3 av Per Gahrton.

Mom. 25 (omformulering av icke-spridningsavtalet, NPT)
Utskottets hemställan bifölls med 273 röster mot 15 för reservation 9 av Per Gahrton.

Mom. 36 (FNs roll som bevarare av freden)
Först biträddes reservation 11 av Bengt Hurtig med 32 röster mot 15 för reservation 12 av Per Gahrton. 243 ledamöter avstod från att rösta.
Härefter bifölls utskottets hemställan med 253 röster mot 34 för reservation 11 av Bengt Hurtig.

Övriga moment
Utskottets hemställan bifölls.

Beslut om samlad votering

Beträffande de på föredragningslistan närmast upptagna ärendena, skatteutskottets betänkanden SkU29 och SkU36, utbildningsutskottets betänkanden UbU13, UbU15 och UbU14 samt kulturutskottets betänkande KrU30, beslöt kammaren på förslag av andre vice talmannen att de fick företas till avgörande i ett sammanhang sedan debatten i alla dessa ärenden avslutats.

4 § Särskild löneskatt på pensionsförmåner, m.m.

Föredrogs
skatteutskottets betänkande
1990/91:SkU29 Särskild löneskatt på pensionsförmåner, m.m. (prop. 1990/91:166, skr. 1990/91:151 och prop. 1990/91:89 delvis).

Anf. 16 HUGO HEGELAND (m):
Herr talman! Vi har väl alla som barn sjungit psalmen Tryggare kan ingen vara än Guds lilla barnaskara. Men, herr talman, nu sjunger vi pensionärer: Otryggare kan ingen vara än pensionärers stora skara. En viss trygghet känner jag dock, men det beror på att jag tillhör moderata samlingspartiets skara och inte socialdemokraternas.
Här har den socialdemokratiska regeringen föreslagit att en särskild löneskatt om 22,2 % skall tas ut på arbetsgivarens kostnader för pensionsutfästelser. Det är ofattbart att arbetsgivaren skall behöva betala skatt för att han anställer arbetsvilliga pensionärer. Lika otroligt är det ju att den socialdemokratiska regeringen, när den vill brandskatta anställningen av arbetsvilliga pensionärer, två gånger får förslaget förkastat i lagrådet. Det är faktiskt unikt! Men Sverige är ju unikt enligt statsminister Ingvar Carlsson.

Den socialdemokratiska regeringen framhärdar. Nu kommer den igen en tredje gång och vill då till råga på allt elände att lagen om särskild löneskatt på pensionsförmåner skall träda i kraft den 16 mars 1991, dvs. den dag då skrivelsen tillställdes riksdagen. Men det är i dag som riksdagen skall fatta beslut i ärendet. Det är alltså först i dag som det verkligen blir lagfäst att man skall ta ut denna särskilda skatt på pensionsutfästelser. Motiveringen lyder: "Förslaget ger dem som föreslås bli skattskyldiga starka incitament att vidta olika åtgärder för att förlägga skatteunderlaget till tiden före ikraftträdandet." Det är alltså regeringens motivering till att man vill ha denna, i realiteten retroaktiva, beskattning, något som ju grundlagen förbjuder.

Vi avvisar självfallet med all kraft detta förslag i propositionen om en löneskatt på pensionsförmåner. Enligt vår mycket bestämda uppfattning bör samtliga socialutgifter successivt knytas till utgående förmåner. Det skall vara ett samband mellan avgift och förmån. Om det inte är det, smyger man in en skatt och tar ut en för stor avgift i jämförelse med den förmån man får.

Vidare vill vi givetvis att skattetrycket skall sänkas till vad vi kallar Europanivå. Skatter och avgifter skall alltså anpassas till vad som gäller i vår närmaste omvärld för att vi skall kunna konkurrera på likvärdiga villkor.

Det aktuella förslaget går i rakt motsatt riktning, trots att socialdemokraterna äntligen har bestämt sig för att Sverige skall ansöka om inträde i den europeiska gemenskapen. Men det är ju inte mycket som socialdemokraterna har gemensamt med den europeiska gemenskapen.

Vi är också mycket kritiska till socialdemokraternas socialförsäkringsavgiftspolitik. Det är ett långt och helt nytt ord i svenskan, som härmed lanseras. Man har använt dessa socialförsäkringsmedel som en – som det tycks – outtömlig källa för allmänna utgiftsprogram, där sambandet mellan inbetalda belopp och utgående förmåner är mycket svagt. Den tendensen motarbetar vi med all kraft.

Vad vi i Sverige givetvis bör göra är låta de egentliga socialförsäkringsavgifterna, ATP-avgifterna och sjukförsäkringsavgifterna, vara förmånsrelaterade. Alla avgifter som inte är förmånsrelaterade – det är också ett fint ord – bör successivt avskaffas. Numera är man ju "relaterad" i så många sammanhang, alltså inte bara när det gäller äktenskapliga relationer.

Jag hoppas att riksdagsstenografen uppfattade att jag stavar ordet successivt med tre s och två c-n till skillnad från vad som gäller i miljödepartementet under Birgitta Dahls ledning. Där tycks man ha problem med stavningen i svenska språket.

Herr talman! Med anledning av det anförda yrkar jag bifall till vår reservation i skatteutskottets betänkande 29 och avslag på propositionen.

Anf. 17 ANITA JOHANSSON (s):

Herr talman! Hugo Hegeland är alltid fyndig i valet av ord, både här i kammaren och i utskottet. Men den skattereform som har genomförts syftar till en likvärdig behandling av alla typer av förvärvsinkomster och till en större neutralitet mellan beskattningar av privata personers direkta sparande och beskattning av försäkringssparande och pensioner.

För att uppnå detta syfte skall livförsäkringsbolag m.fl. betala en särskild

skatt på 10 % för avkastningen på tjänstepensionskapital och en skatt på 15 % för avkastningen på övrigt pensionskapital.

Herr talman! Avsikten var att en särskild löneskatt på 22,2 % skulle tas ut på pensionsförmåner. Det är av tekniska skäl som lagstiftningen fått vänta tills nu. Orsaken var, som Hugo Hegeland mycket riktigt påpekade, att lagrådet riktade kritik mot förslaget. Förslaget har nu bearbetats ytterligare.

För att detta skattebortfall skulle kompenseras beslutade riksdagen att höja den allmänna löneavgiften temporärt under första halvåret 1991.

I den proposition som vi nu behandlar föreslås att den tidigare planerade lagstiftningen nu genomförs.

Det är bra att det i skatteutskottet råder stor enighet om detta. Men som vanligt är det moderaterna som motsätter sig även detta skatteförslag.

För att hindra skatteplanering skall reglerna tillämpas från den 16 mars i år, alltså dagen efter den dag då regeringens skrivelse lämnades till riksdagen.

Moderaterna är, som vi har hört, kritiska även på denna punkt. Jag tycker att det föreligger särskilda skäl för att denna lagstiftning skall vara retroaktiv.

Jag tycker, Hugo Hegeland, att det är viktigt att vi i denna kammare undanröjer alla typer av skatteplanering. Jag kan konstatera att moderaterna även på denna punkt står ensamma, vilket jag tycker är bra.

Vid remissbehandlingen har det anmärkts att sjukpension från ITP kommer att beskattas dubbelt. I propositionen föreslås därför en uttryckt föreskrift om att sådan sjukpension skall beskattas enligt de nya reglerna.

Det har nu framkommit att frågan av praktiska skäl lämpligen bör lösas på motsvarande sätt, dvs. att sjukpensionen från ITP även i fortsättningen bör beskattas enligt nuvarande regler om särskild löneskatt och i stället undantas från beskattning enligt de nya reglerna. Vi förordar alltså en ändring av propositionen på denna punkt.

Till sist, herr talman, justeras reglerna rörande bilförmån så att värdet härav skall kunna jämkas för enskilda näringsidkare. De lagtekniska delarna kommer att tas upp i ett annat sammanhang.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationen.

Anf. 18 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Om Anita Johansson vore lika gammal som jag, dvs. 22 år äldre än hon är, skulle jag tro att hon skulle ha mycket större förståelse för pensionärer, tänka på ett annat sätt om löneskatt på pensionsutfästelser och ha en annan argumentering. Även om jag hoppas att Anita Johansson blir 22 år äldre, hoppas jag att hon fortfarande kommer att vara lika stilig.

Beträffande likvärdig behandling vill jag säga att jag tycker att det innebär en olikvärdig behandling att man inte tar hänsyn till pensionskostnader och till att man vill arbeta in en tillfredsställande pension utan att detta också skall beskattas. Jag tycker därför inte att Anita Johanssons argument håller.

Beträffande att man skall ha likformig skatt mellan enskilda personer, anser jag att man får ta hänsyn till vilka personer det är fråga om, unga resp. gamla, och det finns även några medelålders.

Det var intressant att man höjde löneavgiften temporärt för att skjuta på

detta förslag, eftersom det var så dåligt genomarbetat de första gångerna från regeringens sida att regeringen fick bakläxa från lagrådet. Då försökte regeringen höja den allmänna löneavgiften temporärt. På samma sätt sade regeringen att den skulle höja momsen temporärt, men sedan visade det sig att det inte var temporärt utan regeringen vill att denna höjning skall fortsätta att gälla utom för livsmedel. I detta avseende är socialdemokraterna ganska opålitliga.

Beträffande att man skall undvika alla typer av skatteplanering har Anita Johansson alldeles fel, trots att hon har suttit i skatteutskottet mycket längre än jag och i vissa avseenden är mycket duktig. Skatteplanering är nämligen fullt laglig. Alla planerar sin skatt. Man kan t.ex. betala in preliminärskatt den 30 april, s.k. fyllnadsinbetalning. Men däremot ställer vi oss naturligtvis inte bakom skatteundanhållande och givetvis inte skattefusk. Men vi var inte ensamma om att vända oss mot denna retroaktiva lagstiftning, eftersom det faktiskt är fråga om det. Vi har fått skrivelser från Arbetsgivareföreningen och från handelskammaren som också tryckte på detta rättsvidriga. Det kan man inte komma ifrån.

Anf. 19 ANITA JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag får som vanligt tacka för komplimangerna från Hugo Hegeland. Jag hoppas att jag om 22 år är lika pigg som Hugo Hegeland är i dag.

När det gäller momsen, Hugo Hegeland, har den inte så mycket med detta betänkande att göra. Men vi har alltså fattat beslut om att momsen skall sänkas.

Jag tycker att Hugo Hegeland borde bekymra sig litet mer för var de borgerliga kamraterna står i fråga om ett antal skattepunkter. Man kan inte räkna dem alla, var det någon som sade. Nu vet jag inte om det är 161 eller 162 olika förslag som moderaterna står ensamma bakom när det gäller skattepolitiken. Och det borde bekymra Hugo Hegeland.

Anf. 20 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Det bekymrar mig inte alls. Vi har varit ensamma i många frågor, men successivt har partierna fallit in. Vi fick t.o.m. socialdemokraterna med på att sänka marginalskatten till 50 %. Om man inte skulle våga uttrycka egna uppfattningar utan bara lägga fram förslag som man vet att alla andra vill ha, s.k. populistiska förslag, t.ex. sänkningen av mervärdeskatten på baslivsmedel, då anser jag att man har en dålig framtid.

Men om Anita Johansson hoppas att vara lika pigg om 22 år som jag är nu, då skall jag rekommendera den säkraste garantin för det, nämligen att gå in i moderata samlingspartiet.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 10 §.)

5 § Dubbelbeskattningsavtal med Belgien

Föredrogs
skatteutskottets betänkande
1990/91:SkU36 Dubbelbeskattningsavtal med Belgien (prop. 1990/91:173).

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 10 §.)

Ajournering

Kammaren beslöt kl. 14.15 på förslag av tredje vice talmannen att ajournera förhandlingarna till kl. 14.30, då den särskilt anordnade frågestunden skulle börja.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 14.30.

6 § Muntliga frågor till statsråd

Statsminister Ingvar Carlsson, utbildningsminister Bengt Göransson, bostadsminister Ulf Lönnqvist, socialminister Ingela Thalén och justitieminister Laila Freivalds hade infunnit sig i kammaren för att svara på muntliga frågor.

Förbud mot kärnvapenprov till havs

Anf. 21 INGELA MÅRTENSSON (fp):
Herr talman! Jag skulle vilja ställa en fråga till statsministern. När riksdagen öppnades i oktober förra året sade statsministern i regeringsförklaringen att "Regeringen kommer i FN att lägga fram förslag om förhandlingar om ett förbud mot kärnvapen till havs." Varför har man inte lagt fram resolutionen i FN?

Anf. 22 Statsminister INGVAR CARLSSON (s):
Herr talman! Det kan jag inte svara på. Eftersom vi vid de tidigare frågetillfällena har haft en representant för utrikesdepartementet närvarande, som hade kunnat svara på frågan, beklagar jag att den inte ställdes då.

Anf. 23 INGELA MÅRTENSSON (fp):
Herr talman! Vi har precis haft en nedrustningsdebatt där den här frågan kom upp och vi har motionerat om den. Jag fick vid det tillfället inget svar av den socialdemokratiska representanten, utan blev hänvisad att ställa frå-

gan till statsministern. Jag tycker att det är dags att gå från ord till handling. Har man inför riksdagen lovat att lägga en resolution, får man också följa upp det.

Anf. 24 Statsminister INGVAR CARLSSON (s):

Herr talman! Det är omöjligt för mig att hålla reda på alla frågor på alla departement. Vi har fackdepartementschefer som kan svara på frågan. Ingela Mårtensson kan t.ex. ringa till utrikesdepartementet, där går det bra att få svar på frågan.

Det dubbla pensionstillskottet för unga handikappade

Anf. 25 ING-BRITT NYGREN (m):

Herr talman! Jag har en fråga att ställa till socialministern. Hur kan det komma sig att man har plockat bort det s.k. dubbla pensionstillskottet för förtidspensionerade unga handikappade? Man har tidigare varit överens om att de unga handikappade som har förtidspension skall ha dubbelt pensionstillskott, eftersom behovet då är litet större än när de blir äldre. Nu är det borttaget. Jag undrar varför man har tagit bort det dubbla pensionstillskottet. Tycker socialministern att det är rätt att ta bort det från de sämst ställda i samhället?

Anf. 26 Socialminister INGELA THALÉN (s):

Herr talman! Jag undrar, Ing-Britt Nygren, om man inte andra vägar har kompenserat just de unga handikappade. Andelen ligger i förhållande till basbeloppet lika högt som tidigare, i kronor räknat.

Anf. 27 ING-BRITT NYGREN (m):

Herr talman! I kronor räknat, fru statsråd, förlorar de förtidspensionerade 1 300 kr. om året. Det kanske inte är så mycket. Men för en handikappad är det mycket. Det är 1 300 kr. netto. Så mycket gör de procent som tagits bort.

Förhandlare avseende hyrorna

Anf. 28 JAN STRÖMDAHL (v):

Herr talman! Jag har en fråga till bostadsministern. I går meddelade finansdepartementet i ett pressmeddelande att en förhandlare skall tillsättas för att minska hyreshöjningarna i fortsättningen. Får denne Hyresrehnberg något med sig i bagaget från regeringen att bjuda på eller kommer han lika tomhänt som förra gången?

Anf. 29 Bostadsminister ULF LÖNNQVIST (s):

Herr talman! Han får med sig i bagaget de effekter som sänkta räntor har på bostadssektorn, och det är ganska väsentligt.

Anf. 30 JAN STRÖMDAHL (v):

Herr talman! Behövs det någon förhandlare för att få med sig de effekterna? De finns där ändå, utan denne förhandlare.

Anf. 31 Bostadsminister ULF LÖNNQVIST (s):

Herr talman! Förhandlarens uppdrag är att se om det finns förutsättningar för ett stabiliseringsavtal på hyresområdet som gör att hyreshöjningar kan pressas ned i nivå med eller under inflationsutvecklingen.

Sänkt matmoms

Anf. 32 OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! I veckan har regeringen föreslagit att skatten skall sänkas på maten. Centern välkomnar denna omsvängning från regeringens sida. Jag vill gärna läsa ur finansdepartementets pressmeddelande: En lagrådsremiss med förslag till regler för differentiering av momsen kommer att läggas fram i juni och en proposition kommer att läggas fram för höstriksdagen.

Med anledning av detta vill jag fråga statsministern: Om detta är ett regeringslöfte, måste propositionen rimligen läggas före valet. Kommer så att ske? Om inte, vad står uttalandet då för?

Anf. 33 Statsminister INGVAR CARLSSON (s):

Herr talman! Det vi har att ta ställning till nu är om vi skall sänka momsen generellt med en dryg procent. Då behöver inget speciellt beslut fattas. Man kan också koncentrera sänkningen till vissa varor. Väljer man det senare, blir det i och för sig en mer komplicerad sak. Den behöver planeras på ett sådant sätt att den fungerar bra i praktiken. Den måste underställas lagrådet.

Vi bedömer att vi behöver ungefär en månads arbete för att prestera en fullgod lagrådsremiss. Därefter är det lagrådets arbete som bestämmer när en proposition kan läggas fram. Men vi har bedömt att det inte är möjligt att få besked från lagrådet så att vi kan lägga fram propositionen förrän efter valet, alltså till höstriksdagen. Men har vi gett detta besked nu, kommer vi att fullfölja det. Med en socialdemokratisk regering vet man alltså säkert att detta också blir ett genomfört förslag. Men jag förstår att Olof Johansson är orolig för hur det blir med en borgerlig regering, och det kan jag tyvärr inte svara på.

Anf. 34 OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Låt mig fullfölja den här frågan genom att vidga den något. Innebär den här inställningen till sänkt skatt på maten att socialdemokraterna också håller på att omvärdera inställningen till beskattning av annan nödvändig konsumtion, t.ex. boende och persontransporter, eller är er omvärdering endast knuten till sänkt skatt på maten?

Anf. 35 Statsminister INGVAR CARLSSON (s):

Herr talman! Vi har drygt 8 miljarder att röra oss med. Det är belopp som skall läggas ut på ett förnuftigt sätt. Då har vi ansett att en sänkning av mom-

sen på matvaror, och på restauranger vari ingår personalrestauranger, är det lämpliga tillvägagångssättet. Men som ansvarigt regeringsparti har vi inte större belopp än så att röra oss med. Jag vet att centern har lovat ut belopp som går därutöver. Men det innebär en underfinansiering av skattereformen och det kan vi inte ställa upp på. Skattereformen skall vara finansierad. Den är viktig. Allt fler medborgare inser också att den är värdefull för den ekonomiska utvecklingen.

Sedan skulle jag vilja säga till Olof Johansson, eftersom detta är en hjärtefråga för centern: Tänk över noga i framtiden om detta skall förbli en hjärtefråga för centerpartiet. Då är det säkrast med en socialdemokratisk regering efter valet.

Villkorlig frigivning

Anf. 36 EVA BJÖRNE (m):

Herr talman! Jag har en fråga till justitieministern. Justitieministern sade häromdagen i en skola i Sundsvall att internerna vid våra fängelser hädanefter kommer att släppas efter två tredjedelar av strafftiden. Varför har vi sådana generella domar, att man släpper fångarna efter en viss tid av det utdömda straffet, varför är det inte efter hela tiden?

Anf. 37 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s):

Herr talman! Det var vid ett besök i Sundsvall i går som jag fick frågan om detta. När det gäller villkorlig frigivning har alla länder i världen någon form av system som innebär att den dömde under vissa förutsättningar eller andra villkor får lämna fängelset innan vederbörande har avtjänat hela straffet. Skälet till det är att man vill ha en piska hängande över den som har begått ett brott. När han har kommit ut från fängelset skall han sköta sig. Gör han inte det, får han gå in och avtjäna resten av straffet.

Vi överväger nu att ändra halvtidsfrigivningen till frigivning efter två tredjedelar av strafftiden. Därigenom kommer vi att bli ett av de strängaste länderna i världen. Det vanliga är halvtidsfrigivning eller t.o.m. frigivning efter en tredjedel av tiden. Men det finns också en del länder som har två tredjedels frigivning. Det är det vi kommer att lägga fram förslag om. Vi har aviserat detta i budgetpropositionen.

Dödshjälp

Anf. 38 ANITA STENBERG (mp):

Herr talman! Vem eller vilka har socialministern tänkt skall avgöra när dödshjälp skall sättas in?

Anf. 39 Socialminister INGELA THALÉN (s):

Herr talman! Denna fråga är inte färdigberedd. Dessutom är det definitivt inte en fråga som lämpar sig för en snabbfrågedebatt. Det är inte så enkelt att svara på en fråga som denna.

Fristående skolor

Anf. 40 ERKKI TAMMENOKSA (s):

Herr talman! Jag har en fråga till utbildningsminister Bengt Göransson. Scientologiskolan har fått klartecken från skolöverstyrelsen. Det har vi kunnat läsa om. Vilken är utbildningsministerns principiella inställning i detta avseende?

Anf. 41 Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON (s):

Herr talman! Principen när det gäller godkännande av enskilda skolor är att skolorna skall godkännas om de ger en utbildning som är likvärdig med den som man får i grundskolan. Utgångspunkten är varje förälders rätt att själv organisera undervisningen för sina barn på de premisserna. Det görs alltså inte någon värdering av de bakomliggande organisationerna, bortsett från att hänsyn tas till deras förmåga att fullfölja undervisningen på ett kompetent och objektivt sätt. I det stycket är fristående skolor underkastade inspektion. De är alltså skyldiga att visa upp sig, så att man kan kontrollera hur undervisningen bedrivs.

Alternativmedicinsk behandling

Anf. 42 BARBRO WESTERHOLM (fp):

Herr talman! Jag vill ställa en fråga till socialministern. Alternativmedicinkommittén presenterade sitt betänkande för 42 år sedan. Alternativmedicinsk behandling kan ju medföra risker. Jag vill därför fråga: När får vi förslag till en ny kvacksalverilag?

Anf. 43 Socialminister INGELA THALÉN (s):

Herr talman! Frågan är under beredning i departementet. Den bedömning som vi gör är att man någon gång senare i år skall kunna komma med förslag.

Däremot är det så, att en del av alternativmedicinkommitténs förslag kommer fram i andra propositioner från regeringen.

Beviskraven i brottmål

Anf. 44 WIGGO KOMSTEDT (m):

Herr talman! Jag har en fråga till justitieministern. Nyligen friades två män i en uppmärksammad mordrättegång i Göteborg. Männen har friats därför att man inte har kunnat bestämma vem av de båda som har utfört brottet.

Enligt uppgifter i massmedia har justitieministern uttalat sig och sagt att hon inte är beredd att verka för en lagändring för att det därmed skall vara möjligt att döma någon för mord. Är detta riktigt? Jag undrar alltså om justitieministern kan bekräfta eller dementera den här uppgiften.

Anf. 45 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s):

Herr talman! I den här frågan har jag inte uttalat mig i massmedia. Däremot har jag deltagit i en lång debatt om detta här i riksdagen. Det går att ta del av den debatten genom att läsa snabbprotokollet.

Det jag har sagt i denna fråga är att det självfallet är så, att vi har en lagstiftning i det här landet som gör det möjligt att döma någon för mord om man har tillräcklig bevisning. Man kan också döma människor för medhjälp eller anstiftan, eller till varje handling som innebär att någon på något vis har främjat ett brott. Det som kan brista i det enskilda fallet är bevisningen.

Den åtgärd som vi måste vidta för att hindra att en sådan händelse som den i Göteborg över huvud taget kan äga rum är att säkerställa att polisen och åklagarna har tillräckligt med, och dessutom bra, resurser för att säkerställa den bevisning som finns. I vårt land skall vi aldrig börja tumma på reglerna om kravet på bevisning för att döma människor till brott. I så fall fjärmar vi oss från alla de länder där rättssäkerheten anses vara ett adelsmärke för varje civiliserad stat.

Anf. 46 WIGGO KOMSTEDT (m):

Herr talman! Jag tolkar justitieministerns svar så, att man, om man skall begå ett mord och gardera sig för att inte bli dömd, inte skall vara ensam.

Sysselsättningen i byggbranschen

Anf. 47 RUNE EVENSSON (s):

Herr talman! Jag vill rikta en fråga till bostadsministern. Sysselsättningen inom byggbranschen viker, och det ser oroande ut med tanke på hösten och vintern. Vi socialdemokrater har ju alltid sagt att byggandet är en motor i samhällsmaskineriet, för det genererar jobb i många led. Som jag ser saken handlar det om att det behövs ytterligare stimulanser. Det är nödvändigt att fatta beslut under den här delen av året för att beslut som fattas skall få effekter före den kommande vintern.

Därför vill jag fråga bostadsministern: Tänker regeringen släppa loss ROT-programmet inför den kommande vintern?

Anf. 48 Bostadsminister ULF LÖNNQVIST (s):

Herr talman! Regeringen har genom beslut tagit bort de ramar för ombyggnadsverksamheten när det gäller våra bostäder som fanns som ett inslag i strävandena att dämpa överhettningen på byggmarknaden.

Vad som kvarstår är att en högre garanterad ränta generellt gäller efter beslut i riksdagen. Men regeringen har fått riksdagens uppdrag att, om så krävs ur arbetsmarknadssynpunkt, ge dispenser till förmån för en lägre garanterad ränta. Regeringen ger varje vecka sådana dispenser. Hittills har inget ärende avslagits då länsarbetsnämnden har sagt att detta behövs ur sysselsättningssynpunkt.

Inlandsbanan

Anf. 49 BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Georg Andersson vill inte åka inlandsbanan. Men kan statsministern tänka sig att ta en tur och inbjuda en person från varje parti och den närmast berörde generaldirektören för att på denna hundramilabana diskutera banans framtid?

Anf. 50 Statsminister INGVAR CARLSSON (s):

Herr talman! Jag kan glädja Börje Hörnlund genom att meddela att jag redan har åkt två gånger på inlandsbanan. Jag beklagar att inte fler människor som bor i bygden använder sig av inlandsbanan. Då hade möjligheterna för den här banan att fortleva varit betydligt större. Börje Hörnlund hade kunnat göra en stor insats i sitt eget län.

Börje Hörnlund behöver inte övertyga mig om värdet av att åka tåg. Jag skulle tro att jag är en av de flitigaste tågresenärerna jämfört med andra här i kammaren. Men framför allt gäller det nog utanför denna kammare.

Villkorlig frigivning

Anf. 51 BENGT HARDING OLSON (fp):

Herr talman! Jag har en fråga till justitieministern. Delvis har frågan redan berörts här. Men jag vill göra en uppföljning.

När det gäller villkorlig frigivning av fängelsedömda har regeringen funderat i över tre år på hur det skall bli. Vi har också nyss fått höra att det skall bli halvtidsfrigivning.

Då är min korta och, tycker jag, enkla fråga: Kommer den här reformen att innebära att den faktiska anstaltstiden utökas?

Anf. 52 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s):

Herr talman! Det förslag som vi ämnar lägga fram är alltså att vi skall frångå halvtidsfrigivningen och gå över till frigivning när två tredjedelar av strafftiden har avtjänats. Halvtidsfrigivning skall alltså inte införas. Genom att utvidga andelen av den tid som man skall befinna sig i fängelse kommer vi att utvidga den faktiska tiden. Svaret på den ställda frågan är alltså ja.

Barnens rättigheter

Anf. 53 ANNIKA ÅHNBERG (v):

Herr talman! Enligt FN-konventionen om barnens rättigheter skall alla ansträngningar göras för att bistå flyktingbarn. Man skall också lyssna på barns åsikter och respektera dem.

Jag vill fråga statsministern om han anser att regeringen följde denna konvention när den beslutade att utvisa en fyrabarnsfamilj som har vistats i vårt land i tre och ett halvt år och där barnen har svenska som sitt huvudspråk. Familjen är rotad här.

Anf. 54 Statsminister INGVAR CARLSSON (s):

Herr talman! Enligt en vetenskaplig undersökning har svenska barn det bäst av alla barn i världen. Det hindrar inte att enskilda barn eller barn i enskilda familjer kan uppleva situationer som inte är tillfredsställande. Jag anser att det faktum att vi har skrivit under FN-konventionen om barnens rättigheter gör att vi har ytterligare anledning att mycket noga följa varje särskilt fall och se om vi brister. I så fall får vi undersöka vad vi kan göra för att situationen skall bli bättre.

Särskilt svårt är det när det gäller flyktingsituationer. Jag kan försäkra att få ärenden är så svåra att avgöra för regeringen som just ärenden som gäller flyktingars situation. Inte minst tänker jag då på barnen i flyktingfamiljerna.

Om jag skulle avgöra med hjärtat, skulle nästan varje familj få stanna. Men vi har att följa beslut som har fattats i denna riksdag, och då får vi också stå för de besluten. Jag tror faktiskt att vi i de allra flesta fall gör riktiga avvägningar.

Lokalisering av lärarhögskolan i Stockholm till Södertälje

Anf. 55 LENNART ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag vill ställa en fråga till utbildningsministern. Regeringen har tidigare lämnat ett förslag till riksdagen om att högskolan för lärarutbildning i Stockholm skall lokaliseras till Södertälje. Riksdagen begärde då viss kompletterande utredning.

Min fråga är: Hur långt har det arbetet avancerat, och när planerar regeringen att kunna återkomma i ärendet?

Anf. 56 Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON (s):

Herr talman! Vi har kommit så långt att jag inom en mycket kort tid är beredd att träda över tröskeln till riksdagshuset med en skrivelse där förslag redovisas som jag hoppas skall bli till gagn för både de studerande ungdomarna i de södra delarna av länet och de människor som skall dra fördel av de studerande ungdomarnas lärdom.

Det nordiska samarbetet och EG

Anf. 57 KRISTER SKÅNBERG (mp):

Herr talman! Sverige har tillsammans med sina nordiska grannländer byggt upp ett nära samarbete på många områden. Det är ett fint exempel på regionalt samarbete. Statsministern har i en generaldebatt i Nordiska rådet sagt sådant som antyder att statsministern skulle anse det enklare att bli av med de återstående murarna mellan de nordiska länderna genom att de gemensamt blir medlemmar i EG. Anser statsministern verkligen det vara en enklare väg, och i så fall varför?

Anf. 58 Statsminister INGVAR CARLSSON (s):

Herr talman! Det låter förskräckligt. Jag undrar om inte frågeställaren förväxlar mig med Carl Bildt, som faktiskt uttalat att man genom samarbete i Europa lättare skulle kunna åstadkomma ett nordiskt samarbete.

Min uppfattning är att det nordiska samarbetet har ett egenvärde och att vare sig vi blir medlemmar i EG eller inte skall det nordiska samarbetet stå på egna ben. Jag ser många viktiga områden i framtiden som gör att den nordiska samhörigheten blir viktig för oss i regionen, men jag bedömer också det nordiska samarbetet som viktigt som en del i ett större regionalt samarbete i Europa. Därför ser jag inte någon motsatsställning mellan våra ambitioner t.ex. att bli medlemmar i EG och att vara ansvarsfull medlem i Nordiska rådet.

Skattereformen och differentierad moms

Anf. 59 ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Jag har läst att statsministern blir arg och upprörd när överenskommelser inte hålls eller avtal sviks. Jag vill därför ställa en fråga till statsministern: Jag undrar om statsministern kan erkänna att en differentiering av momsen innebär att man sviker skattereformens överenskommelse om en enhetlig och generell moms.

Anf. 60 Statsminister INGVAR CARLSSON (s):

Herr talman! Jag är utomordentligt tacksam att just Anne Wibble ställer denna fråga. Anne Wibble är nämligen den som uppenbarligen har fått med sig folkpartiet in på ett samarbete i högeralliansen, där man träffade uppgörelse i skattefrågan åtskillig tid innan vi lade fram vårt förslag om differentierad moms, uppgörelse som innebär att man kraftigt förändrar finansieringen av skattereformen och när det gäller dubbelbeskattningen klart och entydigt vidtar en förändring som innebär ett brott av uppgörelsen med socialdemokraterna. Det är att kasta sten i glashus från Anne Wibbles sida att säga att socialdemokraterna har brutit överenskommelsen genom förslag om en differentierad moms. Svaret på frågan är att jag inte anser att det bryter mot skatteöverenskommelsen.

Anf. 61 ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Jag undrar om statsministern verkligen menar vad han säger, att en differentiering av momsen inte bryter mot principen om en generell moms.

Anf. 62 Statsminister INGVAR CARLSSON (s):

Herr talman! Det börjar bli pinsamt att behöva påpeka för folkpartisternas skatteexpert, som gjorde ett så eminent arbete i samband med skattereformen, att vi i dag inte har en generell moms, utan den är differentierad. Vi har sådant som inte är momsbelagt, vi har en reducerad moms och vi har en som ligger över den generella momsen genom att vi har punktbeskattning.

Rätten till uppgift om föräldraskap

Anf. 63 BJÖRN SAMUELSON (v):

Herr talman! Jag har en fråga till justitieministern. Vi har i vårt svenska samhälle ungdomar som inte får reda på vem som är deras förälder, trots att det finns sådana uppgifter i svenska register. När kommer svenska ungdomar att få obetingad rätt att veta vem som är deras biologiska förälder?

Anf. 64 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s):

Herr talman! Jag är inte riktigt säker på vad frågan syftar på, men jag känner ändock igen frågeställningen något. Mitt svar är att min uppfattning är att alla barn i Sverige skall ha rätt att få veta vem som är deras förälder.

Anf. 65 BJÖRN SAMUELSON (v):

Herr talman! När lägger i så fall regeringen fram ett förslag om en ändring i sekretesslagen som medger rätt att veta vem som är ens förälder, något som också står i FNs barnkonvention som Sverige också har ratificerat?

Anf. 66 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s):

Herr talman! Jag kan inte svara på den konkreta frågan. Men vi kommer att lägga fram förslag så fort det är möjligt.

Egenavgiften i arbetslöshetsförsäkringen

Anf. 67 KARL HAGSTRÖM (s):

Herr talman! Jag skulle vilja ställa en fråga till statsministern: Kommer regeringen att motverka kraftiga höjningar av egenavgiften i arbetslöshetsförsäkringen, som en del partier har aviserat?

Anf. 68 Statsminister INGVAR CARLSSON (s):

Herr talman! Som svar till Karl Hagströms fråga kan jag säga att en femdubbling av egenavgiften, något som har föreslagits av vissa partier, är för oss helt otänkbart.

Lönebidragsanställning

Anf. 69 STINA ELIASSON (c):

Herr talman! Jag vill ställa en fråga till utbildningsminister Bengt Göransson som berör lönebidragsanställda. Vilken beredskap finns i departementet för att följa utvecklingen när det gäller införandet av de flexibla lönebidragen, då särskilt med beaktande av de effekter som kan bli på kultursektorn?

Anf. 70 Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON (s):

Herr talman! Beredskapen är mycket hög. Jag har emellertid ansett det viktigt att inte försöka medverka till en permanentning för kulturområdet av lönebidragssystemet, om vi kan finna andra former. Men det är sådant som

bereds i samband med budgetarbetet och överläggningarna mellan departementen.

Examinationen i högskolan

Anf. 71 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! Jag skulle vilja ställa en fråga till utbildningsministern. Det har länge talats om krisen inom högskolan. För bara några dagar sedan kunde vi ta del av uppgifter om examinationsfrekvensen. Den har inte under överskådlig varit så låg som den var under föregående år. Är utbildningsministern oroad? Avser han att vidta några åtgärder?

Anf. 72 Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON (s):

Herr talman! Jag är så oroad att jag har sett till att riksdagen denna vår har möjlighet att behandla förslag till ändrade regler för högskolans verksamhet. Jag är dessutom så oroad att jag har gått till storms mot planer på, vilket vissa partier här i kammaren tycks vilja, att inordna högskolorna utanför universiteten i grundskolan tillsammans med ett helt nytt utbildningsverk. Sådana attacker motarbetar jag.

Högskolan i Kalmar

Anf. 73 MARGITTA EDGREN (fp):

Herr talman! Också jag har en fråga till Bengt Göransson. Bengt Göransson har varit i Kalmar och oroat kalmarborna genom att säga att om folkpartiet liberalerna får mer att säga till om, är den regionala högskolan i Kalmar illa ute. Jag skulle vilja veta vad Bengt Göransson stödjer sig på när han påstår detta.

Anf. 74 Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON (s):

Herr talman! Jag stöder mig på ett gemensamt dokument undertecknat av herrarna Tobisson, moderaterna, och Leijonborg, folkpartiet liberalerna. I det dokumentet föreslås att sex universitet, de tekniska högskolorna och karolinska institutet på grund av sin särställning i det svenska utbildningsväsendet skall göras om till stiftelser och befrias från plågan att vara statliga. I det dokumentet sägs ingenting om högskolorna, men väl i det bakomliggande dokumentet, som är en moderat motion och en moderat reservation till utbildningsutskottets betänkande. Där har man exakt samma förled, nämligen befrielsen av universiteten från det statliga inflytandet, där fortsättningen just är att de övriga högskolorna skulle reduceras till en sorts andra klassens utbildningsanstalter och samordnas med grundskolan i Göran Perssons skolverk. Det är vad moderaterna har föreslagit. Folkpartisterna har icke med ett ord sagt att de har någon annan synpunkt på den andra leden av det förslag som är lagt.

Anf. 75 MARGITTA EDGREN (fp):

Herr talman! Då rekommenderar jag Bengt Göransson att läsa s. 9 i dokumentet. Där står bl.a.: Det är emellertid viktigt att också de mindre och medelstora högskolorna ses i ett forskningsperspektiv, inte minst för kvaliteten i den undervisning som ges.

Det finns även ett långt stycke om de små regionala högskolorna.

Anf. 76 Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON (s):

Herr talman! Det är ett gemensamt dokument, som de förenade högerpartierna har lagt. I det dokumentet säger man: Det är en nystart för Sverige.

Dagarna innan detta dokument presenterades hade kammaren en debatt, där moderaterna ställde sig bakom sin motion och sin reservation och där man förklarade hur man vill hantera de mindre högskolorna. Av detta har jag dragit slutsatsen att man i folkpartiet liberalerna inte var beredd att känna färg. Det är möjligt att jag på den punkten har tagit fel. Vad vi då bevittnar i denna kammare är en sprucken högerallians. I det noterandet gläds jag.

Fördelningen av mål i domstol

Anf. 77 BIRGIT HENRIKSSON (m):

Herr talman! Jag vill ställa en fråga till justitieminister Laila Freivalds.

Delar justitieministern Svea hovrätts, med Birgitta Blom i spetsen, och många lagmäns uppfattning att grundlagen inte tillåter att en lagman enväldigt väljer ut domare för speciella mål eller väljer ut domare för speciella måltyper?

Anser justitieministern att det är lämpligt med en sådan ordning?

Anf. 78 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s):

Herr talman! Våra domstolar har litet olika regler för på vilket sätt målen fördelas. Man får ta hänsyn till arbetsbelastningen inom domstolen, t.ex. när exceptionella saker inträffar och om långa, tunga mål belastar domstolen.

Det sker en lottning av målen, och man försöker fördela dem på ett sådant sätt att det inte blir en orimlig belastning på en rotel i förhållande till en annan.

Jag vet inte vad frågeställaren egentligen syftar på. Alla domstolar har dessa regler, och de följs. Jag har inte den uppfattningen att de skulle strida mot någon grundlag.

Anf. 79 BIRGIT HENRIKSSON (m) :

Herr talman! Jag ställer frågan därför att man vill frångå lottningen eller det gemensamma uttagandet när det gäller bl.a. Stockholms tingsrätt, som är hårt arbetsbelastad. Detta har oroat många jurister i övriga Sverige.

Anf. 80 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s) :

Herr talman! De regler som finns i domstolarna, särskilt i de stora domstolarna, ger givetvis också ett utrymme att hantera fördelningen på ett sådant sätt att det blir en rimlig arbetsfördelning.

Jag kan inte se att det skulle vara något fel i att säkerställa att domarna vid våra stora domstolar har en rimlig arbetssituation.

Det är en uppgift för den som är chef för en domstol att verka för att målen kan handläggas på ett acceptabelt sätt.

Frågestunden var härmed avslutad.

7 § Vissa för forskningen gemensamma frågor samt anslag

Föredrogs
utbildningsutskottets betänkande
1990/91:UbU13 Vissa för forskningen gemensamma frågor samt anslag (prop. 1990/91:100 delvis och prop. 1990/91:87 delvis).

Anf. 81 BIRGER HAGÅRD (m) :

Herr talman! Vi har kommit därhän att det är forskningen som skall debatteras i riksdagen.

Vi kan konstatera att vi har något av ett mellanår. Forskningspropositioner läggs fram vart tredje år, dels för att universiteten och högskolorna skall ha en treårsram att röra sig inom, dels för att några nya, stora saker inte skall inflikas under den mellanliggande tiden.

Det här kan naturligtvis leda till en del komplikationer. Frågan är om vi skall avstå från att över huvud taget debattera forskning under mellanåren och bara göra det vart tredje år. Skall vi ta upp nya förslag till en seriös prövning? Sådana möjligheter måste naturligtvis trots allt finnas även om ramarna en gång har getts.

Det finns många stora principiella frågor som vi inte kan nöja oss med att diskutera vart tredje år. Dit hör:

frågan om storleken av anslag till vår forskning,

frågan om det skall vara en sektorsbaserad forskning till större eller mindre del,

frågan om i vilken utsträckning som vi behöver innovationer, trots vad utbildningsministern försökte göra gällande med stor orätt nyligen,

frågan om hur de mindre högskolorna skall kunna inrangeras i den allmänna forskningsverksamheten – man har seriöst diskuterat sådant som nätverksuniversitet, bl.a. i Sydostsverige,

frågan om forskning i tjänsten för alla forskningskompetenta lärare och

frågan om nödvändiga förstärkningar av professurer i olika ämnen.

Eva Björne har i den utrikespolitiska debatt som nyligen fördes tagit upp nödvändigheten av att inrätta två professurer i säkerhetspolitik.

När frågan behandlades i utskottet tvingades vi av tekniska skäl att i sådana frågor som har beretts någon gång under de senaste åren hänvisa till de särskilda reservationer som fanns i de tidigare betänkandena. Det har gjorts i särskilda yttranden. Det är alldeles uppenbart att man inte kan nöja sig med detta i alla situationer.

Vissa för forskningen gemensamma frågor samt anslag

Från oppositionens sida har vi i några fall tvingats göra vad vi uppfattar som nödvändiga markeringar. Vi har också fört fram vissa nya krav som uppstått bl.a. till följd av förändringar i omvärlden.

I det sammanhanget berörs bl.a. tyska språket. Riksdagen beslöt 1986 att en av de två befintliga professurerna i tyska vid universiteten i Uppsala och Stockholm skulle förändras till en professur i tyskspråkig litteratur. Detta skulle ske när innehavaren i Stockholm eller Uppsala gick i pension. Det drabbar nu Stockholm, som inte kommer att ha en enda professur i tyska språket om riksdagen och utskottet får som de vill.

Med tanke på allt som hänt söder om våra gränser, Östtysklands inlemmande i Tyskland och att över 100 miljoner av våra närmaste grannar är tyskspråkiga, är detta ett fattigdomsbevis som vi inte kan acceptera. Därför borde riksdagen mot bakgrund av de förändrade förhållandena ha omprövat det tidigare ställningstagandet och inte gjort denna förändring av ämnesinnehåll.

Ett annat tecken på de stora förändringar som har inträffat är kraven på utlandslektorat i estniska och fasta forskningsresurser när det gäller estniska. Detta kan kanske så småningom leda fram till en professur. Det borde riksdagen också ha tagit fasta på.

Sedan har vi de gamla kraven på en ökning av medlen för omvandling av utbildningsbidrag till doktorandtjänster eller inrättande av flera doktorandtjänster. Det har på goda grunder ifrågasatts om de pengar som har avsatts räcker för en omvandling och nyinrättande av doktorandtjänster. Vi har inte kunnat få något klart besked från utskottet i denna fråga. Jag skulle inte bli förvånad om det blir omöjligt att hålla det tidsschema som riksdagen tidigare slagit fast när det gäller dessa frågor.

Jag var inledningsvis inne på frågan om forskning i tjänsten för alla forskningskompetenta högskolelektorer, alltså för dem som är utbildade för forskning och sedan inte i sina tjänster vid universitet och högskolor får utöva det som de egentligen är utbildade för. Den frågan tas nu inte upp närmare, utan den får uppenbarligen återkomma i nästa års forskningsproposition – ett slöseri med de resurser vi har här i landet.

Ett av motiven för att inte ta upp den här frågan när den kom på dagordningen i samband med bl.a. forskningspropositionen var måhända förra året – den hade varit uppe på dagordningen redan året dessförinnan – att man från regeringens sida ville avsätta en särskild fakultetsresurs för högskolelektorers forskning inom de humanistiska och matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna vid fem av landets universitet. Dessutom skulle man förstärka på litteratursidan när det gällde den humanistiska forskningen.

Ett universitet diskriminerades, nämligen Linköpings universitet. Jag tar upp den här frågan särskilt därför att den socialdemokratiska talesmannen – eller taleskvinnan – Berit Löfstedt på intet sätt är obekant med förhållandena vid Linköpings universitet.

När Linköping diskriminerades i dessa sammanhang trodde jag att det berodde på ett tekniskt fel, nämligen det faktum att man i Linköping – av alla universitet – endast har en odelad fakultet. Det finns alltså ingen matematisk-naturvetenskaplig och ingen humanistisk fakultet, utan man har i det här fallet en gemensam filosofisk fakultet. Att sådana här tekniska fel inträf-

far då och då från utbildningsdepartementets sida har vi tyvärr blivit varse i alltför stor utsträckning, inte minst när det gäller den s.k. gymnasiereformen.

Men när det här kravet förs fram på nytt – att Linköping skall ha sin beskärda del av högskolelektorernas forskning, att pengar skall avsättas till den filosofiska fakulteten i Linköping och att biblioteket skall förstärkas på den humanistiska sidan – får vi till vår förvåning veta att utskottet inte ändrat uppfattning. Nej, det låter sig säkert sägas. Vad är det för uppfattning som utskottet inte ändrat? Jo,att man skulle avslå denna begäran. Däremot har jag inte sett någon vettig motivering till att Linköpings universitet i dessa sammanhang skall diskrimineras. Jag efterlyser om Berit Löfstedt till äventyrs kan ange en motivering från regeringspartiets sida.

Herr talman! Det skulle vara mycket mer att säga om detta. Men tiden är kanske ändå inte lämpad för en större forskningspolitisk debatt. Det verkar litet avslaget att nu på två minuter försöka dra upp några nya större principer, och jag avstår från det. Men jag yrkar i det här fallet bifall till reservation 20. Det betyder naturligtvis inte att jag inte skulle ställa mig bakom alla de andra moderata reservationerna; det gör jag naturligtvis på sedvanligt sätt.

Anf. 82 MARGITTA EDGREN (fp):

Herr talman! Återigen har vi en forskningsdebatt, kanske av litet mindre slag, som nästan känns avslagen efter den stora debatt vi hade för ett år sedan. Detta är andra året i en treårscykel.

Men det är fortfarande så att målmedveten, kraftfull och uthållig satsning på högre utbildning och forskning är nödvändig, om Sverige skall behålla sin ställning som välfärdsstat och avancerad industrination. Vi lever ju i en tid och i en värld där den allmänna kunskapsnivån hos befolkningen är avgörande för landets utvecklingskraft och internationella konkurrenskraft.

I dag ställs ju stora förhoppningar på vetenskapens möjligheter att ge kunskaper som bidrar till en positiv utveckling för mänskligheten. Förväntningarna på vetenskapliga resultat och förklaringsmodeller gäller också humaniora och samhällsvetenskap. I ett välfärdssamhälle blir det alltmer uppenbart att goda materiella förutsättningar inte är tillräckliga för ett gott liv. Ett i ordets verkliga mening mänskligt samhälle har behov av djupare kunskaper också om andliga, kulturella, sociala och etiska värden.

När det gäller forskning är ett problem i Sverige att vi inte får ut så mycket av våra satsningar som andra länder får ut av sina. I OECD-studier, refererade t.ex. i Lennart Olssons och Lars Rignells bok Tillväxtens drivkrafter, visas att Sveriges utbyte av FoU-satsningar i form av högteknologiexport varit dåligt. Det är också viktigt att påpeka att Sveriges forskningssatsningar i förhållande till BNP ingalunda är störst i världen. Undantas militär forskning, har det statliga forskningsanslaget på 80-talet inte alls utvecklats i takt med industrins satsningar.

Andra jämförelser visar på ett annat problem, nämligen att det har skett en förskjutning från grundforskning till tillämpad forskning och utveckling. Detta har belysts i en studie som Vetenskapsakademien och UHÄ har gjort tillsammans.

De här nämnda observationerna kan, tagna tillsammans, verka förvånande. Forskningsproduktivitet i mera kortsiktiga ekonomiska termer borde gynnas av en förskjutning i riktning mot tillämpning och produktutveckling. Att så inte skett i Sverige beror möjligen på att vi sågat av den gren vi sitter på. Framgångsrik tillämpad forskning förutsätter en bred och gedigen grundforskning.

För att Sverige även i fortsättningen skall vara ett vitalt och konkurrenskraftigt land måste forsknings- och högskolepolitik vara ett prioriterat område. Högskolan är på en gång en spjutspets in i framtiden och en hävstång för tillväxten.

Vi i folkpartiet liberalerna tror på en utveckling mot mer autonoma universitet och högskolor. Vi behöver bättre pedagogik och kvalitet i grundutbildningen. Vi behöver fler som vill satsa på forskarutbildning. Vi behöver högre examinationsfrekvens. Vi behöver minska den centrala byråkratin och öka det lokala ansvaret. Vi behöver bättre utvärderingsmetoder. Vi behöver fler kvinnor som vill satsa på akademiskt arbete. Vi behöver ta till vara våra högutbildade invandrare. Vi behöver ökade internationella kontakter och ökad internationalisering i utbildning och forskning.

Herr talman! Med anledning av dagens betänkande vill jag inte yrka bifall till någon reservation. Men självfallet står vi i folkpartiet fast vid de reservationer vi har skrivit själva eller tillsammans med andra. Vi har t.ex. framhållit vikten av ett lektorat i estniska – och att man 1992 bör återkomma till riksdagen med förslag om detta. Vi har också pekat på att tillsättningen av professuren i kvinnoforskning i Linköping kanske skulle ha kunnat ske på ett annat sätt, dvs. som man brukar göra och som UHÄ har föreslagit även för denna professur – att man ser till att tjänsten får så bred ämnesinriktning som möjligt och att man därefter tar upp frågan om vid vilken högskoleenhet den skall placeras.

Vi har även skrivit en reservation där vi föreslår 4 milj.kr. ytterligare till akustikinstitutionerna vid de tekniska högskolorna, som ett led i vår plan för att minska buller som miljöförstörande faktor. Riksdagen har tidigare begärt en aktionsplan av regeringen. Vi vill alltså att frågan om buller skall högprioriteras i denna aktionsplan.

Dessutom har vi skrivit en rad särskilda yttranden, där vi hänvisar till den forskningsdebatt och det forskningsbetänkande som vi hade för ett år sedan. Jag vill här bara nämna två av dessa yttranden.

Det ena gäller fortsatt överföring av medel till grundforskning, dvs. att man ytterligare skall minska sektorsforskningens del till förmån för forskning på eget programansvar.

I det andra yttrandet hänvisar vi till vår reservation 40 förra året om forskningen vid de mindre och medelstora högskolorna. För det första gäller det att ge lärarna forskarutbildning för att garantera kvalitet. För det andra gäller det att få ett samarbete med andra forskningsinstitutioner. Vidare finns det bland de små och regionala högskolorna vissa som har kommit litet längre än andra, och dem bör man också i första hand "släppa loss". Det gäller högskolorna i Växjö, Örebro och Karlstad.

Jag yrkar alltså inte bifall till någon reservation, men jag står naturligtvis bakom de reservationer som vi avgivit.

Vissa för forskningen gemensamma frågor samt anslag

Anf. 83 MARIANNE ANDERSSON i Vårgårda (c):

Herr talman! Som har sagts här tidigare är detta ett mellanår när det gäller forskningen, eftersom vi behandlade forskningsfrågorna under föregående riksmöte. Detta är ju ett av de områden där den treåriga planeringsprocessen är införd och accepterad. Vi har därför nöjt oss med särskilda yttranden i många viktiga principfrågor.

Det gäller bl.a. tjänsteorganisatoriska frågor, som målsättningen att alla högskolelektorer skall ha avlagt doktorsexamen. Det gäller även omfattningen av deras forskning. Det gäller också vår syn på utbyggnaden av fasta forskningsresurser vid de små och medelstora högskolorna och inrättandet av nya fakulteter och universitet. Dessa frågor är viktiga och ännu mer aktuella inte minst nu när vi kommer att utöka dimensioneringen av antalet platser i högskolan. Det kommer vi med säkerhet att behöva göra också i framtiden. Detta har också en oerhörd betydelse för den regionala utvecklingen och för rekryteringen av studenter. Just i dessa frågor har vi alltså nöjt oss med särskilda yttranden.

Det finns ändå några områden av dem som vi behandlar där vi ibland har samma uppfattning, ibland olika uppfattningar.

Jag tycker att det är mycket tillfredsställande att konstatera att utskottet enat sig om att lägga tillbaka de drygt 10 miljoner till olika förstärkningar inom forskningen som riksdagen beslutade om förra året. Regeringen försökte ju i budgetpropositionen att plocka bort dem och kan nu betrakta sig som överkörd av utskottet. Vi kan bara konstatera att socialdemokraterna i utskottet vek sig för oppositionen. Det var inte särskilt ovilligt heller.

En annan fråga som också har berörts här tidigare gäller inrättandet av doktorandtjänster. Behovet av att omvandla utbildningsbidrag till doktorandtjänster för att de forskarstuderande skall få drägliga ekonomiska villkor är vi alla överens om. Inte minst har det betydelse ur jämställdhetssynpunkt. Bättre ekonomi bör underlätta kvinnors möjligheter till forskning. Dessutom kommer behovet av forskarstuderande att öka. Det beror dels på åldersstrukturen inom högskolan med ökande pensionsavgångar, dels på målsättningen att samtliga högskolelärare skall ha forskarutbildning. Behovet av forskning och utbildning ökar dessutom inom både offentlig och privat sektor. Regeringen har nu också föreslagit vissa utökade resurser, men vi i centern anser inte att det är tillräckligt. För att snabba på den här processen anslår vi alltså ytterligare 45 milj.kr. för vartdera av de två kommande åren.

Så vill jag ta upp en fråga som också berör jämställdheten. Det gäller professuren i medicinsk kvinnoforskning som beslutades i samband med forskningspropositionen. Vi tycker inte att den har fått riktigt rätt inriktning. Vi tycker här, liksom folkpartiet, att det är angeläget att lyssna till de synpunkter som förs fram från nästan samtliga fora för kvinnliga forskare, nämligen att den här tjänsten skall ges en inriktning som speglar den internationella utvecklingen inom kvinnoforskningen. Det innebär att den skall innefatta könsteoretisk forskning. Den bör dessutom få en så bred ämnesinriktning som möjligt. Den kliniska anknytningen av professuren bör tas upp i samband med tillsättandet. Vi tycker att medicinska forskningsrådet först bör ledigförklara tjänsten och efter tillsättandet placera den vid högskoleenhet.

Den här uppfattningen delas av UHÄ, medicinska forskningsrådet och dekanerna vid fem av de medicinska fakulteterna. Det tycker vi är viktigt.

Det finns ett forskningsområde som vi anser är så viktigt att ytterligare resurser bör tillföras under denna treårsperiod. Det gäller forskning och forskarutbildning inom avfallsområdet. Där vill vi tillföra en förstärkning på 1 milj.kr. Det finns naturligtvis en hel rad andra angelägna krav på utökning inom forskningsområdet.

Jag känner t.ex. mycket varmt för att ge ökade resurser till centrum för miljövetenskap i Göteborg. Det är bara ett exempel. Men vi avstår från detta och nöjer oss med att pröva de här olika områdena i samband med nästa treårsperiod.

Till slut vill jag kommentera en reservation som vi har haft under många år. Den handlar om Sveriges deltagande i EGs fusionsforskningssamarbete. Vi anser att det skall upphöra snarast. Det innebär ju också en besparing som vi kan använda till andra angelägna uppgifter.

Herr talman! Jag står givetvis bakom alla reservationer där centern finns med, men jag nöjer mig med att yrka bifall till reservation nr 2.

Anf. 84 BJÖRN SAMUELSON (v):

Herr talman! Jag står bakom de reservationer som vänsterpartiet har formulerat till det här betänkandet. Jag avstår dock från att yrka bifall till någon av dem med hänsyn till kammarens arbetssituation. Jag skall helt kort kommentera ett par reservationer.

Det har tidigare nämnts här att den egentliga forskningspolitiska debatten hade vi för ungefär ett år sedan här i kammaren. Det stämmer ju. Jag drar mig till minnes, när man fattade så viktiga beslut här i kammaren, som berörde så många människor ute i samhället direkt och indirekt, att detta nästan inte berördes med en rad i svenska tidningar eller med något inslag i andra media. Detta är ju högst anmärkningsvärt egentligen, eftersom det ju är skattebetalarnas pengar vi beslutar om. Det bör finnas ett allmänt intresse hos läsarna att få reda på vilka kloka beslut vi fattar här när det gäller deras egna medel.

Till det här betänkandet har vi fogat flera reservationer. En reservation handlar om att vi vill bygga ut och skapa större utrymme för doktorandtjänster. Det vill vi i vänsterpartiet mot bakgrund av att vi ser nödvändigheten av att skärpa Sveriges konkurrenskraft när det gäller högre utbildning och forskning. Det är viktigt för att vi skall kunna utveckla våra produkter bl.a. på ett miljömässigt acceptabelt sätt.

Vi lägger detta förslag även mot bakgrund av att vi vill att det skall bli en mer allmänomfattande syn på forskning som vilket arbete som helst. Det är ett nödvändigt samhällsarbete som dessa doktorander utför. Då skall de avlönas för detta. Förr eller senare kan vi övriga i samhället tillgodogöra oss deras arbete. Det är en ambition vi har att försöka ändra grundinställningen ute i samhället till högre utbildning och forskning.

Vi har också avgivit en reservation som tar upp frågan om viss forskningsförstärkning när det gäller högskolorna i Växjö, Örebro, Karlstad och Sundsvall/Härnösand. Dessa högskolor intar en särställning bland de regionala högskolorna. Där bedrivs en viss forskningsverksamhet. Vi tror att Sve-

rige inte skulle må illa av att man finge fasta forskningsresurser på fler ställen än vad man har i dag. Dessutom tror vi att man har råd med det. Det är t.o.m. så att vi inte tror att man har råd att avstå från att ta till vara de ambitioner som finns vid de här högskolorna när det gäller forskningsverksamhet.

Det är förvisso så att beslut om forskningspolitiken tas vart tredje år. Men vi menar att ett tillskott av medel, 10 milj.kr. till var och en av de högskoleenheter som jag tidigare nämnt, skulle vara ett sätt för oss här i riksdagen att underlätta för nästa forskningspolitiska beslut, genom att se till att de här högskolorna kommer in i det nationella perspektivet för forskningspolitiken och också kommer in i det mönster av högskolor och universitet som har fasta forskningsresurser.

Så det finns ett visst samband med treårsbesluten och en vilja från vår sida att gå vidare. Det här är första steget, och vi kan tänka oss – i mån av medel, kompetens och möjligheter i övrigt – att gå vidare med ytterligare högskolor, naturligtvis.

Anf. 85 BERIT LÖFSTEDT (s):

Herr talman! Jag skall bara påpeka det alla andra redan har påpekat, att vi förde den stora forskningspolitiska debatten, som omfattade tiden 1991/92-1993/94, redan för ett år sedan. Det var en fredag och lördag i början av juni.

Det betänkande kammaren behandlar i dag innehåller följaktligen mycket få nyheter. Det skall heller inte vara på något annat sätt, om vi bär oss någorlunda disciplinerat åt. I betänkandet finns alltså forskningsfrågorna från budgetpropositionen och det som är nytt, ett förslag från den s.k. tillväxtpropositionen om fler doktorandtjänster vid de tekniska fakulteterna.

Det finns ändå en lång rad motioner på det här området, därför att vi värnar på alla möjliga sätt om våra forskningsresurser ute i landet, och det är väl förståeligt. Mycket av det som tas upp i motionerna är sådant som var föremål för behandling redan i fjol, fast det finns några primörer.

Vi skulle i princip kunna köra en repris på debatten för ett år sedan. Om vi ginge till riksdagens protokoll, skulle vi kanske t.o.m. i långa stycken ha manus. Men det verkar meningslöst, och en total upprepning har vi också funnit meningslös vid utskottsbehandlingen. Därför har partierna i princip bara fogat särskilda yttranden till de punkter där de för ett år sedan hade reservationer, detta för att markera att man inte har flytt från de ståndpunkter man intog då. Det har vi tyckt vara en ganska god ordning i utskottet. Jag har uppfattat att det inte har skett bara för att förenkla utskottsbehandlingen utan också för att förkorta den här och nu pågående debatten.

Jag tänkte begränsa mitt inlägg till att handla om sådant som ändå är nytt i regeringsförslag eller i motioner och möjligen litet annat. Nästa stora forskningsdebatt får vi ta våren 1993, så vi får ladda upp till dess. 213 nya miljoner finns ändå i budgetpropositionen, och de är en ren uppföljning av fjolårets riksdagsbehandling. Jag tänkte inte nu gå in på vad de skall användas till.

Däremot kanske det finns anledning att redovisa att riksdagen för ett år sedan beslutade om en förstärkning till forskningen, jämfört med regeringens förslag, på sammanlagt 10 137 000 kr. Regeringen har med hänvisning till detta och för att finansiera riksdagens påslag gjort motsvarande anslagsminskningar, som har fördelats proportionellt över de olika anslagen för

Vissa för forskningen gemensamma frågor samt anslag

forskning och forskarutbildning. Vad utskottet nu enhälligt föreslår riksdagen göra är att återföra dessa drygt 10 milj.kr., fördelade på varje berört anslag.

Med anledning av några flerpartimotioner om resurser till jämställdhetsforskning bemödade sig utskottet ordentligt i fjol för att nå en viss höjd på det området. Bl.a. beslutades att forskningsrådsnämnden skulle få särskilda medel till informationsprogram för jämställdhetsforskning. Några pengar för detta har vi inte hittat i budgetpropositionen. Utskottet föreslår därför att FRN skall tillföras 1 milj.kr. för detta ändamål. Det innebär bifall till ett par motioner.

I tillväxtpropositionen finns, som jag redan sagt, förslag om att 120 nya doktorandtjänster skall inrättas vid de tekniska fakulteterna till en slutlig kostnad av 30 milj.kr. För budgetåret 1991/92 handlar det om 7,5 milj.kr.

Industrin behöver fler doktorerade medarbetare inom fler av teknikens områden än i dag. För att svensk industri skall kunna stå sig i internationell konkurrens behövs nya kunskaper. Forskningen vid högskolorna behöver också få fler disputerade. Dessutom kräver både dimensionering och kvalitet i den tekniska grundutbildningen fler disputerade lärare. Så nog finns det goda skäl att förse de tekniska fakulteterna med fler doktorandtjänster. Jag vill då också påminna om att de tekniska fakulteterna prioriterades i fjol, när medel anslogs för omvandling av utbildningsbidrag till doktorandtjänster.

Nu har förslaget om de nya doktorandtjänsterna inte varit särskilt kontroversiellt i utskottet. Det är egentligen bara miljöpartiet som inte riktigt vill vara med på noterna när det gäller prioritering av de tekniska fakulteterna. Övriga partier tycker att det som görs på teknisk fakultet i det här sammanhanget är okej, men vill i varierande grad skjuta till mer pengar för att öka takten i omvandlingen på olika andra faktultetsområden. De är naturligtvis ute i vällovligt syfte. Det är bara det att vi inte har aldrig sinande brunnar att ösa ur, även om utbildningsutskottet ibland uppför sig som om det var så.

En del idéer om nya insatser på forskningens område finns i ett antal motioner. Ibland har dessa förslag också tagits upp i reservationer – det har framkommit i de tidigare inläggen. Det gäller t.ex. estniska, miljövetenskap, buller, avfallsåtervinning och Vetenskapens hus. Alla dessa förslag har det gemensamt att de säkert är alldeles förträffliga idéer. Dessutom är de framlagda i vällovligt syfte. Men riksdagen tog bara för ett år sedan ställning till fördelningen och omfattningen av forskningsresurserna. Alla andra goda förslag får vi nu lagra och pröva tillsammans med annat både nytt och gammalt våren 1993, när det är dags för nästa forskningsbeslut.

Sedan kan man naturligtvis säga att det har kommit upp en "hjärtehjärtefråga", som man tycker att man ändå vill föra fram. Det må vara partierna och riksdagsledamöterna obetaget att göra det, men vi har försökt hålla någon linje i utskottet ändå, nämligen att få saker och ting prövade i ett sammanhang. Därför är många av ställningstagandena till motioner, både enskilda och partimotioner, av den arten att vi liksom inte riktigt går in i förslagen och säger att det här kan vi inte ha av det och det skälet, utan vi har tyckt att vi får slå ihop dem och låta dem ingå i en gemensam tävlan.

Jag skall inte glömma att yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på

reservationerna, men jag tänkte ändå att jag skulle passa på att kommentera något av det som har tagits upp i de tidigare inläggen.

Birger Hagård talar om situationen i Linköping när det gäller särskilda fakultetsresurser till litteraturförsörjningen och sådant. Nu pågår ju en genomlysning av temaforskningsorganisationen, och det är inte alls omöjligt att den i samband med nästa forskningsproposition leder fram till kompletteringar av strukturerna i Linköping, så att den situation Birger Hagård talar om inte uppstår. I övrigt kan jag väl säga att frågan avgjordes ju i fjol.

Både Margitta Edgren och Marianne Andersson i Vårgårda har talat om den medicinska kvinnoforskningsprofessuren, som har föreslagits skall förläggas till Linköping. Jag vill bara säga om den att den inte har behandlats av regeringen på något annat sätt än som skett för de två motsvarande professurerna, som också är ett resultat av fjolårets beslut, nämligen den i nationalekonomi och den i sociologi. De har hanterats på samma vis, inkl. att man har föreslagit universitet som de skall knytas till. Jag är dessutom övertygad om att Linköping har både flexibilitet, miljö och annat som gör att man klarar att vara värd för den nya medicinprofessuren på kvinnoforskningsområdet.

Marianne Andersson i Vårgårda nämnde avfallsforskning som ett exempel på sådant som man kan känna alldeles särskilt för. Det finns dock medel, bl.a. inom det nya avfallsforskningsrådet, som har börjat arbeta. Man förfogar över 87 miljoner under treårsperioden. Så det är väl inte så illa ändå.

Det är klart att det är bra med en miljon till. Jag vet också att det Marianne Andersson har tagit upp kanske har en något annan inriktning, men det är ju inte så att vi inte sysslar med forskning på det här området, utan det är ett område som var betonat i fjolårets forskningsproposition.

Jag yrkar som sagt bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna.

Anf. 86 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Herr talman! Med anledning av vad Berit Löfstedt sade eller kanske inte sade när det gällde den särskilda fakultetsresursen till forskning för högskolelektorer i Linköping, kan jag konstatera att det fortfarande inte finns något svar på min fråga: Varför skall Linköping av alla universitet i landet särskilt diskrimineras?

Berit Löfstedt hänvisar till temaforskningen och säger litet luddigt att den väl skall kunna belysas under den närmaste tiden, och vi får se vad det kan medföra. Men, Berit Löfstedt, detta har inte ett enda dugg med temaforskningen att göra. Temaforskningen i Linköping har inte en enda högskolelektor anställd. Min fråga gäller högskolelektorerna som finns ute i den andra verksamheten, icke i forskningsverksamheten, och som inte har den möjlighet som deras kolleger har vid alla de andra universiteten.

Jag har efterlyst en enda vettig motivering till att högskolelektorerna i Linköping skulle diskrimineras. Jag har inte fått något som helst svar, antagligen av det enkla skälet att det inte finns något vettigt svar att ge på frågan.

Så ytterligare en sak bara. Nya frågor dyker upp, säger Berit Löfstedt, och det finns inte pengar till allt. Nej, låt mig då bara ställa frågan: Varför skall man då vidmakthålla ett i och för sig inte särskilt vettigt beslut om att ändra

den enda professuren i tyska vid Stockholms universitet till att bli en professur enbart i tyskspråkig litteratur?

Hade det inte varit rimligt att säga sig att mot bakgrund av vad som hänt kan vi inte hålla fast vid det beslutet, alternativt att göra en ordentlig beställning så att vi åtminstone i nästa forskningspolitiska proposition får ett förslag om inrättande av fler professurer? Det är fler professurer i tyska och inte färre som vi kommer att behöva.

Anf. 87 MARGITTA EDGREN (fp) replik:

Herr talman! Berit Löfstedt säger att Linköping säkert är den bästa värden för professuren i kvinnoforskning. Det är mycket möjligt, men innan den varit utsatt för fri prövning vet vi inte det. Det vore jättebra, om denna professur inte särbehandlades jämfört med andra medicinska professurer.

Det går inte att göra den koppling som Berit Löfstedt gjorde med nationalekonomi. Den här professuren skall vara förenad med en överläkartjänst eller en distriktsläkartjänst, och det är ju inte en professur i nationalekonomi. Så jag menar att med tanke på professuren själv så att säga, dess validitet och för att den inte skall kunna ifrågasättas, borde den ha varit föremål för ett normalt förfarande, dvs. att den hade utlysts och därefter placerats. Så gäller normalt för alla medicinska professurer.

Observera att Forum för kvinnoforskning i Sverige har rekommenderat att professuren skall placeras i Umeå. Det har reservanterna inte gått på, utifrån vårt synsätt att den skall utsättas för ett normalt förfarande och därefter placeras. Det tycker jag borde ha skett, eftersom det är enda sättet att säkerställa att den senare inte kommer att ifrågasättas. Själva ämnet är så nytt och kontroversiellt, och det finns många motståndare till detta ämne. Därför hade vi unnat denna professur att så att säga inte kunna ifrågasättas från början.

Anf. 88 MARIANNE ANDERSSON i Vårgårda (c) replik:

Herr talman! Jag tvivlar inte ett ögonblick på att Linköping kan göra något ganska bra av professuren i kvinnoforskning. Jag har besökt medicinska fakulteten där och är väldigt imponerad av dess sätt att jobba. Så det är inte därför jag gör invändningar.

Jag tycker ändå att det är mycket svårt att acceptera att man kör över nästan samtliga fora för kvinnliga forskare och dessutom UHÄ, medicinska forskningsrådet och dekanerna vid de medicinska fakulteterna utom i Linköping. Jag kan instämma i det som Margitta Edgren sade, att det är väldigt synd att just den här nya professuren skall på något sätt ifrågasättas från början, när den är så oerhört viktig.

Anf. 89 BERIT LÖFSTEDT (s) replik:

Herr talman! Till Birger Hagård vill jag säga att ibland blir vi härskna på regeringen för att den inte gör som vi säger. I fallet med den tyska professuren har regeringen gjort som vi har sagt, dvs. förändrat professuren.

Sedan är det klart att det kan behövas fler professurer i tyska, men det har ju inte ens Birger Hagård föreslagit, utan det är någonting som får prövas i annat sammanhang. Universiteten kan komma att få chansen att pröva så-

dana saker alldeles själva i framtiden, om de intentioner följs som regeringen har i fråga om inrättandet av professurer, men det är en annan debatt en annan dag.

Visst ser forskningsorganisationen annorlunda ut i Linköping, av historiska skäl, och det är inte alls omöjligt att den behöver kompletteras så att den både har den speciella karaktär som den har där och också stämmer bättre överens med organisationen vid andra universitet. Men även den frågan tror jag att vi får ta ställning till i ett annat sammanhang.

Vad beträffar medicinprofessuren är en av de viktigaste saker som man kan uppnå i det här sammanhanget att få i gång forskningen raskt på detta område, som är banbrytande. Jag är övertygad om att både Marianne Andersson i Vårgårda och Margitta Edgren är överens med mig om att det viktigt att komma i gång, att börja utbilda doktorander och påbörja forskningen. Det är ju en sak som man kan klara genom att göra den här kopplingen omedelbart.

Överläkartjänsten har tydligen Margitta Edgren fått på hjärnan på något vis. Det är vanligt och mycket naturligt att medicinprofessurer är kopplade till överläkartjänster. Det är inte alls bara i Linköping. Det är t.o.m. så att UHÄ tyckte att så skulle vara fallet.

Anf. 90 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Herr talman! Låt mig först av allt konstatera att utbildningsutskottet många gånger har tagit för vana att köra över regeringen och dess förslag i olika sammanhang. Det borde ha varit möjligt att ta ett liknande initiativ och köra över regeringen också den här gången när det gäller tyska språket och professuren i tyska eller i varje fall att försöka ordna detta på ett hyggligt sätt. Varje vän av ordning måste ju säga att det inte har blivit ett bra resultat som nu kommer fram av beslutet. Man kunde i varje fall ha sagt någonting om det för framtiden önskvärda av att ha ytterligare någon professur i tyska, att man velat få detta belyst för framtiden, etc.

När det gäller frågan om den särskilda fakultetsresursen för högskolelektorer, som finns vid alla universitet utom Linköping, är det alldeles uppenbart att Linköping inte kan få stå tillbaka av organisatoriska skäl, därför att man i Linköping skulle ha en odelad fakultet. Det är hur enkelt som helst att anslå de i det här fallet futtiga medel som behövs till den filosofiska fakulteten i Linköping, att användas på sätt som annars har föreskrivits för de övriga universiteten. Fakultetsorganisationen kan ju inte vara något som helst godtagbart skäl för ett avslag och för den diskriminering som nu förekommer.

Jag vet fortfarande inte vad den här särbehandlingen, den här diskrimineringen, av högskolelektorerna i Linköping kan bero på. Det enda jag kan se är den tekniska historien, att man inte har hittat motsvarande humanistisk eller matematisk-naturvetenskaplig fakultet. Men, som sagt, detta kan aldrig i världen vara någon vettig förklaring. Kolleger vid de små och mindre högskolorna har fått särskilda anslag som de har kunnat använda för sin forskning. Det återstår alltså här att rätta till en uppenbar felaktighet som har blivit begången. Det är inte någon rättvisa som är förhärskande här för de olika befattningshavarna i olika delar av landet. Jag tycker att Berit Löf-

stedt borde kunna instämma i det och säga att regeringen här har gjort ett misstag och att det skall rättas till inom den närmaste framtiden. I stället försöker hon hitta mer eller mindre krystade förklaringar som inte har med saken att göra.

Anf. 91 MARGITTA EDGREN (fp) replik:

Herr talman! Visst är de flesta professurer inom medicinska områden förenade med en överläkartjänst, Berit Löfstedt. Jag försökte bemöta det argument som Berit Löfstedt framförde tidigare, nämligen att andra nya professurer, t.ex. inom nationalekonomi, hade tillsatts på samma sätt. Jag menade då att en professur i nationalekonomi knappast är förenad med en överläkartjänst.

Vidare har vi argumentet om att snabbt komma i gång med forskning. Jag vill då hänvisa till det brev som dekanerna i medicin har skrivit till oss. De befarar att detta tillsättningsförfarande kommer att innebära en satsning på en verksamhetsinriktning som först efter en lång tid kan generera förväntade forskningsresultat. Denna typ av tillsättning fördröjer enligt deras förmenande processen att få i gång forskning inom detta område, som vi är överens om är viktigt.

Anf. 92 BERIT LÖFSTEDT (s) replik:

Herr talman! Bara några ord till Birger Hagård om de tyska professurerna. Om vi vill köra över regeringen, skall det åtminstone vara för att regeringen har kört över oss. Här har regeringen gjort som vi har sagt. Då kan jag inte begripa varför vi skall köra över den.

Anf. 93 HANS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! I utskottets betänkande redovisas bl.a. motion Ub632. Den är väckt av samtliga riksdagsledamöter i Blekinge, Kronobergs och Kalmar län. I motionen redovisas ett inom sydostregionen utarbetat förslag till inrättande av ett nätverksuniversitet baserat på högskolorna i Växjö, Kalmar och Karlskrona/Ronneby.

Vi motionärer har naturligtvis insett att inrättandet av ett nytt universitet är en stor och omfattande fråga som fordrar överväganden och utredning innan ett beslut kan komma till stånd. Det gäller särskilt ett förslag till nätverksuniversitet, som inte har någon förebild i landet sedan tidigare.

Det är mot denna bakgrund vi endast har föreslagit att utbildningsutskottet genom riksdagen skall be regeringen att i samband med förberedandet av nästa forskningspolitiska proposition överväga och pröva frågan. Det är verkligen en ovanligt ödmjuk hemställan och en att-sats som borde glädja varje utskott att få tillfälle att tillstyrka.

I utbildningsutskottets betänkande har utskottet inte kommenterat motionen, men väl föreslagit att den skall avslås. Jag har stor förståelse för att utbildningsutskottet med sin stora arbetsbörda kan ha behov av en summarisk behandling av vissa motioner, och då särskilt sådana som utskottet behandlat kanske flera gånger tidigare. Men jag tycker nog att det är en aning nonchalant av utskottet att på detta sätt behandla en motion som aldrig tidigare varit föremål för utskottets behandling, och som är undertecknad av samtliga riks-

dagsledamöter från alla partier i tre län. Jag måste med anledning av utskottets betänkande fråga av vilka skäl motionen avstyrks. Det går inte att inhämta något av betänkandet i det sammanhanget. Det skulle ha ett visst värde för oss som har väckt motionen att när vi kommer hem åtminstone kunna redovisa för våra uppdragsgivare skälen till utskottets avstyrkande.

Nu kan jag inte tro annat än att denna motion råkat komma in i högen av tidigare behandlade motioner och därför blivit föremål för s.k. förenklad behandling. Jag skall därför så snart som förutsättningarna föreligger ge utskottet en ny möjlighet att få pröva frågan en gång till och därmed också ge motionen en tillfredsställande behandling.

Eftersom jag har förstått att reservanterna med hänsyn till riksdagens arbetsbörda är återhållsamma när det gäller att yrka bifall till sina reservationer, skall jag å min sida avstå från att yrka bifall till motionen.

I detta anförande instämde Lena Öhrsvik (s) och Anders G Högmark (m).

Anf. 94 BERIT LÖFSTEDT (s):

Herr talman! Frågan om ett nätverksuniversitet i Sydostsverige tillhör den rad av goda förslag som vi i utskottet har på vårt bord – nya och gamla. Det har varit för oss övermäktigt att prioritera bland dessa förslag och säga att några av dem bör regeringen särskilt belysa. Vi har utgått från att den beredningsprocedur som sträcker sig över tre år inför en forskningsproposition innehåller alla de bakgrundsutredningar och överväganden som gör det möjligt för oss att sedan ta ställning till ett samlat förslag. Därför har vi inte bara i det här fallet utan även i flera andra fall gjort en summarisk process. Det är svårt för oss att lyfta fram några frågor att skicka till regeringen med ett tillkännagivande. Att redan på detta stadium göra en prioritering av vad vi kan tycka är särskilt viktigt har vi inte underlag för. Vi har inte sagt att denna fråga inte är viktig. Vi har bara sagt att vi inte tar någon ställning nu.

Anf. 95 HANS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse att Berit Löfstedt i varje fall har kommit fram till att detta förslag tillhör de goda och bra förslagen. Det är mot den bakgrunden litet anmärkningsvärt att utskottet finner anledning att avstyrka motionen.

Jag har mycket stor förståelse för utskottets arbetsbörda i sig. Det är inte det som det hela handlar om. Jag har inte begärt att utskottet i detalj skall sätta sig in i frågan om ett nytt nätverksuniversitet i all den brådska som råder. Men vi har en utomordentligt ödmjuk och vänlig att-sats i vår motion, där vi inte ber om annat än att frågan skall bli föremål för övervägande i samband med den forskningspolitiska propositionen. Jag har utomordentligt svårt att förstå att utbildningsutskottet inte skulle kunna ställa sig bakom en sådan framställning. Jag har erfarenhet från arbete i andra utskott. Jag skulle hälsa sådana motioner med stor tillfredsställelse, om de bara innebar en begäran om övervägande och prövande.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 10 §.)

8 § Anslag till utbildningsdepartementet, m.m.

Föredrogs
utbildningsutskottets betänkande
1990/91:UbU15 Anslag till utbildningsdepartementet, m.m. (prop. 1990/91:100 delvis).

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 10 §.)

9 § Riksbankens jubileumsfonds verksamhet under år 1990

Föredrogs
utbildningsutskottets betänkande
1990/91:UbU14 Riksbankens jubileumsfonds verksamhet under år 1990 (redog. 1990/91:6 och redog. 1990/91:7).

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 10 §.)

10 § Fornminnesbrott m.m.

Föredrogs
kulturutskottets betänkande
1990/91:KrU30 Fornminnesbrott m.m. (prop. 1990/91:123).

Anf. 96 LARS AHLSTRÖM (m):

Herr talman! Vi har ett stort ansvar för bevarandet av vår kultur. Den finns dokumenterad i historiska byggnader, i konst och i litteratur. Men vi har kulturminnen i form av fornlämningar och fornfynd som också bidrar till vår kunskap om gångna tider. Vår kultur är ett arv från våra förfäders och fäders skapande liv. Det är utifrån detta arv som vi kan fortsätta att skapa. Detta perspektiv bakåt skall uppfattas som en tillgång, en uppfordran till nya skapande initiativ.

Vi har under behandlingen av regeringens proposition om fornminnesbrott m.m. lärt oss ett par ting. För det första är det angeläget att man vid utformningen av propositioner som föreläggs riksdagen låter sig informeras väl genom kontakter med berörda parter. För det andra är det viktigt att de människor som kan beröras av eventuella lagändringar inte drar sig för att kontakta riksdagsmän och även begära företräde inför utskottet.

Det betänkande vi nu skall fatta beslut om – i enighet – är i sina skrivningar i vissa avseenden inte så kategoriskt som regeringens proposition. Detta som en följd av att det under ärendets behandling i utskottet framkommit att s.k. metallsökare har en mer omfattande yrkesmässig användning än som exemplifieringen i propositionen visar.

Vi oroas självfallet över de ökande brotten mot bestämmelserna till skydd

för fornlämningar och fornfynd. Därför beslöt riksdagen förra året att det generella förbudet att använda metallsökare på Gotland utvidgades till att avse även Öland.

Nu föreslås att förbudet skall omfatta hela landet. Ett förbud mot användning av metallsökare garanterar naturligtvis inte skyddet av våra fornlämningar. Så enkelt är det inte. Vi har en tendens i Sverige att ropa på förbud i tid och otid. Det löser inga problem – men skapar lätt ett förbudssamhälle som vi moderater tar avstånd ifrån. Det är missbruket åtgärderna skall riktas mot, inte själva bruket. Därför har vi också godtagit förslaget om att införa en straffskärpning – fängelse i högst fyra år – för grova brott.

Herr talman! Jag slutar detta anförande med att citera sista stycket i vårt och folkpartiet liberalernas gemensamma särskilda yttrande: "I den nu rådande situationen – med rapporter om tilltagande plundring av fornlämningar med hjälp av metallsökare även i andra delar av landet än Gotland och Öland – vill vi inte motsätta oss en lagstiftning i enlighet med regeringsförslaget. Vi vill dock framhålla att vi vid denna bedömning förutsätter att de nya reglerna kommer att tillämpas av myndigheterna i enlighet med vad utskottet uttalat om grunderna för länsstyrelsernas tillståndsprövning. Utskottets uttalande innebär en mera generös tillämpning än regeringens förslag. Det är angeläget att denna förverkligas även i praktiken".

Anf. 97 MARGARETA FOGELBERG (fp):

Herr talman! Det är mycket angeläget att få ett snabbt slut inte bara på det olagliga skattletandet i våra fornlämningar, utan också på den förstörelse av olika kulturlager som skattletarna gör sig skyldiga till.

För ganska precis ett år sedan enades riksdagen om att begära en straffskärpning mot fornminnesplundrare och att förbudet att på Gotland över huvud taget använda metallsökare också skulle gälla Öland. Lagförslaget om straffskärpning är mycket bra, men regeringen vill gå längre än så och med undantag för vissa myndigheter totalförbjuda användande av metallsökare i hela landet.

Så länge ingen föreslagit totalförbud t.ex. mot användande av skjutvapen för att man sätter skyddet av människor högst tycker vi inte att ett totalförbud mot metallsökare står i rimlig proportion till vad man vill uppnå. På Gotland och Öland där fornlämningarna ligger tätt kan det vara befogat, men för resten av landet, dvs. fastlandet, där riksantikvarieämbetet ändå bara kunnat påvisa ett misstänkt fall av brottsligt förfarande, vore det att ta i i överkant.

Sätt gärna åt bovarna – och här tycker vi att regeringen har tagit i rejält – men varför straffa de vanliga sakletarna, för att tala med Pippi Långstrump? De är ändå många fler.

I 20 § andra stycket står visserligen att länsstyrelsen kan lämna tillstånd om skäl därtill föreligger, men som lagtolkarna är många har ett enigt utskott understrukit att man inte bör vara onödigt restriktiv vid tillståndsgivningen.

I det särskilda yttrandet från folkpartiet liberalerna och moderaterna har vi velat betona att det är missbruket och inte bruket av metallsökare som skall beivras. Vi vill också markera att vi förordar större generositet vid behandling av ansökningar. Vi delar alltså inte statsrådets uppfattning att hob-

bybruk av metallsökare måste få stå tillbaka för det allt överskuggande intresset att skydda fornlämningarna.

Herr talman! Jag vill med detta yrka bifall till hemställan i kulturutskottets betänkande nr 30.

Anf. 98 SYLVIA PETTERSSON (s):

Herr talman! Vi skall egentligen inte debattera ärenden där vi är ense, men det särskilda yttrande som moderaterna och folkpartiet liberalerna har fogat till detta betänkande gör att jag ändå vill ta till orda litet. Det har blivit nödvändigt för mig att framhålla att för alla oss som känner ansvar för vårt kulturarv känns det angeläget att välkomna förslaget i propositionen, både beträffande straffskärpningen och när det gäller att utvidga området för förbud att använda metallsökare till hela landet.

Liksom riksantikvarieämbetet och en lång rad länsstyrelser i landet som är ansvariga myndigheter på området ser vi med stor oro på den plundring av fornlämningar som förekommer och som ökar.

Som har sagts av de föregående debattörerna utvidgades förra året området där förbud för metallsökare gäller till att omfatta både Gotland och Öland. Då diskuterades frågan om förbud skulle gälla i hela landet. Riksdagen sade dock att den saken skulle prövas i samband med ett lagstiftningsärende. Nu har vi alltså fått ett förslag från regeringen som innehåller både den önskade straffskärpningen och förslag om att förbud skulle omfatta hela landet. Jag skulle vilja citera några rader ur propositionen:

"Att avgränsa vissa områden av landet som särskilt skyddsvärda med hänsyn till deras fornminnen är dock svårt att göra. Det är också svårt att – utifrån det hittills kända fynd- och fornlämningsmaterialet – peka ut något särskilt område i landet som inte skulle vara begärligt för plundrare. På grund härav föreslår jag att användningsförbudet skall omfatta hela landet."

Ett enigt kulturutskott instämmer i att det inte kan göras någon avgränsning av områden där hotet skulle föreligga i väsentligt mindre mån än i övrigt. Så kommer vi alltså till slutsatsen att det är motiverat att förbjuda användningen av metallsökare i hela landet.

Från förbudet att använda metallsökare skall undantag kunna göras utan onödig restriktivitet för såväl yrkesmässigt bruk som för fritidsändamål, under förutsättning att betryggande garantier finns mot missbruk av tillståndet.

Även om detta är kulturutskottet enigt.

I anledning av vissa formuleringar i det särskilda yttrandet skulle jag vilja säga att vi för vår del alltid utgår ifrån att regler som riksdagen fattar beslut om kommer att tillämpas av myndigheterna i enlighet med vad utskottet uttalat och riksdagen beslutat. Fattas bara!

Anf. 99 MARGARETA FOGELBERG (fp):

Herr talman! Förra årets beslut här i riksdagen innebär att vi begärde att regeringen skulle komma tillbaka med en ändrad lag som medförde en straffskärpning. Det har vi nu fått, och det är vi tacksamma för.

Men riksdagen begärde aldrig något totalförbud mot användande av metallsökare, av det skälet att vi inte tror att förbud skyddar våra fornlämningar.

Däremot medförde de tidigare lägre straffsatserna dels att ingen avskräcktes från att hålla på med denna plundringsverksamhet, dels att det var omöjligt för myndigheterna att egentligen vidta några åtgärder.

Anf. 100 LARS AHLSTRÖM (m):

Herr talman! Självklart förutsätter vi, Sylvia Pettersson, att myndigheterna följer det vi beslutar här. Men vad vi har varit rädda för, och med all rätt, är att myndigheterna i sin tillämpning av bestämmelserna blir så byråkratiska att det blir nästintill omöjligt att få tillstånd att använda dessa metallsökare för alla de människor som använder dem i sin hobbyverksamhet och för att de har ett stort intresse för sin bygd. De skall tvärtom ges alla enkla möjligheter att få detta tillstånd.

Jag tycker att vi ofta andas litet för mycket av misstänksamhet mot människor. De allra flesta människor är faktiskt hederliga och har ingen avsikt alls att missbruka metallsökarna till att plundra fornminnesplatser.

Anf. 101 SYLVIA PETTERSSON (s):

Herr talman! Nu känns det plötsligt som om jag måste ställa frågan, kanske till både moderaterna och folkpartiet, men mest till Margareta Fogelberg: Om ni är så starka motståndare till förbud mot användande av metallsökare i hela landet, varför har ni inte reserverat er?

Sedan skulle jag bara vilja säga till Lars Ahlström att om moderaterna är eniga med oss övriga i utskottet om att det är givet att myndigheterna följer de beslut vi fattar i riksdagen, då behövs ju inte ett särskilt uttalande om detta i ett särskilt yttrande.

Anf. 102 MARGARETA FOGELBERG (fp):

Herr talman! Som Sylvia Pettersson, med fler år i riksdagen än jag, vet är en enig utskottsskrivning mycket starkare än en majoritetsskrivning med reservationer.

Vi har ställt upp på lagförslaget, men i vårt särskilda yttrande har vi velat betona behovet av generositet emot dem som kan använda dessa metallsökare på ett lagligt sätt.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

Företogs till avgörande skatteutskottets betänkanden 1990/91:SkU29 och SkU36, utbildningsutskottets betänkanden 1990/91:UbU13, UbU15 och UbU14 samt kulturutskottets betänkande 1990/91:KrU30.

Skatteutskottets betänkande SkU29

Mom. 1 (införande av en särskild löneskatt på pensionskostnader)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservationen av Bo Lundgren m.fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 2 och 3
Utskottets hemställan bifölls.

Skatteutskottets betänkande SkU36
Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande UbU13
Mom. 2 (ytterligare resurser till doktorandtjänster m.m.)
Utskottets hemställan bifölls med 186 röster mot 33 för reservation 2 av Larz Johansson och Marianne Andersson i Vårgårda. 75 ledamöter avstod från att rösta.
Göthe Knutson (m), Gullan Lindblad (m) och Gösta Lyngå (mp) anmälde att de avsett att avstå från att rösta men markerats ha röstat ja.

Mom. 45 (anslagsbeloppet under Temaorienterad forskning)
Utskottets hemställan bifölls med 234 röster mot 60 för reservation 20 av Birgitta Rydle m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment
Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande UbU15
Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande UbU14
Utskottets hemställan bifölls.

Kulturutskottets betänkande KrU30
Utskottets hemställan bifölls.

11 § Uppskov med behandling av vissa ärenden

Föredrogs
kulturutskottets betänkande
1990/91:KrU31 Uppskov med behandling av vissa ärenden.

Tredje vice talmannnen konstaterade att ingen talare var anmäld.

Beslut
Utskottets hemställans bifölls.

12 § Tilläggsbudget II

Föredrogs
kulturutskottets betänkande

1990/91:KrU19 Tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1990/91 (prop. 1990/91:125 delvis).

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

Beslut

Utskottets hemställan bifölls.

Anf. 103 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

13 § Ändring i plan- och bygglagen

Föredrogs
bostadsutskottets betänkande
1990/91:BoU17 Ändring i plan- och bygglagen (prop. 1990/91:146).

Anf. 104 AGNE HANSSON (c):

Herr talman! Vi skall nu behandla ett betänkande som gäller vissa ändringar i plan- och bygglagstiftningen.

Plan- och bygglagstiftningen är ett av de mest omfattande lagstiftningsarbeten som i ett sammanhang har genomförts i Sverige. Riksdagsbeslutet fattades efter en omfattande omskrivning i bostadsutskottet av lagförslaget i propositionen. Det är förmodligen det mest omfattande lagstiftningsarbete som skett direkt här i riksdagen. Centern medverkade i det arbetet och stod bakom den majoritet som har genomfört huvuddragen i förslaget.

Mot bakgrund av att det här är fråga om en mycket omfattande lagtext är det förvånansvärt litet som har tappats bort eller förbisetts. Intentionerna med PBL-lagstiftningen har visat sig hålla utomordentligt väl. Den häftiga kritik som under arbetets gång framfördes från visst håll har helt kommit på skam. Pliktskyldigast och utan någon större entusiasm förs det nu av moderaterna och folkpartiet liberalerna fram rester av motstående ståndpunkter från tiden för genomförandet.

Det klokaste vore att lägga ned hela den kritiken nu. Den utvärdering och översyn som ligger till grund för den proposition som betänkandet bygger på har med all önskvärd tydlighet visat att PBL-lagstiftningen i sina väsentliga delar fungerar väl och att intentionerna med lagen nu genomförs utan problem ute i landets alla kommuner. Det innebär

- att vi nu har en mer samlad syn på markresurserna och den fysiska miljön i en sammanhållen lagstiftning inom plan- och byggområdet,
- att vi har en likaledes sammanhållen lagstiftning för hushållning med mark och vatten här i landet,
- att vi har en lagstiftning med ett uttryckligt decentraliserat ansvar ute hos landets alla kommuner och att den statliga kontrollen och detaljstyrningen har begränsats,

- att vi har ett förenklat och modernt planeringssystem, som ger en starkare ställning och sociala och ekonomiska hänsyn i planering och byggande,
- att vi har ett planeringssystem som ger bättre förutsättningar för planering av stadsförnyelse och förbättringar i befintliga områden utan att den enskilda äganderätten träds för när,
- att vi har en lagstiftning som ger bättre förutsättningar för de boende att delta i och få inflytande över planeringen och den egna närmiljön,
- att vi har en bygglagstiftning som ger större frihet och ansvar för den enskilda människan, och
- att vi har en lagstiftning som tar klar hänsyn till den enskilda äganderätten med ersättningsregler som fungerar väl och täcker de skador som kan uppkomma i samband med planbeslut.

Från centerns sida ser vi detta översynsarbete med viss tillfredsställelse, eftersom vi var med och tog ansvar och då blev starkt kritiserade. I dag är det snarast med förvåning man kan konstatera att det vid genomförandet yrkades blankt avslag på förslaget om denna lagstiftning. Fanns det och finns det verkligen inte ett behov av den här lagstiftningen? Det är naturligtvis den fråga som man ställer sig mot den bakgrunden. Huvudyrkandena om att avstå från en ny lagstiftning på det här området har emellertid inte återkommit, vilket får tas till intäkt för att lagen i sina huvuddrag efter hand har accepterats. Även det får ju betraktas som en framgång.

Jag skall nu, herr talman, övergå till att kommentera några detaljer i lagstiftningen som vi anser borde ändras, vilket vi inte har fått gehör för hos utskottsmajoriteten. Jag betonar att det rör sig om detaljer.

I reservation 1 tar vi upp kompetensen hos dem som arbetar med planfrågorna i kommunernas byggnadsnämnder. I 11 kap. 4 § PBL understryks behovet av att byggnadsnämnderna har tillgång till arkitektutbildad person. Detta är naturligtvis viktigt. Men utvecklingen går snabbt inom byggmaterialbranschen, som ställer ökade krav också på tekniskt kunnande. Olika typer av material i vissa tekniska funktioner kan ibland bli till nackdel för brukaren. Därför är det angeläget att byggnadsnämnderna har tillgång till tekniskt kunnig personal som kan ge bra vägledning på det här området. Det har kommunerna i regel, men vi anser att såväl kravet på tekniskt utbildad och kompetent person som kravet på arkitektutbildad person bör finnas med i bestämmelserna.

I reservation 6 tar vi upp etablering av stormarknader. Vi anser att det måste finnas möjligheter att få en mer samlad insyn i och översyn av etableringar av sådana företeelser. Jag vill närmast hänvisa till motiven, som finns anförda i reservation 6.

Syftet med tillkomsten av PBL var bl.a. att förenkla. Vi anser att en ytterligare förenkling beträffande ett par detaljfrågor kan göras. Det gäller byggnadsnämndernas underrättelseskyldighet i vissa fall, och det gäller tillfälligt marklov i fall där man i dag måste avvakta till dess att en ändrad detaljplan vinner laga kraft. Vi tar upp det i reservationerna 8 och 12.

I reservation 16 avvisar vi från centern tillsammans med moderaterna och folkpartiet förslaget i propositionen att i vissa fall ändra ersättningsreglerna. Det gäller förslaget att fastighetsägare som till följd av beslut kan komma att

drabbas av vissa skador inom en tid av två månader måste komma in med sitt ersättningsanspråk. Vi anser inte detta vara en rimlig ordning. Risken är stor att utredningskostnader vältras över på den enskilda fastighetsägaren och att man därmed också kommer att träda äganderätten för när.

Herr talman! Låt mig slutligen anmäla att centerns riksdagsgrupp står bakom de fem reservationer som centerns ledamöter i utskottet ensamma eller tillsammans med andra avgivit av de totalt 17 reservationer som har fogats till utskottsbetänkandet. Jag nöjer mig här och nu med att yrka bifall till reservation 16, herr talman.

Anf. 105 NILS FREDRIK AURELIUS (m):

Herr talman! När riksmötet 1986/87 diskuterade en ny plan- och bygglagstiftning kritiserade moderata samlingspartiet förslaget på en rad viktiga punkter. Vi hävdade också att det vore lämpligare med stegvisa reformer än en enda svåröverskådlig lag.

Det har visat sig nödvändigt med flera revisioner av den plan- och bygglag, PBL, som riksdagen antog att gälla från den 1 juli 1987. 1990 trädde vissa ändringar i kraft, och nu är det dags för ytterligare ändringar utifrån vunna erfarenheter.

De viktigaste moderata invändningarna mot PBL är av principiell karaktär, och de kvarstår. PBL innebär i väsentliga avseenden en inskränkning av äganderätten och att den enskilde hamnar i underläge gentemot myndigheterna. Därtill menar vi att systemet är onödigt krångligt med alltför många plannivåer. Jag delar alltså inte Agne Hanssons uppfattning att det skulle vara så krångelfritt och välfungerande i alla avseenden. De viktigaste invändningarna är dock av principiell karaktär.

Propositionen 146 och betänkandet BoU17 ger oss anledning att föra fram dessa invändningar igen. Just vid en översyn är det lämpligt att ändra på det som är felaktigt. Jag skall här kort redogöra för de viktigaste bristerna i PBL och hur dessa återkommer i det förslag som vi nu behandlar.

Ett betydelsefullt inslag i PBL är de tidsbegränsade byggrätterna. Genom mer eller mindre godtyckligt satta genomförandetider inom ramen 5–15 år kan kommunen skaffa sig total kontroll över markanvändningen. Ägaren har absolut byggrätt endast under genomförandetiden. Detta leder till kort planeringshorisont och stor osäkerhet. Exempel som ofta brukar anföras är att fritidshustomter inte längre kan reserveras för nästa generation och att företag inte kan kosta på sig att ha reservmark för eventuell expansion.

Förslaget som vi nu behandlar innebär en ytterligare urholkning av ägarens möjlighet att utnyttja byggrätten. För närvarande gäller den praxis att om en plan ändras skall en ny genomförandetid börja gälla. Men enligt förslaget skall den tidigare gällande genomförandetiden även omfatta de frågor planändringen avser. Teoretiskt kan då en omfattande planändring ske när endast en kort tid återstår av genomförandetiden. Jag säger alltså inte att avsikten är att så skall ske – det är illa nog att möjligheten finns. Detta och andra problem undviks om tidsbegränsningen avskaffas.

Som vi ser det följer av markägande en rätt att bruka, bebygga och sälja marken. Kommunen skall visserligen ha inflytande över *hur* marken bebyggs, men inte *att*. En byggrätt är som bekant ett värde. Alla vet att mark

med byggrätt är värdefullare än mark utan. Med tidsbegränsad byggrätt går alltså en av äganderättens funktioner förlorad.

För övrigt kan vi notera att kommunerna är synnerligen medvetna om att byggrätter är värdefulla. Jag syftar på den allt vanligare förhandlingsplaneringen, som också berörs i betänkandet. Det finns ingen laglig grund men i praktiken handlar kommunerna med byggrätter. Entreprenören utför något som kommunen vill ha utfört mot att han får byggrätter. Eufumistiskt, med en förskönande omskrivning, kan man kanske kalla det kreativ finansiering. Jag har själv stött på detta något i min tidigare kommunala verksamhet. Globenprojektet här i Stockholm är väl annars det mest kända exemplet. Förfarandet kan vara rimligt, men det är klart att det också innebär risker för att den demokratiska processen gås förbi. Den enskildes inflytande i detaljplaneprocessen blir nämligen mycket begränsad.

Låt mig tillägga några ord om ersättningsbestämmelserna i samband med antagande, ändring eller upphävande av detaljplan eller områdesbestämmelser, som det heter på detta speciella språk. Det står i förslaget att den som drabbas av skador av beslutet inom viss tid skall framställa anspråk på ersättning eller inlösen.

Flera remissinstanser har varit kritiska, bl.a. hovrätten för västra Sverige som menar att kostnaderna för att föra talan vältras över på den enskilde på ett orimligt sätt. Näringslivets byggnadsdelegation har särskilt vänt sig mot att tidsfristen kan vara så kort som två månader. Har inte talan väckts inom den tiden förfaller rätten till ersättning. Detta innebär risk för rättsförluster.

Som jag nämnde inledningsvis anser moderata samlingspartiet att antalet plannivåer bör begränsas. Översiktsplanerna är till nytta om de visar möjliga och alternativa användningar av markområden. Utvecklingen visar dock att de blir alltmer detaljerade. Enligt PBL skall överstidsplanerna inte vara styrande för bygglov m.m., men inte minst genom kopplingen till områdesbestämmelser blir det lätt så i alla fall. Det är således stor risk att översiktsplanerna kommer att styra markanvändningen på ett sätt som inte är avsett. Därför bör planinstitutet områdesbestämmelser utmönstras ur PBL. Det är fel att med hjälp av områdesbestämmelser reglera bl.a. byggnation och markanvändning. Av detta skäl motsätter vi oss att just områdesbestämmelserna används för att formulera det som här kallas "bygglovsplikt för grundvattentäkter i vissa fall". Denna bygglovsplikt bör kopplas till detaljplan.

Beträffande planfrågor över lag borde socialdemokraterna nu inse att det inte räcker att lappa och laga utan att det behövs en genomgripande förändring av vissa principer i PBL.

I avsnittet om utökad bygglovsplikt för skyltar och ljusanordningar i värdefull bebyggelsemiljö nämns också att kommunen genom områdesbestämmelser kan införa bygglovsplikt. Här gäller återigen samma resonemang anser vi – inga bygglov kopplade till områdesbestämmelser. Vidare tycker vi inte att det finns så stor anledning att tro att ägaren till en värdefull bebyggelsemiljö eftersträvar att förfula sin egendom genom t.ex. vulgära ljusanordningar. Inom detaljplanelagt område är det redan nu krav på bygglov. Enligt vår mening är de bestämmelser som finns tillräckliga, eftersom man inte kan reglera allt.

Slutligen några ord om den viktiga reservationen nr 4. Med hjälp av PBL

kan kommunerna i dag styra detaljhandelns lokalisering och varusortement. I teorin är det fri etableringsrätt men i praktiken styr politikerna genom planmonopolet. I dessa tider av matprisdiskussioner är det ovanligt lämpligt att ta bort denna konkurrensbegränsande lagstiftning. Det är marknaden, dvs. konsumenternas fria val och butiksinnehavarnas bedömningar, som skall avgöra vad som kan säljas.

Vill vi ha lägre matpriser räcker det inte att som majoriteten utgå ifrån att konkurrensfrågan vid handelsetablering uppmärksammas så att konkurrensen inte begränsas, som det heter i skrivningen. Den s.k. konkurrenskommittén har i SoU 1990:25 sagt att om inte kommunerna uppmärksammar vikten av konkurrens kan det finnas skäl att tydligare markera frågan genom att ta in konkurrensen som ett allmänt intresse i den avvägning som görs enligt PBL.

Vi menar att kommunernas möjligheter att styra detaljhandeln bör begränsas. I praktiken använder kommunerna ofta planmonopolet för att förhindra t.ex. externetablering av livsmedelshandel. Argumentet kan vara att lokaliseringen strider mot kommunens varuförsörjningsplan. Syftet kan vara att slå vakt om befintlig handel, t.ex. i centrum. Det bör kommunen inte göra genom att begränsa konkurrensen. Vill man på annat sätt skapa en levande positiv centrummiljö är det naturligtvis bra.

Varuförsörjningsplanerna finns det väl inte så stor anledning att orda om. Försörjningen kan nog fungera bra utan plan, eller kanske just därför att det inte finns någon plan. Til syvende og sidst måste konsumenterna visa att de vill bevara en befintlig affär genom att de handlar i den.

Apropå matpriserna har statens pris- och konkurrensverk nyligen visat att priserna är lägre på orter där man har släppt fram lågprisaffärer än på orter där man har sagt nej. I Trollhättan, där det finns lågprisaffärer, var priserna 7 % lägre i snitt än i Karlskrona där sådana affärer saknas. Detta gällde således i genomsnitt, dvs. inte enbart i lågprisbutiken. Att det är så borde inte förvåna någon.

Jag vänder mig nu direkt till Rune Evensson från socialdemokraterna. Jag utgår ifrån att ni socialdemokrater verkligen vill ha lägre matpriser. Tror ni att ökad konkurrens kan bidra till lägre matpriser? I så fall bör ni stödja vår reservation nr 4.

Herr talman! Som torde ha framgått av mitt inlägg är vi moderater fortfarande kritiska mot stora delar av PBL. I detta sammanhang nöjer jag mig dock med att yrka bifall till reservationerna nr 1 och 4.

Anf. 106 AGNE HANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag avser inte att ta upp någon djupare debatt med Nils Fredrik Aurelius. Jag vill för det första gratulera honom till debuten i riksdagens talarstol. Det var ett klarläggande anförande.

För det andra tänker jag inte ta upp de synpunkter han lägger på majoriteten, som även vi står bakom. Jag hänvisar i det fallet till Rune Evenssons anförande.

Däremot vill jag kommentera något som Nils Fredrik Aurelius berörde i sitt anförande. Han sade att grundkritiken över PBL-lagstiftningen fortfarande kvarstår från moderaternas sida. Han menade att den förändring som

nu föreslås tillsammans med den som vi tidigare har gjort är tecken på att det här var en dålig lösning på lagstiftningsfrågorna. Jag vill understryka att det är fråga om mycket marginella förändringar i det stora lagkomplex som vi har beslutat om. Som jag sade i mitt anförande ligger huvuddragen fast. Jag begär inte heller att Nils Fredrik Aurelius i detalj skall kunna redovisa de principer som man fortfarande riktar en grundläggande kritik mot och varför så är fallet.

Inte i något fall har jag kunnat konstatera att man t.ex. genom den nya lagstiftningen har trätt äganderätten för när. Såvitt jag förstår har man kunnat lösa dessa frågor på ett mycket smidigt och enkelt sätt i det översiktsplanearbete som nu sker ute i kommunerna. Det tycker jag är ett gott betyg till den här lagstiftningen. Jag noterar än en gång att eftersom man har släppt avslagsyrkandena generellt innebär det att man har erkänt att lagstiftningen håller i sina huvuddrag.

Anf. 107 NILS FREDRIK AURELIUS (m) replik:

Herr talman! Jag hade hoppats att det skulle ha framgått även för Agne Hansson i vilka avseenden kritiken kvarstår, eftersom han hade vänligheten att säga att inlägget var så klargörande. Det gäller väsentliga punkter. Frågorna som gäller äganderätten är inte små. Vi vidhåller att t.ex. de tidsbegränsade byggrätterna utgör en väsentlig inskränkning av en av äganderättens viktiga funktioner. Det finns ett hot kvar i själva lagstiftningen mot den enskilde, och det är ingen liten detalj.

Nu kan man i och för sig inte omintetgöra den lagstiftning som det fattades beslut om för fyra år sedan, och det finns heller inte något sådant förslag. Det vore praktiskt ogörligt. Man kan däremot ändra på saker som fortfarande är felaktiga, särskilt om de gäller viktiga principiella frågor.

Anf. 108 ERLING BAGER (fp):

Herr talman! Riksdagen behandlade och fastställde den nuvarande plan- och bygglagen den 26 november 1986. Från folkpartiet framförde vi då kritik på flera viktiga områden i lagstiftningen som grund för vårt avslagsyrkande.

Jag skall i detta anförande upprepa något av vad vi tidigare framfört om PBL. Vidare skall jag ta upp och kommentera de nya förändringar som föreslås i detta betänkande.

Det måste starkt understrykas att en utgångspunkt för en plan- och bygglag måste vara den enskilda människans rätt att förfoga över sin egendom. Det är bara med stöd av lagen som den enskilde kan hävda sin rätt gentemot myndigheter. När de allmänna intressena måste göra sig gällande skall rimliga ersättningsregler garantera kompensation.

Den nuvarande plan- och bygglagen med s.k. genomförandetider har gjort det möjligt för kommunerna att begränsa byggrätten för den enskilde ända ned till fem år. Den föreslagna minimitiden är för många fastighetsägare alldeles för kort för att medge genomförande av byggrätten.

Det här kan på ett mycket negativt sätt påverka den enskildes möjligheter att bygga på sin tomt.

Med en starkt reducerad byggrätt kan det bli så att en del grannar kan ha hunnit bygga inom fem år. De blir då helt tillgodosedda, medan andra som

haft olika förhinder inte hinner bygga alls. Detta kan skapa en betydande orättvisa människor emellan. Det nu föreliggande lagförslaget ger också markägaren en mycket svag ställning efter det att genomförandetiden gått ut.

Några enkla exempel:

Svårigheter kan uppstå för personer som inte har kunnat använda sin byggrätt på grund av arbetslöshet eller sjukdom under en viss period. Efter genomförandetidens slut har kommunen rätt att ensidigt häva byggplanerna.

Kort genomförandetid kan också försvåra generationsväxling: en avstyckad villatomt från exempelvis föräldrarnas mark är givetvis inte ofta aktuell att bebygga inom så kort tid som fem år.

I de här exemplen kan konsekvenserna bli allvarliga för den enskilde, speciellt om den aktuella kommunen har skiftat politisk majoritet under genomförandetiden och det tidigare varit politisk strid om byggplanen.

Folkpartiet kräver i reservation nr 10 att en *lång* genomförandetid införes för byggrätten, minst 15 år normalt, och någon övre gräns bör inte anges i lagstiftningen. Kommunerna kan därför med vårt förslag fastställa rätten att bebygga mark för den enskilde till en mycket lång tidsperiod, exempelvis 20 år, 30 år osv.

Herr talman! Jag vill nu beröra vissa ersättningsanspråk i PBL.

Folkpartiets principiella utgångspunkt är att äganderättens ställning inte får försvagas ytterligare, snarare stärkas i PBL. Det innebär att det inte är rätten att använda mark för bebyggelse utan inskränkningar i denna rätt som behöver motiveras. I det betänkande vi nu behandlar föreslår utskottsmajoriteten en ändring i PBL beträffande fastighetsägarens tidsmarginaler för att begära ersättning när hans fastighetsanvändning avsevärt försvåras. Tidsmarginalen begränsas nu till två månader.

Denna förändring bör inte genomföras. En fastighetsägare som ställs inför ett sådant krav har ofta inte resurser att inom så kort tid bedöma konsekvenserna för sin fastighet. Han kanske då måste chansa och hugga till i överkant. Ett sådant ersättningsanspråk ger heller inte kommunen rätt information om ersättningsanspråken. I en gemensam reservation, nr 16, från folkpartiet, centern och moderaterna förslår vi i stället att ersättningsfrågorna i största möjliga utsträckning klaras upp på ett tidigare stadium genom förhandlingar och avtal med fastighetsägarna.

Jag vill nu ta upp PBLs inlösen efter genomförandetidens utgång.

Enligt 6 kap. 24 § andra stycket i lagförslaget kan kommunen efter genomförandetidens utgång få rätt att lösa in mark som inte har bebyggts i huvudsaklig överensstämmelse med detaljplanen. Folkpartiet anser att kommunerna inte skall ha en sådan lösenrätt. Anledningen till att en plan inte har genomförts kan vara att planen varit så utformad att den har varit svår att förverkliga. Det kan också finnas skäl till att markägaren inte bebyggt sin mark, t.ex. att han velat spara den för sina barn eller andra anhöriga. Markägarens motiv bör kunna prövas mot de motiv som kommunen kan ha för att vilja lösa marken. Folkpartiet anser därför att kommunen bör vara hänvisad till att ansöka om expropriationstillstånd varvid dess behov av marken bör vägas mot markägarens synpunkter.

Herr talman! I detta betänkande behandlas en rad frågor med anknytning till plan- och bygglagen med anledning av proposition 1990/91:146.

I en annan proposition som nyligen framlagts presenterar regeringen förslag – på grundval av konkurrenskommitténs arbete – om förstärkt konkurrens på livsmedelsområdet. Där konstateras att konkurrensbegränsande inslag förekommer i samband med den kommunala planprocessen enligt PBL.

Vi har för vår del länge pekat på detta problem. Det bidrar givetvis till att driva upp matpriserna. Det ligger nära till hands att tolka den oro för de konkurrensbegränsningar i planprocessen som uttrycks i livsmedelspropositionen som ett tecken på att regeringen närmat sig vår uppfattning. Vi noterar därför med förvåning att regeringen i sin proposition om PBL inte föreslår några som helst förändringar i bygglagstiftningen.

Socialdemokraterna har ju visat ett nyvaknat intresse för priserna på maten. Ville man då verkligen göra någonting radikalt, borde man nu ta chansen att få bort planmonopolet för handeln och släppa den här etableringskontrollen. Varför, Rune Evensson, gör ni inte någonting som verkligen skulle kunna ge resultat och öka konkurrensen? Jag instämmer i den fråga som tidigare ställdes från moderat håll.

Den nya plan- och bygglagen utökade kommunernas möjligheter att styra handelns utveckling. Redan det utrymme som gavs i den tidigare bygglagen hade utnyttjats på ett sätt som i praktiken begränsade konkurrensen. SPK konstaterar i sin rapport till konkurrenskommittén att många kommuners etableringspolitik syftar till att i första hand värna om befintlig handel. PBL har gett dessa kommuner ytterligare maktmedel.

Till att börja med innebär PBL att en klarare skiljelinje dras mellan industri- och handelsändamål. Det krävs sålunda en planändring för att en byggnad som tidigare använts för industriverksamhet skall få utnyttjas för handel. Med PBL-beslutet öppnades vidare möjlighet att precisera olika typer av handel: partihandel, detaljhandel med skrymmande varor och detaljhandel med livsmedel. Livsmedelshandel skulle kunna begränsas eller förbjudas "med hänsyn till kravet på en lämplig samhällsutveckling", som dåvarande bostadsministern uttryckte saken. Stormarknader och bensinstationer nämndes som exempel.

SPK redovisar i sin rapport en rad fall där kommuner sökt hindra etableringar som kunde ha ökat konkurrensen. I Trollhättans kommun försökte man t.ex. stoppa en handel med hänvisning till att företaget ansågs bedriva detaljhandel med livsmedel. Skara kommun har motsatt sig livsmedelsförsäljning i den s.k. köpstaden vid Sommarland med hänvisning till omsorg om centrumhandeln i Skara. En rad ytterligare exempel har väckt uppmärksamhet, inte minst i Munkedal där byggnadsnämnden har försökt att stoppa ett företag som ville bedriva livsmedelsförsäljning.

En nyligen gjord jämförelse mellan Trollhättan, där politikerna slutligen tillåtit en lågprisetablering, och Karlskrona, där de har sagt nej, visar att matpriserna i Trollhättan genomsnittligt låg ca 7 % lägre. Det betyder sannolikt mycket mer för konsumenternas matkonton än den spektakulära momssänkning som socialdemokraterna har hakat på nu när man har bytt åsikt.

Allmänt sett är det en föga uppmuntrande bild av konkurrensintressets ställning i den kommunala planprocessen som framträder i SPKs rapport.

SPK menar visserligen att det är för tidigt att göra en fullständig utvärdering av plan- och bygglagen från konkurrenssynpunkt, men det finns nu många argument som talar för att man borde ta bort inslaget att styra och kontrollera handeln.

Det är emellertid obestridligt att plan- och bygglagen utvidgat kommunernas möjligheter att reglera detaljhandeln. Detta faktum i kombination med det restriktiva och konkurrensbegränsande förhållningssätt som SPK beskriver talar enligt vår mening entydigt för att åtgärder nu måste vidtas. Regeringens passivitet går inte att försvara.

Folkpartiet liberalerna föreslår att plan- och bygglagen ändras så, att de utökade befogenheter att reglera handeln som lagen gav kommunerna vid sitt ikraftträdande 1987 avskaffas.

I syfte att öka konkurrensen föreslår vi också att 2 kap. i plan- och bygglagen ändras i enlighet med detta.

Herr talman! Vi ifrågasätter inte kommunernas rätt att utnyttja planeringsprocessen för att avgöra var bebyggelse skall ske och hur den skall utformas. Vi är också medvetna om att denna rätt gör det möjligt att stoppa etableringar, t.ex. för att ett område skall skyddas till förmån för friluftsliv i stället för att bebyggas med en stormarknad. Det är då viktigt att lagen inte i onödan ger utrymme för avsiktlig konkurrensbegränsning. Det är konsumenterna som skall bestämma vilka butiker som kan tjäna dem bäst. Det skall inte politiker söka bestämma åt konsumenterna. Denna grundsyn bör tydligare komma till uttryck i lagen.

Slutligen: Folkpartiet liberalerna står självfallet bakom alla de reservationer där vi finns med som undertecknare, men jag nöjer mig med att yrka bifall till reservationerna nr 4 om detaljhandelnslokalisering och nr 10 om längre genomförandetider.

Anf. 109 JAN STRÖMDAHL (v):

Herr talman! När det gäller plan- och bygglagen som här tas upp, gör regeringen en liten utvärdering i början av propositionen. Man konstaterar att plan- och bygglagen har fungerat relativt bra, men att den som all annan lagstiftning naturligtvis behöver en del justeringar och kompletteringar. Jag kan i stort sett hålla med om regeringens bedömning. Plan- och bygglagen har fungerat relativt bra, men då och då behöver man putsa litet på den och göra vissa kompletteringar.

Regeringen pekar särskilt på ett par problem. Man konstaterar att de obligatoriska översiktsplanerna brukar vara försenade i förhållande till plan- och bygglagens bestämmelser. Samtidigt konstaterar man att det är bättre att översiktsplanerna görs och görs på ett bra sätt än att de hastas fram för att de skall bli färdiga i rätt tid. Man nöjer sig med – och det kan jag också instämma i – att de allra flesta kommuner har ett ambitiöst översiktsplanearbete på gång. Översiktsplanen kommer att få en stor betydelse när den verkligen finns tillgänglig.

Trots diskussionen om huruvida översiktsplanen skall vara juridiskt bindande eller inte, kommer den att ha en kraftigt styrande verkan, även om den inte är juridiskt bindande. Det var ju avsikten med och det som låg bakom kommunernas rätt att själva fastställa sina detaljplaner.

Vidare konstaterar man att det finns anledning att varna för den förhandlingsplanering som pågår litet här och var, där fastighets- och markpriserna är uppskörtade och där byggrätterna är särskilt eftertraktade. Det är en varning som vi har tagit upp i en motion. Utskottets majoritet gör en positiv skrivning och är i sak överens med oss om att man måste vara på sin vakt mot den förhandlingsplanering som sätter demokratin i planeringsprocessen på undantag. Det går att träffa överenskommelser om förhandlingsplanering, om man gör det på så sätt att man inte förgriper sig på demokratin. Detta förutsätter bl.a. att man är väl förankrad i en översiktsplan, och att samrådet får pågå i enlighet med de stadganden som finns i plan- och bygglagen. Då kan man klara både att ta betalt för byggrätterna – som Nils Fredrik Aurelius sade – och att styra markanvändningen.

Byggrätternas värde är av grundläggande intresse när det gäller hanteringen av markanvändnings- och planeringsfrågor. Jag vill påminna om att i praktiken delar kommunerna ut fantastiska gåvor när de planlägger ett område och upprättar byggrätter. Det är inte någon som har bekymrat sig särskilt mycket om utdelningen av värden. Däremot blir det väldigt starka protester så fort det blir aktuellt att dra in på de utdelade värdena. Detta måste man ha klart för sig när man diskuterar sådana frågor som genomförandetiden och andra inskränkningar i den enskildes rätt att själv förfoga över marken. Det måste finnas en jämvikt mellan det förhållandet att kommunen delar ut värden och kommunens rätt att göra inskränkningar i de utdelade värdena.

Jag vill för den moderate debattören påpeka att den begränsning som genomförandetiden innebär ju inte är en begränsning i byggrätten, utan enbart en viss begränsning i utnyttjandet av byggrätten. Byggrätten ligger kvar för evigt precis som i det gamla plansystemet.

Vi har i detta betänkande särskilt tagit upp parkeringsfrågan, och det är en fråga som vi tidigare har tagit upp. Vår uppfattning är att det detaljerade kravet på att det på varje tomt skall finnas plats för bilen är gammalmodigt, medan man med en modern syn på detta med planering brukar tala om funktionskrav och söka efter lösningar på dessa funktioner, lösningar som är bra ur såväl social som miljömässig och ekonomisk synvinkel.

Vi menar att det i grunden är felaktigt att ha en detaljbestämmelse om att man på varje tomt skall ha plats för en bil. I en modern upplaga av en bygglagstiftning skall det ställas krav på att transporterna är ordnade på ett riktigt sätt ur miljösynpunkt, osv. Detta kan lösas på olika sätt. Om man har en sådan konstruktion behöver man inte ha detta krångel med parkeringsköp.

Vi tycker att det är litet egendomligt att moderater och folkpartister, som alltid talar om att man skall avreglera och att man i större utsträckning skall ha bestämmelser som innebär att det ställs funktionskrav och inte detaljkrav, inte ställer sig bakom detta. Jag skulle vilja ha ett svar på varför moderaterna och folkpartisterna inte ställer sig bakom denna avreglering – och att det ställs funktionskrav på transporterna i stället för detaljkrav på bilplats.

Med det anförda vill jag yrka bifall till reservation 7 i betänkandet.

Anf. 110 KJELL DAHLSTRÖM (mp):

Herr talman! Tack för att jag fick gå in i debatten före Rune Evensson. Jag skall emellertid inte bli så lång i talarstolen som jag själv är.

Jag har följt denna lags krokiga tillkomstväg sedan 1969/1970, då den dåvarande regeringen gav ut ett första utkast till fysisk riksplanering. Vägen har varit ganska krokig.

Jag tyckte från början, som ung arkitektstudent, att detta var mycket intressant. Man skulle ju ta ett rejält tag i byggandet och på vår bävermentalitet som människor – vi bygger och river våra samhällen – och det måste faktiskt ske på ett alltmer reglerat sätt för att vi skall få balans mellan natur och samhälle, och mellan natur och kultur. Detta stötte snart på patrull, och det blev en splittring mellan natursynen och samhällsynen. Vi fick då dels plan- och bygglagen, dels naturresurslagen.

Trots den fina utredningen om naturresursers nyttjande och hävd – någonstans mitt på vägen, från 1970 och fram till denna lags tillkomst – blev naturresurslagen ändå en ganska tandlös historia. Den ingår i och för sig inte i detta betänkande, men den ingår så att säga i lagområdet.

Vid en översyn av hela miljölagstiftningen i samhället ser vi det som naturligt att denna bäverlag, plan- och bygglagen, och naturresurslagen kommer att ingå i en enhetlig miljöbalk. Då kommer vårt byggande in i rätt sammanhang, dvs. tillsammans med naturkraven.

Det som vi diskuterar ganska mycket i bostadsutskottet, nämligen ett ekologiskt byggande, inte minst på grund av motioner från miljöpartiet de gröna, kommer, så vitt jag förstår, att innebära att vi måste skärpa kraven ytterligare exempelvis på byggrätter, vilket har tagits upp här. Då kanske vi kommer i ett läge då vi måste begränsa byggrätterna ur ekologisk synpunkt. De ekologiska ramarna måste begränsa byggrätterna. De skall alltså inte vara enbart tidsbegränsade. I detta sammanhang måste jag med skärpa kritisera moderater och folkpartister som har fört en oroväckande manchesterliberalistisk debatt här om frihet för stormarknadsetableringar, osv. Jag tycker att det är ganska skrämmande, och man skulle kunna kalla det för ett B&W-stormarknadspolitiskt manifest som man här spelar upp. Jag är mycket orolig för att den typen av politik skall vinna gehör hos folket efter valet i höst. Därför vill jag stödja centerns reservation 6 med anledning av mom. 6 i utskottets hemställan. Jag vill därmed uttrycka oro för att vi kommer att få alldeles för fria tankar kring stormarknadsetableringar. Uppenbarligen skall man också ha Las Vegas-skyltar, eftersom man inte vill ha några inskränkningar när det gäller neonskyltningen.

Jag yrkar alltså bifall till centerns reservation 6. Jag vill också yrka bifall till miljöpartiets och vänsterns reservation 7 med anledning av mom. 7 i utskottets hemställan, som handlar om parkeringsköp. Jan Strömdahl har redan anfört motiveringarna till denna reservation, nämligen att vi inte skall reglera in bilen i bostadsområdena och i samhället på det sätt som nu sker genom plan- och bygglagen. Bilen får finnas i trafiksystemet. Den skall inte inregleras i bostadens närmiljö på det sätt som faktiskt sker genom plan- och bygglagen.

Anf. 111 RUNE EVENSSON (s):

Herr talman! Plan- och bygglagen har nu varit i kraft i snart fyra år. Lagen kom till efter en lång utrednings- och förberedelsetid. Men lagen är också mycket omfattande.

De erfarenheter som vunnits under dessa år är mycket goda. Lagen är allmänt accepterad och fungerar väl i det svenska samhället.

Jag håller med Agne Hansson när det gäller hans bedömning om lagens genomförande, nämligen att den har gått bra och att alla katastrofer som skulle inträffa efter det att lagen hade trätt i kraft har uteblivit. Vi som stod bakom beslutet, socialdemokraterna och centern, visste detta redan när vi fattade beslutet. Andra var offer för sin egen propaganda.

Lagens tillämpning har följts av en styrgrupp som föreslagit ändringar och justeringar, vilket nu lett till att denna proposition har framlagts.

I propositionen föreslås bl.a. en enklare hantering av detaljplaneändringar samt att villkorade bygglov kan ges innan planer vinner laga kraft. Vidare ges kommunerna rätt att i detaljplan eller områdesbestämmelse införa bygglovsplikt för vissa grundvattentäkter. Kommunerna föreslås också få möjlighet att begära in krav på ersättning i vissa fall innan detaljplan antas.

Utskottsmajoriteten tillstyrker propositionen med ett undantag och det gäller förhandsbesked där oklarheter har uppkommit beträffande ombyggnader. Utskottet begär här ett klarläggande, och regeringen bör återkomma till riksdagen med sin syn på denna fråga.

Till betänkandet har fogats ett antal reservationer, och jag tänker kommentera några.

Moderaterna vill att översiktsplanerna skall vara frivilliga och inte obligatoriska. Detta krav är de ensamma om, och det har hängt med sedan PBL trädde i kraft 1987. Vi tycker att översiktsplanerna är viktiga, inte minst när det gäller hur riksintressena skall tillvaratas. Hur detta skall bevakas framgår inte av moderaternas reservation. De kanske inte anser att detta är så viktigt. En frivillighet på detta område skulle innebära risk för att bl.a. naturresurslagens intentioner om hushållning med naturresurserna skulle åsidosättas och att riksintressanta miljöer ej skulle bevaras. Därför yrkar vi avslag på denna reservation.

Centern vill att riksdagen skall tala om för byggnadsnämnderna vilken kompetens deras personal skall ha. Vi tycker att det utöver vad som sägs i PBL om arkitektutbildad personal inte finns någon anledning för riksdagen att här komma med pekpinnar. Vi tror att kommunerna själva är bäst på att avgöra detta. Vi litar på kommunpolitikerna. Riksdagen behöver inte bestämma allt i detalj.

Moderaterna och folkpartiet vill begränsa kommunernas möjlighet att i PBL styra markanvändningen i vad avser detaljplan. Moderaterna går t.o.m. så långt att de i motion Bo72 skriver: "Så som vi i annat sammanhang redovisat anser vi att kommun i detaljplan inte skall kunna styra detalhandelns lokalisering och varusortiment." Om moderaterna menar vad som står i motionen betyder det att detaljhandelns lokalisering skall stå utanför all detaljplanering, och varhelst en affärsman väljer att uppföra sin butik skall samhället inte kunna ingripa. Jag måste fråga moderaterna: Betyder detta

att butiker skall få uppföras var som helst, oavsett vad planer innehåller, i parker, på torg osv.? Byggnadsnämnderna kan ju inte ingripa om detta inte går att reglera i plan.

I vad gäller PBLs möjligheter att i detaljplan styra handelslokaliseringar har kommunerna detta ansvar. Kommunen kan med olika planbestämmelser skilja industri och handel i detaljplan.

På vissa villkor kan handel med livsmedel regleras för att hindra en från allmän synpunkt olämplig utveckling. Det kan gälla att hindra en utarmning av ortens centrum. En serviceutredning skall då finnas för att handeln med livsmedel skall kunna regleras, dvs. ytbegränsas eller förhindras på viss plats. Kommunen kan i denna utredning bedöma effekterna av en tänkt etablering. Ett skäl kan vara minskad tillgänglighet för kategorier av invånare. Dagligvaruförsörjningen i bostadsområdena är vanligen planerad ur ett fotgängarperspektiv med närhet och trafiksäkerhet som mål. De som inte har tillgång till bil, äldre, handikappade m.fl. ökar behovet av hemtjänstpersonal, med ökade samhällskostnader som följd. När andelen äldre ökar leder minskande tillgänglighet till att dessa människors inköpsproblem övervältras på samhället när närbutiken försvinner. Kollektivtrafiken kan behöva byggas ut eller ändras. Det blir då en ökning av biltrafiken med miljöproblem som följd. Det kan också behövas fler hemsamariter. Detta är frågor som kommunerna måste beakta. Jag vill här svara på Nils Fredrik Aurelius och Erling Bagers fråga till mig.

I Trollhättans kommun gjorde socialförvaltningen beräkningar för att se vad en ytterligare butiksnedläggelse i bostadsanknutna lägen skulle få för konsekvenser inom omsorgen. Enligt prognoserna för Trollhättans kommun skulle 1 170 personer över 80 år ha behov av hemhjälp år 1995. En ytterligare stormarknadsetablering i kommunen, med påföljd att fler bostadsanknutna butiker får ett mindre kundunderlag och lägger ned sin verksamhet, resulterar i att det går åt ytterligare en och en halv timme per vecka och person med hemhjälp för inköp. Följden blir att man inom kommunen måste anställa ytterligare 45 heltidsanställda hemsamariter, en kostnad på 7,75 milj.kr. Utöver detta tillkommer kostnaderna för färdtjänst.

I en reservation krävs att som ett allmänt intresse konkurrensbestämmelser införs i PBLs 2 §. Det här har Nils Fredrik Aurelius, och jag tror även Erling Bager, varit inne på.

I den ursprungliga PBL-propositionen som lades fram 1986 står det: "Inom ramen för planeringen bör konkurrensen ges ett så fritt spelrum som möjligt för att hålla priserna nere." Det står också att det inte är något samhällsintresse att begränsa konkurrensen.

Konkurrensen inom detaljhandeln betonas alltså i PBL. Begreppet handelsändamål i en detaljplan kan inte reglera typen av butik. Det är lika för ICA, Domus eller lågprisbutik att etablera sig. Det är alltså konkurrens på lika villkor.

PBL ger således tillräcklig grund för att pröva lämpliga butikslokaliseringar, utan att konkurrensen sätts ur spel.

Skulle konkurrensbegreppet föras in i lagen, skulle detta leda till komplikationer som inte har analyserats.

Ett allmänt framhävande av konkurrensfrågorna direkt i lagen skulle inne-

bära att inte bara detaljhandelskonkurrens skulle främjas. All konkurrens om marken skulle i så fall behandlas utifrån ett sådant perspektiv. Detta strider uppenbart mot det grundläggande syftet med planlagstiftningen, dvs. att väga olika intressen mot varandra, där miljöintresset i vid mening fått en särskild tyngd genom naturresurslagen.

Vidare skulle en "konkurrensbestämmelse" i lagen förhindra den typ av avvägning som har att göra med tillgängligheten när det gäller varuförsörjningen. Detta är en fråga som behöver bevakas särskilt under 1990-talet.

Herr talman! Med det anförda vill jag yrka avslag på reservationerna om handelslokalisering och konkurrens.

Slutligen vill jag beröra en reservation från vänsterpartiet och miljöpartiet om parkeringsköp.

S.k. parkeringsköp kan göras för att tillgodose samhällets krav på parkering, om denna inte kan ske på den egna tomten. Detta kan åstadkommas genom att kommunen eller någon annan ordnar med en parkeringsanläggning, varefter fastighetsägarna köper in sig. Anläggningen bör finnas i närheten av tomten, och den skall vara färdig inom rimlig tid.

Reservanterna menar att detta är onödigt. Det stimulerar bilanvändning i tätorterna. Att förneka bilens existens och användning även för tätortsinvånarna är att gömma huvudet i sanden. Vi måste planera vårt samhälle med hänsyn till den verklighet som vi befinner oss i, och där har bilen i dag en mycket central roll. Det måste vi finna oss i intill dess vi hittar en godtagbar ersättning. Att blunda för detta faktum skulle ställa till stora problem. Därför bör parkeringsfrågorna kunna lösas genom parkeringsköp där så anses erforderligt.

Herr talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna.

Anf. 112 NILS FREDRIK AURELIUS (m):

Herr talman! Låt mig i korthet ta upp det här med konkurrensen.

Det är tydligt att både propositionsskrivarna och utskottets majoritet är angelägna om att betona att det är viktigt med konkurrens. Det ligger liksom i tiden att göra det. Men ni kommer inte till skott. Det är faktiskt ändå så, Rune Evensson, att kommunerna i praktiken använder PBL för att begränsa t.ex. livsmedelshandelns etablering på visst ställe. Däremot förhåller det sig naturligtvis inte så, som ni möjligen ville antyda, att vi önskar fritt fram för etablering av livsmedelsbutiker precis var som helst. Vanlig prövning enligt detaljplan måste givetvis ske. Det som det här handlar om är att själva varusortimentet i praktiken begränsas av kommunerna med hänvisning till PBL. Det är en konkurrensbegränsning som exempelvis konkurrenskommittén har uttalat oro över.

Beträffande resonemanget om de olyckor som händer om kommunens varuförsörjningsplan inte fungerar vill jag säga att jag tycker att det vittnar om en övertro på politikernas förmåga att planera samhällets funktion. Man kan på samma sätt försvara att t.ex. en olönsam industri skall få vara kvar, eftersom en nedläggelse skulle få vissa samhällsekonomiska konsekvenser. Jag tror att vi måste överge denna typ av planhushållningsresonemang.

Anf. 113 ERLING BAGER (fp):

Herr talman! Först några ord om hur PBL fungerar och har fungerat och om den lovsång som centerpartister och socialdemokrater sjunger om PBL.

Den 1 juli i år är ett viktigt datum för många fastighetsägare. Då upphör nämligen de gamla planer som har funnits före PBLs ikraftträdande. Dessa planer innebar ett fortsatt femårigt liv. Efter den 1 juli ankommer det helt på kommunen, om gamla planer skall förlängas. Den enskilde har då ingenting att säga till om. Det kommer kanske vid halvårsskiftet en hel del synpunkter till de partier som ligger bakom plan- och bygglagen. Jag har redan hört åtskilliga synpunkter. Många människor vet inte vad som sker.

Sedan några ord om det som Rune Evensson tog upp. Vi anser att kommunen har en mycket stor makt med den nuvarande utformningen av plan- och bygglagen, medan den enskilde har mycket liten makt. Då genomförandetiden har gått ut är det endast kommunen som har rätt att bestämma vad som skall ske: om det skall förlängas eller om det skall göras om. Vi har kritiserat detta. Den korta tiden fem år, Rune Evensson, har vi också kritiserat, eftersom den så starkt kan begränsa kommunernas styrning av planerna.

När det gäller handeln kan man säga att det är litet märkligt att regeringen lägger fram propositioner som delvis har olika budskap. Jag nämnde i mitt anförande att regeringen på grundval av konkurrenskommitténs arbete har lagt fram en proposition, där det konstateras att konkurrensbegränsande inslag förekommer i samband med den kommunala planprocessen. Detta säger ett statsråd, medan ett annat statsråd säger någonting helt annat. Rune Evensson sade i sitt anförande att han tycker att man klarar hanterandet av konkurrensen, att det inte finns någon styrning. Är det inte mycket märkligt, Rune Evensson, att SPK pekar på en rad fall där kommunerna har hindrat en etablering av affärshandeln. Även konkurrenskommittén har kommit fram till samma sak.

Vi har härigenom ett system som innebär att man i kommunerna kan dela ut tillstånd till t.ex. Konsum och ICA och sedan anse att det inte skall finnas fler butiker. Så hålls priserna uppe. Vill ni socialdemokrater verkligen göra något radikalt för att sänka matpriserna, ta då bort de här styrmedlen och etableringskontrollen och ge handeln möjligheter att verkligen konkurrera.

Anf. 114 KJELL DAHLSTRÖM (mp):

Herr talman! Jag tyckte att det i den här debatten var litet upphetsande att få höra hur moderater och folkpartister gör sig till tolk för något slags ny demokrati. Man lämnar så att säga den beprövade demokratiska formen i Sverige, där folkstyre, som vi känner till det, måste reglera byggandet, handel och trafik genom lämplig lagstiftning. Den lagstiftningen som vi efter mycket möda har fått fram i plan- och bygglagen är inte jag helt nöjd med. Jag anförde också att de ekologiska begränsningarna måste in så småningom, vilket kanske var tänkt tidigare.

Jag vill fråga Rune Evensson, som uttryckte sig så starkt för Trollhättans småbutiker, om han inte tycker att det ligger någonting i att stödja centerpartiets krav på att länsstyrelserna skall få ytterligare litet större möjligheter att inskrida mot etableringar av stormarknader, när han hör hur det låter från

folkpartister och moderater i de här frågorna. Jag är allvarligt oroad när folkpartiet och moderaterna flirtar åt det nydemokratiska hållet.

Anf. 115 JAN STRÖMDAHL (v):

Herr talman! Jag vill börja med att kommentera debatten om styrningen av detaljhandelns placering. Där håller jag helt med Rune Evensson om att den ordning vi har, där man med översiktsplan och detaljplanebestämmelser i demokratiska former bestämmer sig för var man vill ha olika former av service, var man vill ha olika former av bostäder osv. Det är grundläggande i plansystemet. Att man i det systemet skulle frita vissa verksamheter från att i demokratiska former regleras är helt främmande. Att dessutom spela upp den här snyftvisan om att den dyra maten beror på möjligheten att styra detaljhandelns lokalisering med PBLs planformer är bara ren och skär bluff. Jag menar att det finns tillräckligt många exempel på hur man vid en stormarknadsetablering har dränerat möjligheten att ha kvar bostadsnära småbutiker för att man skall känna allvaret i denna varning. Vad skulle maten kosta för de hushåll som blir av med sina närbutiker och som för att kunna inköpa maten också måste skaffa sig bil till hushållet. Det är inte bara priset i butiken det handlar om, utan också om priset på att få hem varan från butiken.

I parkeringsfrågan drog Rune Evensson till med en liten snyftvals om behovet av bil. Vi håller med om att bilen har sin plats. Den behövs i vissa sammanhang. Men den skall också hållas borta i vissa sammanhang, framför allt från de större städernas centrala delar, där det är för trångt för den mängd av bilar som blir följden om man fortsätter med nuvarande ordning. Vi menar att systemet med parkeringsköp är bra i och för sig, om man har grundregeln med bilplats på varje tomt. Då blir parkeringsköp en förbättring. Men det är ett grundfel att det i plan- och bygglagen finns krav på bil på varje tomt, vilket ställer krav på parkeringsköpssystem m.m. Det är detta vi vill framhålla.

Anf. 116 RUNE EVENSSON (s):

Herr talman! Jag har för avsikt att försöka bemöta de flesta frågor jag har fått i det här inlägget, för vi skall försöka hinna med en votering före kl. 18.00.

Nils Fredrik Aurelius hade invändningar av principiell karaktär mot plan- och bygglagen. Han hänvisade till översiktsplaner och områdesbestämmelser som han inte tyckte behövdes, men som vi tycker är mycket väl fungerande. Han hänvisade också till näringslivets byggnadsdelegation, som sedan mitten av 80-talet har försökt att skrämma både människor och kommuner för PBL. Alla dessa farhågor har kommit på skam och ingen tar någon större notis om delegationens åsikter längre. I varje fall gör jag inte det.

Det är mycket betecknande för moderaterna och folkpartiet hur de ser på affärsetableringar. Man bryr sig alltså inte mycket om människor som inte har bil; äldre, pensionärer, handikappade, som folkpartiet i många andra sammanhang försöker värna om. Det är ungefär samma inställning som Bert Karlsson för till torgs. Man bryr sig inte om de här människorna.

Översiktsplanen har moderaterna pratat mycket om. Det är mycket vik-

tigt att kommunerna har en sådan. Man måste kunna redovisa hur kommunerna har tänkt sig utvecklingen framåt. Om man inte har en översiktsplan, hur skall man då kunna klara ut de naturresurslagfrågor som skall redovisas. Översiktsplanen är instrumentet för naturresurslagen. Översiktplanen är således mycket viktig.

Frågan om genomförandetid har både Erling Bager och Nils Fredrik Aurelius tagit upp. Om den vill jag säga ungefär som Jan Strömdahl sade, att när en detaljplans genomförandetid har gått ut, fortsätter detaljplanen att gälla precis som tidigare. Den debatten är samma debatt som var med i skrämselpropagandan 1986, när vi fattade beslutet här i riksdagen.

På samma sätt vill moderaterna ha tillbaka dispenskravet. Det har vi alltså tagit bort, och det vill jag påstå att vi har tagit bort en gång för alla. Det var ett odemokratiskt system med förhandling bara mellan den sökande och kommunen. Människorna som bodde i området hade mycket litet att säga till om. Det var en dialog mellan två parter och den stora mängden hamnade utanför. Det tycker jag inte är något bra system. Däremot är det som vi har i dag, att man tillåter mindre avvikelser om det inte strider mot planens syfte, en bra avvägning.

Jan Strömdahl tar upp frågan om parkeringsköp. Jag menar att man inte kan ta bort kravet på parkeringsutrymme. Bilarna försvinner inte för det. Det blir bara ett ökat behov av offentliga parkeringar, vild parkering och svårt att upprätthålla övervakning och annat.

Anf. 117 ERLING BAGER (fp):

Herr talman! Först vill jag beröra förhållandet när genomförandetiden i planen har gått ut. Rune Evensson säger att man inte har fått så stora problem. Det har varit skrämselpropaganda. Men det har bara gått fem år. Vi har inte hunnit få situationer då genomförandetiderna har gått ut och människor finner att kommunerna vägrar att förlänga dem, utan bestämmer något annat i stället. Ni kan inte peka på detta nu, för vi har inte kommit dit än. Det är först nu, när det har gått fem år och genomförandetider undan för undan går ut, som man får problem. Kom igen och diskutera detta när det verktyg ni har gett kommunerna börjar användas.

Sedan vill jag säga några ord, och jag vänder mig även nu till Rune Evensson, om etableringen av köpcentra och om affärslivet. Jag förstår att ni i vänsterpartiet och miljöpartiet inte begriper hur marknadsekonomin fungerar och att större konkurrens kan bidra till lägre matpriser. Men jag får erkänna att jag nog inte heller hade väntat mig någon förståelse från ert håll. Däremot ställer jag betydligt högre krav på Rune Evensson och socialdemokraterna.

Statsrådet Bengt K Å Johansson på civildepartementet har nyligen lagt fram en proposition som handlar om förstärkt konkurrens på livsmedelsområdet. I den propositionen konstateras det att konkurrensbegränsande inslag förekommer i samband med den kommunala planprocessen. Men Rune Evensson har, det framgår av hans inlägg i den här debatten, inte med ett enda ord berört detta – som alltså omnämns i en av regeringens propositioner. Jag tolkar detta som en "dubbelpolitik" från regeringens sida. Vad som

görs på ett departement bryr man sig inte om på ett annat departement. Men Bengt K Å Johansson har ändå pekat på hur det här instrumentet används.

Bert Karlssons namn nämndes här. Bert Karlsson har kanske inte rätt i särskilt många frågor. Men i den är frågan har han rätt. Livsmedelspriserna har alltså hållits på en hög nivå genom begränsad konkurrens.

Slutligen upprepar jag att man inom både konkurrenskommittén och SPK har pekat på detta fenomen. Rune Evensson borde verkligen på något sätt ha försökt visa att man ändå bryr sig om vad som sägs från dessa instansers sida.

Anf. 118 NILS FREDRIK AURELIUS (m):

Herr talman! Jag skall fatta mig kort med tanke på att votering i ärendet är nära förestående. Tre saker vill jag dock ta upp.

Vi säger att översiktsplanerna förvisso kan vara förträffliga. Men de bör bygga på frivillighet. En kommun skall alltså själv kunna avgöra om det finns andra lämpliga sätt att möta de intressen som kommunen är skyldig att tillgodose. Exempelvis gäller det då riksintressena.

Risken med översiktsplaner vad gäller tillämpningen är att de kan bli alltför styrande, t.ex. i fråga om bygglov. Det kan gälla indirekt, exempelvis genom kopplingen till områdesbestämmelserna.

Så något om den tidsbegränsade garantin för bygglov. Det är riktigt att tiden är begränsad. Byggrätten finns emellertid kvar. Däremot försvinner garantin. Det finns ingen hundraprocentig garanti för att man får bygga när tiden har gått ut. Det är detta som vår principiella invändning gäller.

Slutligen: Det mest ideologiska i den här debatten handlar om tron på marknaden kontra planeringen. Rune Evensson har egentligen en mycket stor tilltro till politikerna och dera förmåga att göra bedömningar. Det gäller exempelvis deras förmåga att bedöma en varuförsörjningsplan. Här har det talats om vägar, om enskilda människors behov av bil och om många andra saker. Men jag tror nog inte att politikerna har förmåga att göra sådana bedömningar att det blir meningsfullt med den här typen av planer.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

Mom. 1 (översiktsplaner)

Utskottets hemställan bifölls med 231 röster mot 53 för reservation 1 av Knut Billing m.fl.

Mom. 4 (detaljhandelns lokalisering m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 198 röster mot 87 för reservation 4 av Knut Billing m.fl.

Mom. 6 (etablering av stormarknader)

Utskottets hemställan bifölls med 236 röster mot 50 för reservation 6 av Agne Hansson och Birger Andersson.

Mom. 7 (parkeringsköp)
Utskottets hemställan bifölls med 254 röster mot 32 för reservation 7 av Jan Strömdahl och Kjell Dahlström.

Mom. 10 (genomförandetider för detaljplaner och dispensförfarande)
Utskottets hemställan bifölls med 205 röster mot 36 för reservation 10 av Erling Bager och Siw Persson. 43 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 17 (handläggning av ersättningsfrågor i vissa fall)
Utskottets hemställan bifölls med 166 röster mot 117 för reservation 16 av Agne Hansson m.fl.

Övriga moment
Utskottets hemställan bifölls.

14 § Internationellt samarbete i brottmål m.m.

Föredrogs
justitieutskottets betänkande
1990/91:JuU28 Internationellt samarbete i brottmål m.m. (prop. 1990/91:131).

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

Beslut
Utskottets hemställan bifölls.

Beslut om uppskjuten votering

På förslag av talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle företas till avgörande i ett sammanhang i början av kammarens arbetsplenum tisdagen den 28 maj.

Ajournering

Kammaren beslöt kl. 17.57 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00.

15 § Ny terroristlagstiftning m.m.

Föredrogs
justitieutskottets betänkande
1990/91:JuU29 Ny terroristlagstiftning m.m. (prop. 1990/91:118).

Anf. 119 BERITH ERIKSSON (v):

Herr talman! Vänsterpartiet yrkar avslag på förslaget om ny terroristlag, men även att den gamla lagen skall upphöra att gälla den 1 juli 1991. Men eftersom det inte finns majoritet för det förslaget vill vi vara med och argumentera för att ett dåligt förslag skall bli något bättre. Jag vill börja med att sammanfatta hur terroristtämpling går till.

Det vanligaste är väl att det är SÄPO som misstänker att en grupp utlänningar eller en utländsk organisation kan begå våldsdåd i framtiden. I detta lagförslag tas organisationsrekvisitet bort. Jag har dock svårt att föreställa mig att organisationstillhörighet inte indirekt skulle vara intressant även i framtiden och utgöra det viktigaste underlaget för misstankar om terrorism. Erfarenheterna av terroristtämplingen av den kurdiska organisationen PKK och utvisningsbeslutet av nio kurder, som i avvaktan på att utvisningsbeslutet skulle kunna verkställas belades med tvångsåtgärder, har bidragit till att organisationsrekvisitet har tagits bort. I propositionen sägs det att kopplingen mellan person och organisation kan leda till oönskade stämplingseffekter.

Organisationsrekvisitet spelade naturligtvis en stor roll för att en hel folkgrupp blev stämplad. Blotta existensen av en särlagstiftning för vissa utlänningar bidrar till främlingsfientliga strömningar. Även om organisationsrekvisitet tas bort kvarstår i massmediala sammanhang risken för en koppling mellan folkgrupp och terrorism. Många kurder i Sverige kan vittna om att likhetstecken mellan kurd och terrorist var det mest framträdande. Sekundärt gjordes en koppling till organisationen PKK, och först i tredje hand vissa personers eventuella farlighet. När det gäller befarad terroristhandling utvidgas nu lagen från att ha gällt befarat brott i Sverige till att gälla befarade brott i annan stat. Jag vill här ställa en fråga till utskottsmajoriteten. Antag att man misstänker att en kurdisk flykting från Irak som har asyl i Sverige kommer att försöka mörda Saddam Hussein. Är han då en presumtiv terrorist? Och vad händer om den personen har svenskt medborgarskap?

Eller räcker det med att en utlänning läser vissa tidskrifter, besöker vissa lokaler osv? Så har det ju varit hittills när man har använt lagen. I lagförslaget står det att en utlänning som kan befaras begå eller medverka till en brottslig gärning som innefattar våld, hot eller tvång för politiska syften skall kunna utvisas. Samtidigt skall en avvägning göras, för undantaget skall vara att gärningen till en övervägande del har karaktären av ett politiskt brott. Hur skall en sådan avvägning kunna ske i praktiken? Befrielseorganisationers väpnade uppror, sabotage och andra aktiviteter är ju seriösa försök att störta en regim eller försök till politisk omvälvning i ett visst land. Jag kan inte se hur man rent praktiskt skall kunna göra dessa avvägningar.

När en eller flera utlänningar är misstänkta tar SÄPO in dem till förhör. Hur länge förhören skall pågå beror på SÄPO. I de nio kurdernas fall varade

förhören i tre månader. När förhören är slutförda skall en förhandling där SÄPO har rollen som åklagare äga rum. När förhandlingen är slutförd undertecknar en domare protokollet. Nytt i dagens förslag är att rätten på begäran av regeringen även får avge ett yttrande. Detta yttrande behöver dock regeringen inte ta hänsyn till.

Protokollet går sedan till regeringen som på grundval av protokollet skall bilda sig en uppfattning om den misstänkte utlänningens eventuella framtida skuld. Regeringen skall alltså avgöra om den tror att den misstänkte utlänningen kan komma att begå våldsdåd i framtiden. Regeringen är den domstol som slutligen avgör om utlänningen är en presumtiv terrorist. Meningen är att den misstänkte utlänningen sedan skall utvisas ur landet. När detta inte låter sig göras på grund av att utlänningen riskerar förföljelse i det land han skall utvisas till inhiberas utvisningen tills vidare. I ett sådant läge kan regeringen förordna om tvångsmedel. Det kan vara anmälningsplikt, dvs. att den misstänkte utlänningen med vissa mellanrum skall anmäla sig på en polisstation. Detta fanns med även i den gamla lagen – kommunarresten. Detta har dock de flesta kommunarresterade inte åtlytt. Några har vid ett flertal tillfällen dömts och suttit i fängelse för att aldrig ha åtlytt denna restriktion. Jag ifrågasätter nu liksom tidigare att denna anmälningsplikt på något sätt skulle förhindra terroristdåd om en person planerar ett sådant. Andra tvångsmedel än anmälningsplikten är husrannsakan, kroppsvisitation, fotografering, hemlig telefonavlyssning, öppnande av postförsändelser till och från den misstänkte m.m.

För att förstå vad tvångsåtgärderna innebär måste man kanske sätta sig in i hur de hittills har använts. Om en person besökte någon av de terroriststämplade kurderna blev han förhörd av SÄPO. Om man satt på ett kafé eller en restaurang hände det att en SÄPO-man satte sig vid bordet bredvid och satte på en bandspelare. I ett fall satt en SÄPO-man ständigt på en misstänkts arbetsplats. Detta fick till slut följden att den anställde blev uppsagd när arbetsgivaren inte längre stod ut. De misstänktas vänner och anhöriga kunde på goda grunder anta att deras telefoner var avlyssnade. Allt detta medförde att de misstänkta ganska snart blev helt isolerade. Vid det här laget, efter snart sex år, är flera helt nedbrutna och förstörda som människor. En del har avförts från regeringens och SÄPOs lista över misstänkta terrorister. Det är de som av läkare har bedömts vara mycket sjuka med risk för självmord.

En annan brist i den nuvarande terroristlagstiftningen och även i det nya förslaget är sekretessbestämmelserna. Avgörandet får ske på grunder som hemlighålls för utlänningen. Detta är ett flagrant åsidosättande av den grundläggande principen i en rättsstat, principen att en misstänkt alltid har rätt att ta del av samtliga omständigheter som en domstol eller myndighet grundar sitt ställningstagande på.

Dessa bestämmelser betyder i praktiken att den misstänkte nekas att försvara sig. Skälet anges vara risk för repressalier för den som vittnar. Men vilken risk utsätter sig inte vittnen för i andra fall: våldtäktsoffer, de som vittnar i narkotikamål och andra typer av våldsbrottmål? Skall vi börja med hemliga vittnen i brottmålsrättegångar också?

Till detta betänkande har fogats svaren på den förfrågan som utrednings-

kommittén gjorde till tolv utvalda länder, tio europeiska länder samt Canada och USA. Vid en genomgång av sammanställningen av det materialet, kan man först konstatera att det endast är Storbritannien som har en särskild terroristlag, och även endast Storbritannien som i sin lag även innefattar terroristhandlingar i annat land, dock med påpekandet att det främst gäller Nordirland. När det gäller tvångsåtgärder av typ som vi har är det bara Jugoslavien som har lagar där man kan tolka att sådana tvångsmedel kan användas.

Som sammanfattning vill jag säga att dagens förslag till terroristlag är behäftat med samma fel som det gamla. Det som gör lagen särskilt obehaglig och till en skamfläck i ett demokratiskt rättssamhälle är först och främst att den är etniskt diskriminerande. Den är enbart avsedd för utländska medborgare. Miljöpartiets förslag att den även skall omfatta svenska medborgare är en ironi som jag inte känner för att delta i. Vidare sätts den vanliga rättsprincipen ur spel både när det gäller domstolsförfarandet och det faktum att man kan ådöma utlänningen skarpa sanktioner utan att man har konstaterat att ett brott har begåtts.

Jag tycker det råder ett skrämmande samhällsklimat när det är möjligt att stifta särskilda lagar för befarade utländska terrorister, samtidigt som de flesta brott som man verkligen kan tala om som terroristbrott begås av svenska medborgare här i landet. Som exempel vill jag nämna de brott som vi tagit upp i vår motion: attentat mot flyktingförläggningar och Shells bensinmackar, brev och telefonhot mot enskilda personer som ställt upp för flyktingar. Det är brott som i mycket liten utsträckning klarats upp. Man har en känsla av att de inte tas riktigt på allvar av massmedia och allmänhet. Jag vill fråga: Var finns nu dessa liberaler som säger sig värna om rättssäkerhet och likhet inför lagen?

Herr talman! Jag ställer mig bakom vänsterpartiets reservationer i detta betänkande, men jag yrkar endast bifall till reservation 1.

Anf. 120 KRISTER SKÅNBERG (mp):

Herr talman! Verkligheten är tyvärr sådan att det behövs en lagstiftning om tvångsmedel som skyddar folket och samhället mot terrorism. Men jag och mitt parti anser att tvångsmedelsregleringen i regeringens förslag är diskriminerande mot utlänningar. Alla bör behandlas lika om det anses vara en fara för att att de skall utföra terroristdåd eller misstänks för att vara terrorister. Detta skall gälla oavsett om man är svensk eller utlänning.

Därför yrkar jag bifall till reservation 2 som innebär avslag på propositionen för att regeringen skall kunna utarbeta ett lagförslag som behandlar alla lika.

Enligt den föreslagna lagen är det rikspolisstyrelsen som får rätt att ta initiativ till omprövning. Detta förstärker på ett olyckligt sätt inslaget av låt mig säga inkvisition i denna process. Omprövning av tvångsmedel bör göras regelbundet. Vi måste förstå att anmälningsplikt och andra tvångsmedel kan vara stora ingrepp i friheten för de människor som berörs, speciellt som det kan pågå under långa tider. De som har anmälningsplikt eller är föremål för andra tvångsmedel bör kunna begära omprövning i domstol om förhållandena ändras.

Det framgår av detta, herr talman, att jag anser att anmälningsplikt skall räknas som tvångsmedel. Så är det inte enligt lagförslaget. Detta bör ändras.

Terroristlagstiftningskommittén föreslog att det skall krävas starkare bevis för tvångsmedelsanvändning när det har gått så lång tid som tre år. Det skall bedömas vara en påtaglig risk. Vi ställer oss bakom den bedömningen.

Vi tycker inte heller att terroristärenden bör avgöras när den som skall dömas inte är närvarande vid förhandlingen och inte bevisligen tagit emot en kallelse, och ännu mindre när inte ens hans ombud får delta. Vi tycker lagen skall ändras i detta avseende.

Vi tycker också att det är domstolen och inte regeringen som skall besluta om anmälningsplikt och om tvångsmedel i samband med att man upphäver ett utvisningsbeslut. Om det finns utrikespolitiska hänsyn att ta kan domstolen inhämta regeringens yttrande i denna fråga. Men det är alltid, menar vi, domstolen och inte regeringen som är bäst lämpad att ha hand om denna typ av juridiska frågor.

När det gäller ombuds rätt att ta del av beslutsunderlag tycker vi att riksdagen bör följa terroristlagstiftningskommitténs förslag och inte regeringens.

Slutligen tycker vi att det är orimligt hårda konsekvenser som regeringen föreslår när det gäller en försummad anmälningsplikt. Vi menar att det skall räcka med ett extra straff med fängelse i högst sex månader i stället för det föreslagna.

Vidare vill vi ändra den lagtekniska placeringen. Denna lag bör inte placeras i utlänningslagen, utan det bör vara en särskild lag.

Herr talman! Jag har alltså yrkat bifall till reservation 2. När det gäller de övriga reservationerna som vi framlagt i detta betänkande ställer jag mig bara bakom dem.

Anf. 121 LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! För att knyta an till vad Berith Eriksson sade vill jag säga att det är viktigt att vi sätter in dagens diskussion i dess sammanhang. Jag tycker inte att Berith Eriksson i sitt anförande riktigt gjorde det. Under de senaste decennierna har terrorismen vuxit till ett allt allvarligare internationellt problem, och detta är bakgrunden till dagens debatt. Ett stort antal terroraktioner har genomförts runt om i världen, ofta med svåra och förödande effekter för enskilda människor. Terroraktionerna har till stor del drabbat just enskilda och oskyldiga människor.

Dagens samhälle är i många avseenden särskilt sårbart för terroraktioner av olika slag. Modern teknik ökar möjligheten att genomföra terrordåd. Den ökade rörligheten över gränserna och de förbättrade kommunikationerna gör det också allt svårare att avslöja planläggning och förhindra genomförandet av terrorhandlingar. De internationella trafikmedlen är som väl känt särskilt sårbara i detta avseende.

Av den redovisning som regeringen årligen lämnar till riksdagen om tillämpningen av den nuvarande terroristlagstiftningen har det också framgått att vi har ett bestående stort antal terrordåd i vår värld årligen. Att Sverige ingalunda har varit förskonat från denna verksamhet känner vi också väl till. Detta gäller såväl terrordåd begångna här i riket som terroristdåd som genomförts utomlands men som har haft anknytning till Sverige. SÄPO-utred-

ningen har också konstaterat att det är ställt utom allt tvivel att Sverige i vissa fall har använts som utgångspunkt för planering och stöd av terroristverksamhet i andra länder.

Herr talman! Detta är bakgrunden till att vi för en diskussion om terroristlagstiftningen och att en bred utskottsmajoritet också har ställt sig bakom regeringens förslag till kommande lagstiftning i detta avseende.

Bakom terroristaktionerna ligger oftast politiska konflikter och sociala problem av olika slag. Det innebär emellertid inte att man för den skull kan ursäkta våldsaktioner som drabbar oskyldiga eller utomstående personer till liv och hälsa. Sverige måste, precis som alla andra länder, skydda sig mot handlingar av detta slag. Våra medborgare och de utlänningar som har hemvist här i Sverige har av samhället rätt att kräva en stor vaksamhet gentemot terrorismen och att samhället har möjlighet att ingripa, i första hand genom förebyggande åtgärder.

Terroristbekämpningen måste bedrivas utifrån olika handlingslinjer, och jag menar att detta bör ske på i huvudsak tre fronter. För det första är det nödvändigt med ett utvecklat internationellt samarbete, och detta har vi också åtagit oss genom att vi har anslutit oss till flera internationella antiterroristkonventioner. För det andra måste polisen ha tillräckliga resurser för att kunna fullgöra sina arbetsuppgifter. För det tredje måste vi ha en lagstiftning som förhindrar att Sverige blir eller betraktas som ett land där internationella terroristgrupper kan räkna med att finna en tillflykt och skaffa sig en bas för fortsatt verksamhet.

Den lagstiftning vi behandlar i dag syftar till att göra det möjligt att förhindra presumtiva terrorister från att komma in eller stanna kvar i vårt land och till att skapa ett utrymme för kontroll av sådana om dessa av asylrättsliga skäl ändå måste beredas en fristad här.

Herr talman! Det lagförslag som ligger på riksdagens bord bygger på terroristlagstiftningskommitténs betänkande. Regeringens förslag skiljer sig på några punkter från kommitténs. Bl.a föreslår regeringen att den omdiskuterade s.k. kommunarresten skall utmönstras ur lagstiftningen. Det är ett lagförslag som på flera punkter stärker rättssäkerheten i förhållande till den nuvarande terroristlagstiftningen. Jag skall inte gå in på att i detalj redogöra för lagförslaget. Detta finns återgivet såväl i propositionen som i utskottets betänkande.

Det är, herr talman, glädjande att en mycket bred majoritet av utskottet ställer sig bakom regeringens förslag i dess helhet. Det är enbart vänsterpartiet och miljöpartiet som reserverar sig. Å andra sidan är antalet reservationer från dessa partier många. Jag skall här inskränka mig till att kommentera de tre första, reservationerna 1, 2 och 3.

I reservation nr 1 av vänsterpartiet yrkas avslag på propositionen. Samtidigt föreslår vänsterpartiet att nuvarande terroristlag skall upphävas. Jag tycker att det är ett utomordentligt anmärkningsvärt ställningstagande som vänsterpartiet har kommit fram till. Det skulle innebära att det inte i Sverige skulle vara möjligt att avlägsna en utlänning ur landet i det fall han på mycket goda grunder kan anses representera en fara för terroristaktioner och inga asylrättsliga skäl talar för att han ändå bör få stanna.

Det torde inte, herr talman, finnas något annat jämförbart land som sak-

nar en sådan möjlighet. Jag menar att det också skulle vara omöjligt att inför vår omvärld försvara en sådan ordning. Sverige skulle alldeles uppenbart riskera att bli en fristad för allskköns terrorister. Vår trovärdighet internationellt, i förhållande till ingångna antiterroristkonventioner, skulle helt undermineras om man följde vänsterpartiets ställningstagande i reservation nr 1. Är ni verkligen, Berith Eriksson, beredda att ta konsekvenserna av ert ställningstagande och de risker som följer av bifall till reservation nr 1?

Även i reservation nr 2 av miljöpartiet yrkas det avslag på propositionen, detta med hänvisning till att tvångsmedelsanvändningen bör omfatta även svenska medborgare. Lagstiftningen enligt regeringens förslag anses diskriminerande mot utlänningar, tankegångar som även Berith Eriksson gav uttryck för i sitt anförande.

Låt mig markera att utskottet anser att så inte är fallet. Svensk lagstiftning innefattar ingen ovillkorlig rätt för utlänningar att vare sig resa in i eller uppehålla sig i landet. Det är inget speciellt med den lagstiftningen internationellt sett, utan dessa förhållanden stämmer väl överens med både folkrätt och internationell praxis. Det väsentliga inslaget i terroristlagstiftningen är att den ger möjlighet att avlägsna presumtiva terrorister ur landet, och den möjligheten kan ju aldrig, med hänsyn till reglerna i regeringsformen, beröra svenska medborgare.

Även de andra reglerna i terroristlagstiftningen – tvångsmedelsanvändning och anmälningsplikt – härleder sig från det förhållandet att de berörda har blivit utvisade eller avvisade från landet men ändå av asylrättsliga skäl tillåts stanna här. Jag vill än en gång understryka att en sådan lagstiftning med hänsyn till regeringsformens regler självfallet inte kan tillämpas på svenska medborgare.

Det är således inte fråga om diskriminering av utlänningar. Jag måste här tillägga att det rör sig om ett utomordentligt ringa antal presumtiva terrorister och att lagstiftningen inte minst tjänar som ett skydd för de utländska medborgare som legalt vistas i Sverige.

I reservation nr 3 tar vänsterpartiet upp frågan om lagens tillämpningsområde. Vänsterpartiet kräver att lagens tillämpningsområde begränsas till befarade terroraktioner i Sverige, detta på grund av att man annars befarar att lagen skall komma att tillämpas på befrielserörelser och andra liknande organisationer. Jag vill då hänvisa till vad utskottet skriver på s. 24 i betänkandet, vilket är en anslutning till regeringens bedömning. Föredragande statsrådet skriver i propositionen följande: "Lagstiftningen bör enligt min mening inte medge att Sverige kommer att bli eller betraktas som ett land där medlemmar av internationella terroristorganisationer kan räkna med att finna en fristad – – –." Utskottet, liksom regeringen, understryker samtidigt att det är viktigt att terroristbestämmelserna i princip inte bör kunna tillämpas på befrielseorganisationer och liknande rörelser. Begränsningar i flera avseenden har därför införts i lagstiftningen. För det första skall det vara fråga om brottslig gärning, och för det andra undantas uttryckligen politiska brott från möjligheten att tillämpa terroristlagstiftningen. Gärningar i annan stat som har övervägande karaktär av politiska brott är således undantagna. Utskottet, precis som regeringen, anser därmed att man har funnit en lämplig avvägning i detta hänseende.

Herr talman! Jag inledde med att understryka att denna lagstiftning skall ses i sitt sammanhang, nämligen att vi under de senaste decennierna i vår värld har haft en omfattande terroristverksamhet och att Sverige ingalunda har varit befriat från terrordåd. Mot bakgrund av våra internationella åtaganden men även i syfte att skydda svenska medborgare och utlänningar som vistas i Sverige måste vi därför ha de nödvändiga möjligheterna att effektivt och på ett bra sätt, inom ramen för de demokratiska metoder som kan tillämpas, kunna bekämpa terroristverksamhet.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna.

Anf. 122 BERITH ERIKSSON (v) replik:

Herr talman! Fruktan för terrorism är i vår tid mycket stor, givetvis med rätta eftersom det rör sig om hot mot våra grundläggande värden. Det innebär emellertid lika litet som i andra fall att avkall får göras på grundläggande rättssäkerhetsprinciper. För närvarande är kraven på rättssäkerhet inte tillgodosedda, och kan inte tillgodoses inom ramen för den nuvarande lagstiftningen.

I betänkandet upprepas det ofta – även Lars-Erik Lövdén gjorde det – att terrorismen under de senaste decennierna utvecklats till ett allvarligt internationellt problem. Som jag sade tidigare är det naturligtvis mycket allvarligt att oskyldiga människor helt utan att vara inblandade i den konflikt som det gäller skall drabbas av våld eller hot om våld. Men man måste också säga att sådana händelser uppmärksammas i massmedia och av opinionen på ett sätt som inte riktigt står i proportion till deras frekvens.

För ungefär ett år sedan hade den terroristlagstiftning som vi haft i Sverige i 20 år använts på 32 personer. Bara i 14 av dessa 32 fall verkställdes besluten. I de flesta fallen – 18 – har ingen verkställighet skett. Fem av dessa beslut har dessutom upphävts. I många av fallen – troligtvis de flesta – har utredningen varit av sådan beskaffenhet att den mycket väl hade kunnat ligga till grund för åtal och fällande dom för fullbordat grovt brott eller förberedelse för eller stämpling därtill.

Lars-Erik Lövdén menar att jag inte har något alternativ. Vid misstanke om terrorism och åtföljande fråga om utvisning bör rättegångsbalkens regler så långt möjligt tillämpas. Det innebär att den misstänkte såväl som dennes ombud skall beredas möjlighet att ta del av och yttra sig över allt material som berör den misstänkte. Då frågan om utvisning aktualiseras bör samma regler tillämpas som enligt lagen gäller för utlämning för brott.

Därtill anser vi att Svea hovrätt skall vara överklagningsinstans och att Stockholms tingsrätt i stället för regeringen skall vara beslutsorgan.

Anf. 123 KRISTER SKÅNBERG (mp) replik:

Herr talman! Miljöpartiet anser, som jag sade i mitt förra anförande, att det behövs särskilda lagliga möjligheter för att skydda människor mot terrorism, även i vårt land, även om vi hittills har råkat ut för mindre terrorism än många andra länder. Jag anser att det skulle vara fullt möjligt att utforma de skyddslagar som behövs så, att de gäller lika för svenskar och utlänningar, med det naturliga undantaget att man naturligtvis inte kan utvisa svenskar

ur Sverige. Men i övrigt skulle det gå att ha lagbestämmelser som gällde oberoende av nationalitet. Vi tycker att det är så viktigt att få till stånd den likställigheten att regeringen bör omarbeta förslaget.

Resten av de anmärkningar som vi har framfört i form av reservationer gäller en rad skönhetsfläckar och bedömningar som regeringen har gjort. Delvis har vi stött oss på kommitténs förslag, där regeringen har valt andra alternativ än vad kommittén har föreslagit.

Det här är ändå inte så väsentliga ändringar att det motiverar ett avslag. I reservation 2 yrkar vi avslag för att få fram en lag som gäller lika för svenskar och utlänningar, som inte är diskriminerande eller kan upplevas som diskriminerande. Jag är, som jag sade, övertygad om att det skulle gå att utforma en sådan lag på det sättet, med de skillnader som Lars-Erik Lövdén påpekar finns. Dem kan man ta hänsyn till även i en sådan lag.

Anf. 124 LARS-ERIK LÖVDÉN (s) replik:

Herr talman! Berith Eriksson och jag tycks ändå ha olika uppfattningar om problemet med den internationella terrorismen. Jag vill i det avseendet hänvisa till den genomgång av aktuella terroristdåd som terroristlagstiftningskommittén har redovisat i sitt betänkande. Till det skall också läggas att ytterligare ett antal mycket allvarliga terroristdåd har genomförts sedan terroristlagstiftningskommittén presenterade sitt betänkande. Jag vill bara erinra om Lockerbiekatastrofen som ett belysande exempel.

Vad jag sade när det gällde vänsterpartiets inställning till lagstiftningen i det här hänseendet kvarstår efter Berith Erikssons replik. Ni yrkar i er första reservation avslag på förslaget i dess helhet. Samtidigt vill ni upphäva nuvarande terroristlag.

Jag sade i mitt anförande att det skulle innebära att det inte skulle vara möjligt att avlägsna en utlänning ur landet, även om han på mycket goda grunder ansågs kunna representera en risk för terroristaktioner. Jag sade också i mitt anförande att det inte torde finnas något jämförbart land som inte har den möjligheten.

Det är väl då alldeles klart att Sverige under sådana förhållanden skulle riskera att bli en fristad för olika terroristgrupper. Jag tror att det även för Berith Eriksson skulle framstå som oerhört besvärande att internationellt få förklara att vi har en lagstiftning som möjliggör för olika terroristgrupper att få en plattform för sitt agerande internationellt just i Sverige. Jag tycker att Berith Eriksson skulle begrunda det när hon nu har yrkat bifall till sin reservation nr 1.

Så till frågan om att terroristlagstiftningen har använts i så få fall. Ja, den har använts i ett relativt litet antal fall sedan sin tillkomst, men det talar, menar jag, inte emot att vi behöver en sådan lagstiftning. Det talar väl snarare för att vi behöver en sådan lagstiftning. Det kan ju faktiskt tänkas att lagstiftningen har varit förebyggande och att problemen i dag skulle ha varit betydligt större än de är om vi inte hade haft någon lagstiftning. Jag tycker alltså inte att det är något särskilt bra skäl för att yrka avslag på regeringens proposition.

Så till Krister Skånberg när det gäller svenska medborgare och användningen av tvångsmedlen som finns stadgade i lagstiftningen. Lagstiftningen

är ju konstruerad så att tvångsmedlen bara får användas i de fall regeringen har beslutat om utvisning men ansett att man av asylrättsliga skäl inte kan verkställa utvisningen. Det är bara i de fallen som tvångsmedlen kan användas. Eftersom svenska medborgare inte kan utvisas ur landet kan tvångsmedlen knappast komma att användas mot svenska medborgare heller. Det är fråga om att regeringen har bedömt att de här personerna är presumtiva terrorister och behöver en viss övervakning i Sverige när man inte kan utvisa dem.

Anf. 125 BERITH ERIKSSON (v) replik:

Herr talman! Lars-Erik Lövdéns resonemang skulle innebära att de länder som inte har någon speciell terroristlagstiftning är verkliga tillhåll för terrorister.

Argumentet att terroristlagstiftningen skulle ha en preventiv verkan tycker jag är konstigt. Allt är ju relativt. Jag läste i tidningen i dag att 36 kvinnor varje dag misshandlas och att det var tionde dag dör en kvinna till följd av misshandel. Enligt Lars-Erik Lövdéns resonemang i det här fallet skulle detta vara ett motiv för att vi i preventivt syfte skulle ha en lag mot kvinnomisshandel. I inga andra fall har vi stiftat lagar i preventivt syfte.

Den lagstiftning som vi har i dag har visat sig vara fullt användbar vid terroristdåd som begås av personer som har svenskt medborgarskap. Jag kan därför inte förstå varför vi skulle behöva ha en speciell lagstiftning för personer som inte har svenskt medborgarskap. Jag förstår inte heller att vi med nuvarande lagstiftning inte skulle kunna utvisa personer som vi på goda grunder misstänker för terrorism.

Anf. 126 LARS-ERIK LÖVDÉN (s) replik:

Herr talman! Det är ofta svårt att göra internationella jämförelser. Det går inte bara att jämföra de regler som gäller för terroristbekämpningen i olika länder. Man måste också se till det övriga regelverket. Jag förmodar att Berith Eriksson håller med om att den praxis och den lagstiftning som vi har i Sverige för asylprövning är mycket generös i förhållande till andra länders. Praxis och lagstiftning i andra länder när det gäller asylrätt är betydligt mer inskränkt än vår och som möjliggör avvisning på helt andra grunder än enligt vår lagstiftning.

Man måste också ta hänsyn till andra regler som gäller i olika länder om ingripande vid brott, användande av tvångsmedel osv., om man skall få en rättvisande jämförelse.

När jag säger att vi med vänsterpartiets förslag inte skulle ha möjlighet att avvisa utlänning som beviljats uppehållstillstånd i Sverige och som varit bosatt här i två år, även om vi befarade allvarliga terroristdåd, gör jag det med hänvisning till den slutsats som terroristlagstiftningskommittén drar.

Terroristlagstiftningskommittén drar också den slutsatsen att vi i så fall skulle komma att inta en särställning internationellt. Alla andra jämförbara länder skulle ha denna möjlighet men inte vi i Sverige. Jag anser att vi då skulle hamna i en utomordentligt brydsam situation i vårt förhållande till andra länder, och vi skulle också riskera att bli en fristad och en hemvist för en rad olika terroristorganisationer.

Anf. 127 Statsrådet MAJ-LIS LÖÖW (s):

Herr talman! Vi påminns ganska ofta om hur den politiska terrorn agerar. Så sent som i veckan har dådet i Indien återigen visat oss hur hänsynslöst den kan slå. Förutom den rent mänskliga tragiken bakom varje sådant dåd och föraktet för människoliv, är varje sådant dåd ett uttryck för förakt mot demokratin. Varje terroristdåd utgör en attack mot själva den idé som vi värnar om här i Sverige, nämligen att söka politiska lösningar på motsättningar och intressekonflikter. För vårt land och varje annat land som omfattar det demokratiska tänkesättet måste det vara viktigt att värja sig mot sådana här företeelser. Varje land måste ta avstånd från våldet som arbetsmetod för att nå politiska syften. Varje land måste också värja sig mot det faktum att även terrorismen internationaliseras.

Det är ju inte så att Sverige genom en speciell lagstiftning på det här området på något sätt skiljer sig från andra länder. Den sammanställning som fogats till utskottets betänkande visar att man på olika sätt genom en utlänningslagstiftning eller genom annan speciallagstiftning i åtskilliga länder har skaffat sig en möjlighet att vidta åtgärder i det här avseendet.

I Sverige har vi sedan snart 20 år tillbaka särskilda bestämmelser som syftar till att förhindra att Sverige skall bli föremål för internationella terroristhandlingar. Den första lagstiftningen kom 1973. Den kallades för terroristlagen, och den var tidsbegränsad. Mycket snart visade det sig genom händelseutvecklingen ute i världen och här hemma att regler till skydd mot terrorism skulle komma att behövas under överskådlig tid framöver. Därför gjordes dessa regler permanenta genom att de år 1975 införlivades i den då gällande utlänningslagen.

När 1980 års utlänningslag i juli 1989 ersattes av den nu gällande utlänningslagen avskilde vi terroristbestämmelserna. Dessa fick tillsammans med spaningslagens bestämmelser bilda den terroristlag som vi har i dag, lagen om åtgärder för att förebygga våldsdåd med internationell bakgrund.

En sådan här lagstiftning behöver emellertid då och då ses över, inte minst mot bakgrund mot de erfarenheter som man har gjort. Därför tillsatte regeringen år 1988 den här kommittén med uppdrag att se över de då i utlänningslagen intagna reglerna om skydd mot terrorism och reglerna i spaningslagen. Översynen skulle avse både reglernas effektivitet som skydd och deras utformning ur rättssäkerhetsynpunkt.

Det utredningsbetänkande som avlämnades i december 1989 har remissbehandlats, och det är i stort sett utredningens betänkande som ligger till grund för det lagstiftningsförslag som riksdagen i dag behandlar. Förslaget följer i sina huvuddrag den nuvarande terroristlagens bestämmelser. Jag vill särskilt peka på att reglerna till skydd mot terrorism även i fortsättningen föreslås utgöra en del av utlänningsregleringen.

Från en del håll och även i debatten i dag har framförts den synpunkten att terroristreglerna genom sin inriktning på enbart utlänningar skulle vara diskriminerande. Man måste då komma ihåg att kärnan i terroristreglerna, nämligen möjligheten att avlägsna en presumtiv terrorist från Sverige, aldrig kan komma att beröra svenska medborgare. Svenska medborgare åtnjuter enligt regeringsformen ett absolut skydd från landsförvisning och mot att hindras från att resa in i riket.

Jag anser inte heller att terroristreglerna kan ge anledning till oro eller osäkerhet bland de utlänningar som vistas i vårt land. Som reglerna är utformade riktar de sig uteslutande emot ett litet avgränsat antal extremister som inte skyr några medel för att nå sina politiska mål.

Den nu föreslagna lagen, som riksdagen står i begrepp att anta, medför att skyddet emot terrorismen effektiviseras men också att rättssäkerheten förbättras.

Jag vill peka på några angelägna förbättringar som jag tycker att detta förslag innebär.

Vi tar nu bort det s.k. organisationsrekvisitet. Som de flesta här känner till krävs enligt nu gällande terroristlagstiftning att två förutsättningar är uppfyllda för att en presumtiv terrorist skall kunna avlägsnas från Sverige. För det första skall det finnas grundad anledning att anta att han tillhör eller verkar för en organisation eller grupp som med hänsyn till vad som är känt om dess verksamhet kan befaras utanför sitt hemland använda våld, hot eller tvång för politiska syften och därvid också begå sådana gärningar här i riket. Detta kallas för organisationsrekvisitet. För det andra skall det också med hänsyn till vad som är känt om utlänningens föregående verksamhet eller i övrigt föreligga fara för att han själv här i riket medverkar till sådana gärningar. Detta brukar benämnas det personliga rekvisitet.

Vid terroristlagens tillkomst för snart 20 år sedan utgick vi ifrån att myndigheterna i vårt land och andra länder i huvudsak hade kännedom om vilka politiska organisationer eller grupper som låg bakom de internationella terrordåden. Men utvecklingen har visat att det s.k. organisationsrekvisitet kan medföra betydande tillämpningssvårigheter. De rörelser det här är fråga om kan nämligen inte alltid avgränsas. Det förekommer inte sällan att grupperna upplöses, delas och ändrar namn eller ledningsstruktur. Utvecklingen har också visat att rekvisitet i vissa fall kan medföra betydande olägenheter. Det innebär nämligen att vi tvingas att officiellt peka ut vissa rörelser som terrororganisationer. Det här saknar motsvarighet i flertalet andra länder och kan många gånger vara direkt olämpligt. Av främst dessa orsaker menar vi att organisationsrekvisitet bör tas bort från reglerna till skydd mot terrorism.

Den föreslagna lagen innebär också ett flertal förbättringar syftande till att öka rättssäkerheten i ärenden som handläggs enligt lagstiftningen. Jag vill i första hand peka på de förslag som begränsar regeringens möjligheter att i de fall beslut om utvisning enligt terroristlagstiftningen inte kan verkställas på grund av asylskäl, föreskriva inskränkningar och villkor i fråga om vistelseort, byte av bostad och anställning samt anmälningsplikt. I de i och för sig fåtaliga fall där regeringen har meddelat föreskrifter av det här slaget har det oftast fått innebörden att utlänningen har fått vistas endast inom viss kommun och att han regelbundet skall anmäla sig hos polisen. Dessa föreskrifter har i den allmänna debatten kommit att benämnas kommunarrest. De har kritiserats ur såväl principiella som praktiska synpunkter. I kritiken har man väl mest tagit fasta på de humanitära konsekvenserna av en långvarig sådan här begränsning i rörelsefriheten. Man har emellertid också ifrågasatt det praktiska värdet av inskränkningar i rörelsefriheten och framhållit att de förbättrade möjligheter som i dag föreligger att kommunicera trots långa av-

stånd gör det lättare för personer att samarbeta för att eventuellt planera terrordåd. Jag har funnit att den här kritiken har fog för sig. Möjligheterna att meddela föreskrifter av det här slaget bör därför tas bort. Man kan åstadkomma en tillräckligt effektiv övervakning genom de nuvarande bestämmelserna om anmälningsplikt och de särskilda kontrollmöjligheter som därutöver föreligger.

Beslutet om anmälningsplikt bör emellertid inte heller som i dag vara tidsobestämt. I lagförslaget har giltighetstiden för sådana beslut begränsats till tre år. Om det efter den tiden fortfarande föreligger risk för terrorhandlingar från utlänningens sida skall domstol på ansökan av rikspolisstyrelsen kunna förlänga anmälningsplikten i ytterligare en treårsperiod.

En annan viktig rättssäkerhetsfråga gäller tillämpningen av reglerna om särskilda tvångsmedel enligt terroristlagstiftningen. Enligt nu gällande regler har man kunnat tillämpa tvångsmedelsbestämmelserna automatiskt så snart en utlänning som har utvisats enligt terroristlagen ändå av asylskäl tillåtits stanna i landet. Enligt den nu föreslagna lagen skall möjligheten att tillämpa de särskilda bestämmelserna vara beroende av att regeringen har förordnat om detta.

Som viktiga förbättringar i fråga om rättssäkerheten vill jag också till sist lyfta fram de regler som syftar till att stärka domstolens ställning i ärenden enligt terroristlagstiftningen. Det har varit efterfrågat i debatten om denna lagstiftning. Av flera skäl – bl.a. på grund av de ofta känsliga utrikespolitiska bedömningar som behöver göras i dessa ärenden – menar vi att besluten om utvisning även i framtiden skall ankomma på regeringen. Domstolens ställning bör dock stärkas så till vida att regeringen skall kunna ställa en remiss till domstolen med begäran om yttrande i en eller flera specifika frågor, företrädesvis av sådan karaktär att just domstolens erfarenhet av bevisbedömningsfrågor kan tas till vara. Domstolen bör också åläggas en större utredningsskyldighet än vad den har enligt de regler som gäller i dag. Förslaget innebär vidare att utlänningen tillförsäkras rätten att i rimlig omfattning åberopa egen bevisning.

Herr talman! Jag har för kammaren ändå velat peka på syftet med de förbättringar som vi har föreslagit i den lagstiftning som vi nu har lagt fram för riksdagens prövning och som riksdagen nu står beredd att fatta beslut om. Med bibehållande av en lagstiftning som är både viktig och rimlig om man som nation vill värja sig mot terrorismen, menar jag att vi har lyckats såväl med att effektivisera den som att förbättra rättssäkerheten. Jag vill också understryka vad som tidigare har sagts i debatten, nämligen att vill vi – och det vill vi – skall vi kunna ha ett öppet samhälle, skall människor kunna resa ut ur och in i det här landet och skall vi kunna vara generösa när det gäller människors möjligheter att få uppehållstillstånd och asyl här, måste vi för att kunna slå vakt om den öppenheten också visa att vi är beredda att vidta åtgärder för att värja oss emot sådana företeelser som terrordåd.

Det fanns en bred enighet i utredningen som föregick propositionen, och jag noterar att utskottsbetänkandet nu redovisar en mycket bred politisk enighet i den här svåra men oerhört viktiga frågan. Jag tycker att det är utomordentligt glädjande att riksdagen kan fatta ett beslut på den grunden med stor uppslutning i kammaren.

Anf. 128 BERITH ERIKSSON (v) replik:

Herr talman! Jag vill först säga att jag tycker att det är mycket glädjande att invandrarministern finns här i kammaren i dag när vi behandlar detta betänkande.

Det kan diskuteras om vi har en generös asylrätt efter de inskränkningar som har gjorts. Jag vill något kommentera förslaget till namn på lagen. Tidigare var det fråga om särskild kontroll av vissa utlänningar. Det nya förslaget är en lag om särskild utlänningskontroll. Det kan även tolkas som att vi nu inför en skärpt kontroll av alla utlänningar.

Beträffande jämförelser med andra länder är det faktiskt så att man har en invandringspolitik som gäller alla utlänningar. Man pekar inte ut att vissa skulle vara presumtiva terrorister utan att pröva det i domstol.

Vi välkomnar naturligtvis förslaget att den misstänkte nu skall ha rätt att åberopa egen bevisning. Men i övrigt anser jag nog att förändringarna mer är av kosmetisk art än att de har någon verklig betydelse.

Anf. 129 Statsrådet MAJ-LIS LÖÖW (s):

Herr talman! Jag måste erkänna att jag har litet svårt att hänga med Berith Eriksson i de internationella panoraman som hon gör när hon jämför med andra länder. Berith Eriksson kunde kanske ägna samma omsorg åt att göra en internationell jämförelse när det gäller generös asylpolitik. Då finge vi nog belägg för att vi står oss ganska gott. Men det skall vi kanske debattera vid ett annat tillfälle.

Jag försökte peka på att oavsett om man har tagit in terroristbestämmelser i utlänningslagen eller om man har en särskild lag för att reglera möjligheterna att utvisa människor som kan tänkas begå ett terrordåd, är vi ju inte ensamma om att inta denna hållning. Alla länder som vill slå vakt om demokratiska rättigheter och värja sig mot terroristdåd har på sitt sätt tagit konsekvenserna av detta, men deras konstruktioner är olika.

Det är något paradoxalt, men vår lagstiftning kom delvis till just för att dessa frågor är så svåra och känsliga att vi ville ha en speciell lagstiftning för att särskilt kunna ta till vara rättssäkerhetsaspekterna vid bedömningen av dessa fall. Det är därför som det finns en särskild lagstiftning, och inte för att vi är mer restriktiva än vad man är i andra länder eller att vi i Sverige värjer oss hårdare mot terrorister.

Anf. 130 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Enligt min mening handlar inte frågan om huruvida vi skall ha en aktiv bekämpning av terrorism eller inte. Det kan egentligen inte råda några delade meningar om att det behövs en mycket aktiv sådan brottsbekämpning. Frågan handlar i stället om på vilket sätt man bäst och effektivast bekämpar terrorism. På den punkten finns det delade meningar, både i olika länder och bland experter på området.

I denna diskussion utgår man ifrån att den metod som används här i Sverige är den effektivaste och den bästa, men detta är inte verifierat, och det är också väldigt svårt att få en verifiering.

I regeringens proposition föreslås – som också framhållits här – att den s.k. kommunarresten skall avskaffas, något som jag under många år ivrigt

har förespråkat. Man kan bara uttrycka sin tillfredsställelse över att även ledamöter i terroristkommittén tycker att det är bra att regeringen har lagt fram ett sådant förslag.

Även om Maj-Lis Lööw hade en hel del synpunkter beträffande vissa förbättringar, finns det i det nu föreliggande förslaget till lagstiftning tyvärr ändå brister, där kraven på rättssäkerhet och humanitet inte är uppfyllda på det sätt som bör utmärka en rättsstat av Sveriges kaliber.

I en motion, nr 32, avgiven av mig, Stig Gustafsson, Magnus Persson, Anita Johansson och Ulla-Britt Åbark – samtliga socialdemokrater – har vi lämnat en utförlig motivering och kommit med förslag till hur man enligt vår uppfattning skall kunna förbättra situationen, både från humanitär synpunkt och från rättssäkerhetssynpunkt.

Användningen av tvångsmedel förutsätter i andra sammanhang konkret misstanke om ett begånget brott av allvarligt slag. Man kan därför med viss rätt säga att både de gällande och nu föreslagna terroristreglerna innebär att staten ser med ogillande på vissa aktiviteter från utlänningars sida och tillåter polisen att undersöka dessa med medel *som om* dessa aktiviteter vore kriminaliserade. Det kan kanske stämma till eftertanke att en reell kriminalisering skulle innebära vissa fördelar för den presumtive terroristen. Han skulle, sedan åtal väckts, vid huvudförhandlingen få ta del av allt material som åberopas mot honom och därmed effektivt kunna försvara sig mot anklagelserna för presumtiv terrorism.

En följd av att vi nöjer oss med att "pseudokriminalisera" de presumtivt terroristiska utlänningarna blir i stället att de placeras i en gråzon mellan förvaltnings- och brottmålsprocess. Möjligheterna till långvarig polisiär övervakning är dock större än på något annat område, och för effektiviteten svarar så ingripande tvångsmedel som hemlig telefonavlyssning, brevkontroll och anmälningsplikt m.m. Men som förfarandet är uppbyggt vet den presumtive terroristen om att han kan komma att utsättas för sådana åtgärder. Det kan därför ifrågasättas om denna halvöppna övervakning av presumtiva terrorister ger bättre resultat än den polisiära spaning och bevakning i hemlighet som annars är det som används vad gäller brottslighet av grövre slag.

Det har här diskuterats huruvida denna lagstiftning är diskriminerande eller inte. Det står dock klart att den riktar sig enbart mot utlänningar och mot dem som inte har hunnit bli svenska medborgare. Detta kan då upplevas – och har också upplevts – som diskriminerande. Det är emellertid självklart att en svensk medborgare inte kan bli föremål för utvisning, så någonting sådant kan det aldrig bli fråga om.

Om man nu anser att de regler som finns är så effektiva för terroristbekämpning, borde man tillämpa dem på alla som vistas här i landet, men det gör man alltså inte. Därför är de som har trängt djupare in i frågan väl inte så övertygade om denna höga effektivitet, som det är lätt att tala högt och ljudligt om men kanske svårare att belägga.

Det kan skenbart förefalla som att organisationsrekvisitet innebär en förbättring, men detta rekvisit är inte konsekvent genomfört. Maj-Lis Lööw har nu direkt sagt att man skall plocka bort organisationsrekvisitet ur huvudregeln om utvisning, eftersom man inte vill bli tvingad att officiellt peka ut vissa rörelser som terroristorganisationer.

Eftersom jag hyser tveksamhet inför vissa tendenser i det officiella Sverige att försöka dölja vad som sker för att tjäna vissa syften – vilka de nu kan vara – anser jag att man inte skall avskaffa ett rekvisit som de facto kommer att ha stor betydelse vid tillämpningen och som finns kvar i tvångsmedelsregleringen. Som vi skrivit i motionen går det att klara de problem som berörs i betänkandet med en undantagsregel.

Det är märkligt att utskottet inte kan gå med på en regelbunden omprövning varje år – en inte speciellt human inställning! Att utlänningen skall vara beroende av motparten, rikspolisstyrelsens anmälan och skäl, är inte godtagbart från rättssäkerhetssynpunkt.

Ett förslag från diskrimineringsombudsmannen om att ett beslut om avlägsnande m.m. skall omprövas regelbundet avslås med motiveringen att en sådan ordning skulle medföra "onödigt merarbete". Den initiativrätt till omprövning som här förlänas rikspolisstyrelsen förstärker det inkvisitoriska draget i den process som förordas i förslaget. En regelbunden omprövning bör ske en gång per år med hänsyn till att anmälningsplikten och övriga tvångsmedel är av så ingripande karaktär och har så unikt lång varaktighet. Utlänningen bör vidare ha rätt att påkalla omprövning vid domstol av t.ex. ett beslut om anmälningsplikt vid förändrade förhållanden, en rätt som de för brott misstänkta har enligt rättegångsbalken.

Det finns mycket mer att säga om detta, men, som jag tidigare har nämnt, har detta utförligt tagits upp i motionen.

Förslaget om förfarandet i terroristärenden bär spår av att processen genomförs alltför tidigt. Det görs i ett skede då man borde nöja sig med ordinär polisspaning och vanlig yttre bevakning. Det kan inte accepteras att man skall kunna fatta ingripande beslut mot utlänningen utan att han har fått veta att en förhandling skall äga rum.

De regler om sekretess m.m. som föreslås bli tillämpliga vid förfarandet mot den presumtive terroristen är av det slaget att han får sämre möjligheter att försvara sig än en person som åtalats för grovt spionerі. Om man vill ge den utpekade presumtive terroristen en chans till ett effektivt försvar kan det inte accepteras att vittnesattester åberopas mot honom, att ett vittnes identitet inte får röjas och att avgörandet kan grundas på omständigheter som inte lagts fram vid förhandlingen och som varken utlänningen eller hans ombud har fått ta del av. Om man menar allvar med talet om att man bör undvika stämplingseffekter av dessa processer, bör man också försöka minimera risken för sådana genom att garantera utlänningen ett effektivt försvar.

Herr talman! Jag intar en neutral hållning till vissa av de förslag som lagts fram av majoriteten och reservanterna och grundar då mina ställningstaganden på vad vi har framfört i motionen.

I övrigt utgår jag från att en noggrann uppföljning sker av en ny lagstiftning och att en utvärdering kommer till stånd så snart tillräcklig erfarenhet av rättstillämpningen erhållits.

Anf. 131 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Det är glädjande att vi nu skall besluta om att avskaffa kommunarresten som har kritiserats så länge. När vi diskuterade frågan i terroristlagstiftningskommittén var jag den enda som tyckte att den borde tas bort

från svensk lag, inte minst med tanke på att kommunarresten kan ses som ett frihetsberövande. Jag måste då tillägga att vänsterpartiet och miljöpartiet inte var representerade i kommittén. Det gläder mig att regeringen har gått på min linje och inte på Lars-Erik Lövdéns linje i kommittén. Nu har ju även Lars-Erik Lövdén tvingats byta fot, och det är ju bra.

Maj-Lis Lööw tog upp den förändring som borttagandet av organisationsrekvisitet innebär. Det tycker även jag är positivt. Men det finns vissa skönhetsfläckar kvar som enligt min mening borde tas bort. Jag tänker i första hand på tvångsmedel i form av spaningar på utländska medborgare som anses vara presumtiva terrorister. Detta är en diskriminering och ett långtgående ingrepp i den personliga integriteten som också diskrimineringsombudsmannen, Sveriges advokatsamfund och Svenska flyktingrådet vänder sig mot.

Hur vi skall skydda oss mot terrorism kan ju inte vara beroende av medborgarskap. Terrorism är en mycket allvarlig internationell företeelse som alla stater måste skydda sig mot. Men det är bara Sverige av de västeuropeiska länderna som tillåter tvångsmedel av det här slaget. I Danmark, Norge, Finland, Schweiz och Canada, för att nämna några länder, finns inte dessa särskilda möjligheter mot utlänningar. Dessutom tillåter man över huvud taget inte telefonavlyssning, brevöppning, osv. såvida det inte handlar om personer som är misstänkta för brott.

Frågan är varför Sverige skall anses behöva en sådan särskild lagstiftning. I alla andra sammanhang hävdas att de nordiska länderna skall ha en likartad lagstiftning. Inte minst i dessa dagar skall vi också anpassa oss till EG. Varför gäller detta inte i det här fallet?

När jag ställde frågan i kommittén sades det att Sverige har en så liberal flyktingpolitik och att det skulle motivera att vi har en sådan speciallagstiftning. Jag protesterade mot att benämna den flyktingpolitik som i dag tillämpas som liberal. Vi har i dag enligt folkpartiet en mycket restriktiv tillämpning av flyktingpolitiken. Lars-Erik Lövdén liksom Maj-Lis Lööw talade om att vi har en generös lagstiftning. Jag kan i dag inte dela denna uppfattning. Det kan alltså inte vara något skäl till att vi behöver ha denna särskilda lagstiftning. Dessutom tycker jag att det är olämpligt att blanda ihop asylpolitik och terrorism på ett sådant sätt. Ett sådant resonemang kan bara leda till att man förstärker främlingshat, och det kan ingen tjäna på.

Mot den här bakgrunden har Maria Leissner och jag motionerat om ett avslag på förslaget till terroristlagstiftning. Vi anser att det inte behövs någon särskild lag.

När det gäller misstanke om terrorism kan brottsbalken användas. Jag fick i kommittén uppfattningen att det finns möjligheter att kontrollera även svenska medborgare som anses vara terrorister. Då behöver vi inte heller någon speciell lagstiftning när det gäller utländska medborgare. Däremot menar även jag att om man inte kan utvisa en person skall det finnas möjlighet till anmälningsplikt.

Det är en väldigt allvarlig anklagelse att peka ut någon som terrorist. Därför är det också mycket angeläget att det ur rättssäkerhetssynpunkt sker på ett korrekt sätt.

De kurder som suttit i kommunarrest under sex år har varit mest förtviv-

lade över att inte kunna få sin s.k. dom prövad i en rättslig instans. De anser att de är felaktigt anklagade för att vara terrorister. De har haft en förhandling utan att veta vad de är anklagade för. Inte heller deras ombud har fått reda på det.

Jag menar att det måste finnas möjligheter att få sin sak prövad i en domstol. Men det måste också finnas en möjlighet att utvisa personer som anses vara terrorister. Jag vill särskilt betona det för Lars-Erik Lövdén som kritiserade vänsterpartiet för att man inte ville att denna möjlighet skall finnas. Jag anser alltså att det måste finnas en möjlighet att utvisa terrorister, men det måste också finnas en rättslig grund för påståenden om terrorism.

När det gäller den parlamentariska insynen anser jag att man beträffande de skrivelser som regeringen lämnar över till riksdagen inte kan tala om någon reell insyn från riksdagens sida.

I konstitutionsutskottet har vi haft några granskningsärenden när det gäller terrorism. Jag kan bara konstatera att det är mycket svårt även för oss i konstitutionsutskottet att utifrån de handlingar som vi har fått göra en bedömning av de källor som påstår det ena och det andra och hur trovärdiga de är, osv. Jag förstår att detta är mycket känsliga uppgifter och att man inte kan sprida källors identitet, osv. Men om man skall ha en parlamentarisk insyn skall en sådan inte bara innebära att endast en årlig skrivelse överlämnas från regeringen. Det måste i så fall till andra grepp, och då bör regeringen fundera över detta och lägga fram ett sådant förslag. Men det är möjligt att man hamnar i en sådan situation att man anser att det inte är lämpligt med denna form av parlamentarisk insyn, vilket jag också kan acceptera. Det viktigaste är emellertid att man ur rättssäkerhetssynpunkt prövar saken på ett adekvat sätt och att denna möjlighet finns inom en domstol.

Anf. 132 LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! Jag skall inte förta Ingela Mårtenssons glädje över att hon har fått en av sina punkter i reservationen tillgodosedd. Men jag vill då ganska nöjt konstatera att regeringen på i stort sett alla övriga punkter går kommittémajoriteten till mötes mot reservanten Ingela Mårtensson.

Jag har ett par kommentarer utöver detta till vad Ingela Mårtensson sade. Först och främst underströk jag i en av mina repliker till vänsterpartiet att det är oerhört vanskligt att göra internationella jämförelser när det gäller lagstiftning. Man kan inte bara titta på om det finns särskilda regler när det gäller terroristlagstiftningen i dess inskränkta mening. Man måste också titta på asylbestämmelserna men också på vilka möjligheter det finns till tvångsmedel inom ramen för det ordinära rättssystemet. Det är klart att det i en rad andra länder finns större möjligheter till tvångsmedelsanvändning, ordinärt i rättssystemet. Jag vill bara erinra Ingela Mårtensson om att man i exempelvis Danmark har rikliga möjligheter att använda buggning i olika sammanhang, vilket vi i Sverige inte har.

Jag vill också göra en liten kommentar till det som Ingela Mårtensson sade om parlamentarisk insyn. Vi understryker från utskottets sida att det är viktigt att vi även fortsättningsvis får en redovisning till riksdagen om terroristbestämmelsernas tillämpning. I det sammanhanget säger utskottet att det naturligtvis är fullt möjligt för utskottet att begära in kompletterande upplys-

ningar och information om terroristbestämmelsernas tillämpning utöver vad som är möjligt att redovisa öppet i en sådan skrivelse som regeringen årligen lämnar till riksdagen. Därmed är det upp till berörda utskott att se till att den parlamentariska kontrollen sköts på ett riktigt och ordentligt sätt.

Anf. 133 Statsrådet MAJ-LIS LÖÖW (s):

Herr talman! Får jag bara säga att jag tyckte att Ingela Mårtensson på ett alldeles utmärkt sätt, genom att beskriva de olika hänsyn som måste tas, visade hur svårt det här är. Jag vill egentligen bara ta tillfället i akt att understryka att jag instämmer i mycket av Ingela Mårtenssons beskrivning av svårigheterna. Men jag vill också stryka under att även jag tycker att det är viktigt att det finns en rättslig grund när man skall tillämpa terroristlagstiftningen för att utvisa människor. Jag tycker också att det är viktigt att den misstänkte eller ombudet så långt som möjligt får del av underlaget för beslutet.

Det faktum att regeringen handlägger de här ärendena, med sina jurister som hjälp och nu även med hörande av domstolen i de fall där just deras kunskaper och erfarenheter av bevisbedömningsfrågor kan tjäna som underlag, utesluter inte att vi tar hänsyn till rättssäkerheten och försöker att med största möjliga öppenhet redovisa det som är möjligt av materialet för den misstänkte och för ombudet. I själva verket tycker jag att denna lagstiftnings korta historia – nästan 20 år – visar att inte någon regering har använt lagen vare sig lättfärdigt eller vidlyftigt, utan med stor restriktivitet. Jag kan försäkra, efter att ha haft insyn i några sådana här ärenden, att man också så långt det någonsin är möjligt försöker att tillgodose kravet på rättssäkerhet och öppenhet gentemot ombudet och den misstänkte. Det är viktigt, det tycker jag också.

Anf. 134 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Först vill jag vända mig till Lars-Erik Lövdén som säger att man inte kan jämföra olika länder i det här sammanhanget. Jag tog upp punkten om tvångsmedel, som berördes i en särskild fråga till de här olika länderna. Då måste man kunna jämföra. Det är ändå ett väldigt ingrepp i den personliga integriteten att på det här viset använda sig av tvångsmedel gentemot personer som inte ens misstänks för att begå brott. Där skall vi vara unika.

Jag förstår inte heller att inte vi skall kunna ha samma bestämmelser som de övriga nordiska länderna. Nu säger Lars-Erik Lövdén att man i Danmark får lov att "bugga". Får man lov att "bugga" personer som inte ens misstänks för brott?

Maj-Lis Lööw tar upp den rättsliga grunden. Jag vill starkt betona att det skall finnas en möjlighet att få sin sak prövad rättsligt. Nu kommer ni med ett förslag om att den här möjligheten skall finnas efter tre år. Varför kan man inte få den redan från början? Det skulle också stärka rättssäkerheten.

Jag återgår till frågan om den parlamentariska insynen. Med de erfarenheter jag har gjort i konstitutionsutskottet kan jag inte påstå att det är någon reell insyn. Men det är möjligt att detta inte heller går att sprida på för många personer, eftersom det är mycket känsliga uppgifter. En viss insyn kan man

naturligtvis ha. Men att gå in och pröva ärendet har jag upplevt som mycket svårt. Vi har nyligen haft frågan uppe om huruvida det har varit fråga om kollektiv bestraffning av vissa personer. Det fanns påtryckningar om att en oberoende grupp verkligen skulle pröva den saken. För att kunna göra en reell prövning måste man ha alla tillgängliga data, och det är litet svårt för ett utskott.

Anf. 135 BERITH ERIKSSON (v):

Herr talman! Liksom Ingela Mårtensson tycker jag att det är mycket obehagligt att det görs kopplingar mellan asylpolitik och terrorism. Jag tycker att det är felaktigt. I mitt inledningsanförande och även i en av replikerna har jag tagit upp att vi naturligtvis anser att man skall kunna utvisa terrorister från landet. Jag upprepar att när det blir fråga om utvisning skall samma regler tillämpas som i lagen om utlämning på grund av brott. Det innebär att innan regeringen prövar ärendet skall riksåklagaren verkställa utredning till grund för beslutet och högsta domstolen skall pröva om utlämning lagligen kan beviljas. Beträffande tvångsmedel bör samma sak gälla som föreskrivs vid andra brottmål.

Ingela Mårtensson tog också upp det som jag reserverade mig för i utskottet. Det gällde en parlamentarisk granskning av hur lagen har tillämpats. I det fallet, liksom när det gäller andra av säkerhetspolisens verksamhetsområden, tycker jag att parlamentariker behöver hjälp av oberoende experter för att kunna ställa de rätta frågorna och för att veta vilket material man bör titta på.

Anf. 136 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Man har snuddat vid en rättssäkerhetsfråga som jag tycker att det finns all anledning att beröra och även reagera på. Jag menar att det i själva verket kommer i konflikt med den s.k. proportionalitetsprincipen att tillåta ingripande tvångsmedel som telefonavlyssning, husrannsakan och anmälningsplikt i åratal utan att någon brottsmisstanke manifesteras. Det stämmer illa med denna princip att inte kräva brottsmisstanke efter tre års övervakning eller att inte ens höja beviskravet till påtaglig risk, som terroristlagskommittén föreslagit. Det finns inte med nu.

Den jämförelse som görs i utskottsbetänkandet av häktningsreglernas risk är missvisande. Det är här fråga om personer som återfaller i brott och som är brottsmisstänkta. Ingripandet med tvång är i regel kortvarigt jämfört med terroristreglerna. Detta har blivit en svaghet i det föreliggande förslaget, som jag inte tycker är försvarlig.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 28 maj.)

16 § Tilläggsbudget II

Föredrogs
justitieutskottets betänkande
1990/91:JuU30 Tilläggsbudget II (prop. 1990/91:125 delvis).

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 28 maj.)

17 § Vapenlagen

Föredrogs
justitieutskottets betänkande
1990/91:JuU33 Vapenlagen (prop. 1990/91:130).

Anf. 137 GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Jag skall börja med att citera ett brev ifrån jägarna i Västerbottens läns Jaktvårdsförening, ställd till justitieutskottet. De säger där angående propositionen om ändringar av vapenlagen att:

"Även om Sveriges jägare och skyttar kan dra en djup suck av lättnad över att de flesta dumheterna i Leif G W Perssons vapenutredning lämnats därhän i de nyligen lagda förslagen om ändringar i vapenlagen m.m. så återstår emellertid mycket att invända emot. – – –

Jägarna, Västerbottens läns Jakvårdsförening, protesterar främst emot det allmänna synsättet att kampen mot väpnad brottslighet i samhället ska ske i form av riktade åtgärder mot den del av befolkningen som bevisligen förekommer minst i brottsstatistiken."

När regeringen gav departementstjänstemannen Leif G W Persson i uppdrag att utreda och komma med förslag till restriktioner i vapenlagstiftningen var det ett rått och simpelt försök att skaffa substitut för åtgärder mot brottsligheten i vårt land. I stället för att vidta resoluta åtgärder mot rånöverfall och andra brott med skjutvapen, pekade man, som jägarna i Västerbotten skriver, på en grupp i vårt land som man fann skulle kunna ställas fram som en riskfaktor då det gäller eldhandvapen, jaktvapen eller vapen över huvud taget. Jag kan mycket väl föreställa mig hur det gick till i regeringskansliet när man diskuterade den starkt ökande förekomsten av rånöverfall och annan brottslighet som ledde till att människor miste livet eller vållades allvarlig skada.

Så småningom kom denna statistik att väcka bestörtning hos statsrådet och tillika chefen för justitiedepartementet samt bland tjänstemännen där. Naturligtvis diskuterade man detta i frågetermer: Vad skall vi göra? Förmodligen kom man då att tala om hemmets och skolans fostrande betydelse. Men det går naturligtvis inte att rätta till nu. Här krävs det resoluta och synbara tag. Man började diskutera detta med vapen. Man erinrade sig att militären har vapen. Men dessa vapen finns i förråd, och i det sammanhanget har åtgärder vidtagits. Vapnen är alltså inlåsta och ligger i kassuner.

Det finns emellertid också vapen hos polisen – det här var innan polissta-

tionen på Lidingö hemsöktes, då ett fönster stod öppet och polisens vapen var lättillgängliga. Men man trodde inte att polisen hade några vapen att bjuda på. Då kom någon att tänka på landets jägare. Jägarna är en grupp som naturligtvis kan ses som ett potentiellt alternativ när det gäller brottslingars möjligheter att komma över vapen. Man funderade också på illegala möjligheter att införa vapen. Det ledde förmodligen till att man gav upp. Endast ca 5 % av den narkotika som kommer in över landets gränser blir ju beslagtagen. Slutsats: Det gäller att ta det som ligger närmast till hands. Det blev alltså Sveriges jägare.

Vidare har det konstaterats att de värsta dumheterna och de mest långtgående restriktionerna i Leif G W Perssons utredningsbetänkande inte kom med i propositionen. Leif G W Persson själv trodde faktiskt inte att det skulle komma någon proposition i år. Det sade han på våren i fjol, då han deltog i en debatt som jägarna i Västsverige anordnade. Han blev då synnerligen hårt kritiserad. Han sade bl.a.: Det är ju valår 1991, och då kan det inte vara så lämpligt att gå ut med så här utmanande förslag.

Ja, det är valår i år. Vi moderater skulle ingalunda beklaga om Leif G W Perssons farhågor besannades. Vi skulle alltså inte beklaga om den här propositionen – som trots allt kom till stånd – skulle leda till att socialdemokraterna förlorade röster i valet och till den socialdemokratiska regeringens fall. Däremot vore det mycket beklagligt om de här regeringsförslagen förverkligades.

Åtskilligt här liknar mest av allt klåfingrighet. Det handlar om restriktioner för restriktionernas skull. Men vill visa att man vill göra någonting.

Arne Andersson i Ljung och några andra moderater pekar i en motion på de restriktioner som gäller ammunitionstillstånd. I propositionen anför justitieministern att det stora flertalet remissinstanser godtar utredningsförslaget. Men sanningen är den att "det stora flertalet" inte har yttrat sig över förslaget. Däremot har de remissinstanser som verkligen har yttrat sig stor insikt här. Man anför betänkligheter. Ja, man avstyrker rent av bestämt. I motionen står det:

"Man kan således dela remissinstanserna uppfattning att bestämmelserna innebär avsevärt ökad byråkrati utan att någon vinst kommer att uppnås i brottsförebyggande syfte. Denna 'uppstramning' torde endast leda till problem för legala vapeninnehavare.

Att bestämmelsen skulle innebära ett hinder för illegal åtkomst av ammunition torde närmast vara att likna vid självbedrägeri. Det torde inte finnas något känt fall, då avsaknad av ammunition utgjort ett hinder för att vapen kommit till brottslig användning."

Motionärerna anser alltså att det inte förebragts något bärande skäl för den föreslagna förändringen. Tvärtom kan förändringen, framför allt i glesbygd förorsaka onödiga bekymmer. Inte så sällan köper glesbygdsbor ammunition genom ombud. Ofta är det familjemedlemmar eller jaktkamrater som får agera skickebud.

Många av landets jägare bor, som jag redan har nämnt, på landsbygden. Avstånden där är långa. Jag instämmer i vad Jägareförbundet säger om just det här förslaget från regeringen:

"Det är befängt att tro att den föreslagna ändringen på något sätt skulle

försvåra för den som har ett vapen utan licens t.ex. ett stulet vapen, att skaffa ammunition till detsamma. Den som skaffar sig ett vapen för illegal användning kan naturligtvis lika lätt skaffa sin ammunition."

Själv har jag också, tillsammans med Gullan Lindblad, väckt en motion. Vi motionärer aktualiserar här propositionens förslag om att det skall krävas yrkesmässighet för att vapenhandel skall få bedrivas. Men i många inlands- och fjällkommuner i vårt land finns det inte tillräckligt underlag för yrkesmässig vapenhandel. Jakt och innehav av jaktvapen måste däremot ses som högst legitima företeelser där – som en del av tillvaron för de här människorna. Återigen drabbas glesbygden av restriktioner.

Ändringsförslagen beträffande 29 § vapenlagen är ytterligare ett exempel på klåfingrighet och starka böjelser för s.k. generalklausuler. Detta har lett till en total omskrivning av 29 § vapenlagen, där det stadgas i vilka fall återkallelse av tillstånd skall ske. Den föreslagna lydelsen ser vi främst som ännu ett exempel på s.k. Lidbomeri – ett gammalt känt begrepp.

Vi moderata motionärer instämmer i vad Jägareförbundet Västerbottens läns jaktvårdsförening säger:

"---föreslagen lydelse av paragraf 29 i vapenlagen lämnar utrymme för polisiärt godtycke av en omfattning som inte är värdigt en rättsstat. Först uppräknas fyra omständigheter som ger polisen möjligheter att återkalla ett vapentillstånd. Om ingen av dessa fyra skäl föreligger har förslagsställaren kastat in en 'generalklausul' enligt vilket ett vapen får återkallas även av andra skäl. 'Generalklausulen' gör uppräkningen av de fyra tidigare förutsättningarna till en helt meningslös omgång. Om det är justitieministerns mening att polisen på eget bevåg och när som helst skall kunna återkalla ett vapentillstånd bör det skrivas rent ut och inte smygas in i lagtexten. Vår bestämda mening är att föreslagna ändringar skall avvisas."

Så långt citatet.

Till sist: Om nu regeringen vill komma åt sådana tillhyggen som förekommer när människor mördats, dräpts, bragts om livet eller allvarligt skadats, måste inriktningen ändras. Av statistiken framgår att jaktvapen utgör en mycket ringa del, ca 10 %, av de tillhyggen som används i dessa sammanhang. Köksverktyg, såsom brödknivar, är däremot vanligast förekommande. Om man kommer fram till att det behövs restriktioner när det gäller användningen av köksverktyg, är det mera begåvat och motiverat än att ställa fram landets jägare. Dessa utgör sannerligen inte – vare sig på fritiden eller i egenskap av yrkesutövare, som ju en del är – någon potentiell grupp brottslingar i samhället.

Herr talman! Självfallet ställer jag mig bakom de reservationer som vi moderater har varit med om att underteckna. Det gäller då reservationerna 1, 2, 3, 4, 6 och 7 i justitieutskottets betänkande 33. Av för kammaren redan kända skäl nöjer jag mig dock med att yrka bifall till reservation 1. Jag vill bara tillägga att bakom dessa reservationer återfinns de moderata motionerna Ju37, 38, 42 och 812.

Anf. 138 KJELL ERICSSON (c):

Herr talman! Vi har i Sverige en omfattande kontroll i hanteringen av vapen och ammunition. Denna kontroll syftar till att omöjliggöra att vapnen

och ammunitionen brukas på ett otillbörligt sätt. Framför allt gäller det att förhindra att vapen används i brottslig verksamhet.

Det här förslaget om förändringar i vapenlagen skall ju också syfta till att stärka kontrollen, så att brottslig användning av vapen och ammunition försvåras. Men såvitt jag kan se leder inte detta förslag till åsyftat resultat. Jag vill då redan från början slå fast att det här är ett dåligt förslag som bör avvisas.

Av direktiven till den s.k. vapenutredningen framgår att syftet med begäran om vapenlagen var att åstadkomma förbättringar av lagstiftningen – detta som ett skydd mot att vapen och ammunition kommer i orätta händer eller används i brottsliga sammanhang. I direktiven ingick det också att man skulle förenkla och minska byråkratin och arbetet med handläggningen av vapenärendena. Men detta har det inte tagits någon hänsyn till.

Propositionen bakom det här betänkandet bygger delvis på den angivna vapenutredningen. Den utredningen föreslog mycket långtgående åtgärder i skärpningen av lagstiftningen bl.a. när det gäller jaktvapen. Utredningen fick med all rätt mycket kritik, och de flesta remissinstanserna var mycket negativa till förslaget.

I propositionen har många av kraven från utredningen avvisats, och det är väl i och för sig bra. De åtgärder som nu föreslås skulle ha mycket ringa eller ingen brottsförebyggande verkan alls. De åtgärder som föreslås skulle inte heller innebära att skjutvapen och ammunition kom till användning i brottsligt syfte i mindre omfattning än nu. Förslagen har också fått en så oklar utformning att vi kan förvänta oss att det blir rättstillämpningen som kommer att få avgöra vilka krav som skall ställas. På det viset ställer man bara till mer byråkrati för den enskilde, samtidigt som det inte får den avsedda verkan.

Man har inte tagit upp de verkligt stora problemen med bl.a. vapen, som förs in i landet illegalt. Det har också varit stölder av militära vapen, som florerar i brottslig verksamhet. Jag fick i dag en uppgift från avdelningen KK 5 på kriminalen här i Stockholm om att mer än 50 % av alla vapen som förekommer i brottsliga sammanhang införs illegalt i landet, och det saknas tillstånd för dem. Detta är någonting att bita i. Men i stället för att ta itu med de riktigt stora problemen försvårar man nu för enskilda vapenägare och jägare. Det är inte till fyllest.

Jag anser att man bör ställa mycket hårda krav på vapeninnehavare när det gäller skötsamhet och omdömesgillhet. Jag tycker också att det skall ställas stora krav på förvaringen av vapen och ammunition. Uppfylls dessa krav, behövs det inte så många ytterligare regleringar som försvårar för den enskilde vapeninnehavaren.

Som jag sade skall vi ställa stora krav på förvaringen av vapen, men vi skall för den skull inte ha en övertro på regler härvidlag. Låt mig bara som exempel nämna inbrottet hos Lidingöpolisen. Här hade man vapnen inlåsta efter alla konstens regler, och ändå skedde det ett inbrott där vapnen blev stulna. Det är sådant som inte får hända. Men det har ändå hänt.

Jag tror inte att vi skall ställa hårdare krav på enskilda vapeninnehavare än vad vi ställer på myndigheter. Och jag tycker att exemplet från Lidingö bra belyser att det finns problem och att vi därför inte skall ha en övertro på regleringar.

Om innehavaren är en skötsam och omdömesgill person och vapnen förvaras på ett riktigt sätt, är denna klångfingriga detaljreglering ganska överflödig. Det här förslaget är också svårt att överblicka för den enskilde som har ett legitimt vapenbehov.

Från centerns sida anser vi att vapenutredningen har missat viktiga delar när det gäller att förhindra att vapen kommer till brottslig användning. Det förekommer vapenstölder ur militärens förråd. Det förekommer också ofta illegalt införda vapen i Sverige, som används i brottslig verksamhet. Sådana vapen kommer i mycket större omfattning till användning i brottslig verksamhet än t.ex. jaktvapen. Men detta har inte beaktats i utredningen. Därför menar vi att utredningen och propositionen är dåliga produkter och att de bör avvisas. Jag yrkar därför bifall till reservation 1.

Om det är så, att inte detta förslag avvisas, har vi en rad förslag till ändringar som är helt nödvändiga att vidta i det här avseendet. Jag kan med glädje notera att utskottet tagit hänsyn till ett par centermotioner i betänkandet. En av dem gäller återkallelse av vapentillstånd. I det avseendet har regeringen föreslagit att tillstånd att inneha vapen skall få återkallas, om tillståndshavaren har missbrukat vapnet, visat oaktsamhet eller på annat sätt visat att han är olämlig att inneha vapen. Om detta är det inte så mycket att säga, det är ungefär som i dag. Därutöver har regeringen föreslagit att det skall ges möjlighet att återkalla tillstånd om förutsättningar för tillstånd ej längre föreligger eller om det annars finns skälig anledning att göra det. Detta är någonting som ger uppenbart utrymme för godtycke. Här hade vi i centern föreslagit stor restriktivitet, och det har utskottet ställt sig bakom. Jag menar att det måste vara så stor restriktivitet, att den här regeln nästintill aldrig behöver tillämpas. För vad betyder "när förutsättningar ej längre föreligger"? För att t.ex. få vapenlicens på jaktvapen måste vederbörande ha jakträtt. Upplåtande av jakträtt är oftast begränsat till viss tid. Skulle t.ex. ett tillstånd återkallas på grund av att vederbörande inte längre har jakträtt? Han kan ju senare få ny jakträtt. Eller skulle tillstånd återkallas när en jägare inte har jagat aktivt under en viss tid? Denna bestämmelse är väldigt svårtolkad, och den måste således användas med mycket stor restriktivitet.

En annan motion som vi har fått gehör för gäller sekretess av vapenregister. Det är någonting som jag och Ingbritt Irhammar har motionerat om i flera år. Det är därför glädjande att vi nu fått gehör för vårt krav. Det finns ingen anledning att kräva att uppgifterna i vapenregistret skall vara offentliga. Enligt det nu framlagda förslaget blir det ett omvänt skaderekvisit som införs i sekretesslagen. Det innebär att uppgifter ur vapenregistret inte får lämnas ut, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan fara för att vapnen kommer till brottslig användning.

När det gäller utformningen av förslaget till ammunitionstillstånd anser vi att regeringsförslaget går alltför långt. Om vederbörande har vapentillstånd skall det vara tillräckligt för att man skall få köpa ammunition till olika vapen. Det skall inte vara begränsat till ett.

Som jag sade tidigare skall vi ställa höga krav på skötsamhet och omdömesgillhet hos den som vill ha vapentillstånd. Men har vederbörande klarat det skall han kunna köpa den ammunition som han behöver utan att vi behö-

ver krångla till det ytterligare. Inte blir det mindre illegal ammunition i omlopp med en sådan begränsning som nu föreslås.

Det är också vanligt att jaktkamrater lånar vapen av varandra och att de själva tillhandahåller ammunition. Det kan väl knappast vara en person som känner till hur det fungerar som har något att invända mot ett sådant förfarande. Det är inte heller ovanligt att jägare dels köper, dels förvarar ammunition för ett helt jaktlag eller för en jaktkamrats räkning. Inte heller detta kan man ha någonting att invända emot. Jag har under min nästan tjugoåriga polismannabana inte kommit i kontakt med något ärende där ammunition kommit i orätta händer på det viset. Jag tycker att förslaget tyder på bristande kunskaper om hur den praktiska verkligheten ser ut. Jag yrkar därför bifall till reservation 5.

Det här ärendet omfattar även vapenamnesti. Jag har svårt att se att den anonymitet som behövs för en amnesti skulle lägga hinder i vägen när det gäller allvarliga brott. Det är ju mycket osannolikt att vapen som används vid brottslig verksamhet skulle lämnas in. Då är det ju mycket enklare att kasta ett sådant vapen i t.ex. sjön.

Vi tycker att det vore riktigt att medge amnesti för inlämnade vapen som det av skilda anledningar saknas tillstånd för. Det kan ju vara vapen som vederbörande har kommit i besittning av genom arv och som sedan innehafts under många år utan tillstånd. Om ett sådant vapen anmäls riskerar vederbörande att fällas för olaga vapeninnehav. Det finns exempel på vapen som innehafts utan tillstånd sedan 40-talet och som över huvud taget inte har brukats därefter. Lämnas ett sådant vapen in i dag riskerar vederbörande att få böter och hamna i registret för olaga vapeninnehav. Därför är det säkert många som avstår från att lämna in vapen. Det vore väl bättre att stimulera till att sådana vapen lämnas in.

Slutligen vill jag ta upp frågan om behovet av en parlamentarisk utredning, där man ser över hela vapenområdet, alltså alla problem med alla vapen som kommer till användning i brottslig verksamhet. Som jag tidigare nämnde förs många vapen illegalt in i vårt land. Också militära vapen är på villovägar. Skall man komma till rätta med att vapen används vid brottslig hantering skall man ge sig på hela problematiken, inte bara krångla till det för våra 800 000 vapenägare, som nu har föreslagits. Det gäller i regel laglydiga personer som sköter sina vapen och sin ammunition.

Herr talman! Jag har bara yrkat bifall till reservationerna 1 och 5. Jag står självfallet bakom alla centerreservationer, men på grundval av arbetsläget i riksdagen avstår jag från ytterligare yrkanden.

Anf. 139 BERITH ERIKSSON (v):

Herr talman! Vänsterpartiet har en reservation till det här betänkandet. Den handlar om en harmonisering av vapenlagarna i de nordiska länderna. I betänkandet hänvisas till att man inom EG nu håller på att utarbeta direktiv på området. Jag blir litet irriterad, för jag tycker att i praktiskt taget alla ärenden vi behandlar slutar det med att vi skall avvakta behandlingen i EG. EG kan vi kanske vara medlemmar i tidigast 1996, men i Nordiska rådet är vi redan medlemmar. Där kan vi ta initiativet till att fullfölja det som de nordiska länderna har beslutat om, nämligen att "en harmonisering av den nor-

diska vapenlagstiftningen bör ske på grundval av Europarådets konvention om kontroll av enskildas förvärv---." Som det fungerar i dag är det möjligt att åka över till Norge, gå in i en järnhandel och köpa ett hagelgevär. Jag har fått lära mig att avsågade hagelgevär ganska ofta används vid väpnade rån.

Jag tycker i övrigt att det är bra att vi får en ytterligare skärpning av reglerna när det gäller vapen och ammunition. Att det i detta betänkande handlar om fritidsanvändarna av vapen, jägarna och pistolskyttarna, medför inte att nästa betänkande inte kommer att handla om andra områden i samhället där vapen förekommer. Man har kunnat konstatera att 50 % av vapnen som används i brottsliga sammanhang är införda illegalt, men detta motiverar ju inte att man inte skall försöka skärpa lagstiftningen på det område som man nu har möjlighet att göra det på.

Jag ställer mig bakom vänsterpartiets reservation. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan. Jag ämnar inte begära votering.

Anf. 140 SIGRID BOLKÉUS (s):

Herr talman! Det finns inte mycket kvar av vapenutredningens förslag i detta betänkande. Regeringen har i propositionen beaktat vad justitieutskottet förra året uttalade, nämligen att vissa av vapenutredningens förslag var alltför långtgående och knappast borde genomföras. Jag läste i en jakttidning att justitieministern hatar vapen och hundar. Efter en intervju med rätt utmanande frågor ställde justitieministern upp på en bild med en ryggsäck på ryggen, men hon ville varken ha en bössa på axeln eller en labrador alltför tätt inpå sig.

Men om justitieminister Laila Freivalds skulle hata vapen och vara avogt inställd till jakt och skytte skulle hon inte ha lyssnat så noga på oss som varit kritiska till många av utredningens förslag. Hon skulle då också ha tagit till sig synpunkter i remissvaren. Man behöver inte läsa många av de 150 remissvaren för att inse att det även finns starkt stöd för många av Leif G W Perssons olika förslag.

Vi socialdemokrater ser, liksom tidigare talare, med tillfredsställelse att de förslag som vi har motsatt oss har tagits bort. Det blir ingen begränsning av vapengarderoben. Det blir heller inga inskränkningar när det gäller minnes- och prydnadsvapen. Polisen får ingen befogenhet att göra hembesök för att kontrollera hur vapen förvaras. Skytteföreningar skall inte ha skyldighet att meddela polisen när någons medlemskap upphör. Det blir heller ingen kriminalisering av felaktig förvaring av vapen, och rikspolisstyrelsen får inte, som utredningen föreslog, partsställning i vapenärenden.

I nr 4 av tidningen Jaktjournalen uttalades farhågor att propositionen om vapenlagen skulle gå igenom i sin helhet därför att den skulle komma i skymundan på grund av att riksdagen i mars haft osedvanligt många ärenden att behandla. Ägare av civila vapen, som har följt denna fråga mycket noga sedan utredningen tillsattes 1987, har snarare gagnats av att vi har haft många ärenden och att motionstiden gick ut första arbetsdagen efter påskuppehållet.

Bara några dagar efter motionstidens utgång hörde jag på nyheterna att kvinnojourerna anser att kvinno- och barnmisshandlare inte skall få vapentillstånd. Detta var dock efter motionstidens utgång. Under påsklovet kom

underlag till motioner, och jag antar att många ledamöter liksom jag även fick telefonsamtal med synpunkter. Det är till god hjälp i vårt arbete att folk hör av sig, och det har också lett till bifall av motioner.

Jag skall kommentera några punkter i betänkandet och i reservationerna. I betänkandet föreslås skärpta förvaringsbestämmelser för vapen och ammunition. Vi anser det vara befogat att vapenlicensen kan dras in om brister i förvaringen uppdagas. Jägarförbundet anförde i sitt remissyttrande att förvaringsbestämmelserna i någon mån kunde skärpas, dock inte så att krav på vapenskåp för några få vapen infördes. Informationen om de nya förvaringsreglerna är viktig, och jag vill ge en eloge till de jakttidningar som i helsidesannonser under hela våren informerat om vapenförvaring. Vapnet skall vara "delat i tre", dvs. vapnets huvuddel och vitala del samt ammunitionen skall förvaras var för sig under säkert lås.

När det gäller inköp av ammunition blir det en klar förbättring för pistolskyttarna. De får handla ammunition mot uppvisande av giltig licens. De är i dag i praktiken hänvisade till sin klubb för inköp. Speciellt människor i glesbygd har uttryckt oro och missnöje dels över kravet på att uppvisa vapenlicens vid inköp av ammunition, dels över att ett ombud måste ha fullmakt från uppdragsgivaren och uppdragsgivarens vapenlicens med sig. Vi i glesbygden är ju inte vana vid att behöva visa upp några handlingar. Det kan vara både ris och ros att bo på en plats där alla känner alla. En fördel är att man slipper att visa legitimation på t.ex. banken och posten. Det blir samma sak vid köp av ammunition. Vapenhandlaren i glesbygd brukar känna sina jägare väl, vilka vapen de har och vilka som ingår i olika jaktlag.

De krav som föreslås för inköp av ammunition har tillkommit för att förhindra brott. Det skulle kännas fånigt att plötsligt börja kontrollera folks licenser och legitimationer om man vet att de har rent mjöl i påsen. Vi utgår här ifrån att det finns sunt förnuft vid tillämpningen av lagen. Skulle det bli för stora problem får vi väl föreslå att man ändrar lagen. Den gyllene regeln vid ammunitionsinköp måste vara att det man redan vet inte behöver bevisas.

I tätorter är det annorlunda. Om en främling kommer in på t.ex. Sport & Maskin i Bollnäs gäller kravet att han skall kunna visa upp vapenlicens. När jag här i Stockholm skall ta ut pengar åt någon annan måste jag ha en avi med uppdragsgivarens namnunderskrift, dennes legitimation samt min egen legitimation. Det går bra när man blir van. Ammunition behöver man inte köpa ofta, eftersom det inte är någon färskvara. Dessutom vet en erfaren jägare oftast hur mycket ammunition han eller hon gör av med på ett år. Problemet är att ett engångsinköp är dyrt.

Jag tycker att jägare och skyttar kan ställa upp på detta lilla besvär med pappersarbete vid behov. De ingår ju redan i det brottsförebyggande arbetet. Bland dem finns många ungdomar som får sitt behov av spänning och en meningsfull fritid tillgodosedd. De får goda vuxna förebilder. Efter t.ex. en jaktdag i skogen är de för trötta för att hitta på några dumheter.

Vapenlicensen är en värdehandling som man är rädd om. Jag fick i går en fråga från en jägare om huruvida en kopia av licensen som är vidimerad med någon annans namnteckning gäller vid inköp av ammunition. Jag vände mig till justitiedepartementet och fick svaret: Man kan aldrig tvinga en handlare

att acceptera en kopia, men man kan inte heller säga att han gjort något fel genom att godta en kopia om det inte finns anledning att misstänka att något är fel.

Beträffande innehav av enstaka patroner stod det i förarbetena att det inte skall vara kriminellt att inneha patroner som inte passar till de vapen som man har licens för. Det har i betänkandet förts in i vapenlagen. Vi är många tusen som har patroner som souvenirer, minnesföremål eller av ren kuriosa. Ledare av jägarexamen behöver dessutom olika slags patroner som undervisningsmaterial. Det fanns inga tveksamheter om att bifalla motion 1990/91:Ju38, eftersom vi anser det vara en miss att tillägget inte fanns med redan i propositionen.

Önskemålet om kollektiva vapenlicenser berör i huvudsak grytpistoler, som används främst till avlivning av djur i fällor, vid grävlingsjakt med ställande hund och grytjakt. De som redan nu har gemensamt vapentillstånd får behålla det, men vi tycker det är viktigt att principen en person, en licens skall gälla i framtiden. Det får inte råda någon tvekan om vem som har ansvaret för ett visst vapen. Jag tror inte att det blir någon nämnvärd ökad arbetsbelastning för polisen när det gäller licensansökningar för grytpistol. Jag tror inte heller att det kommer att bli en stor utökning av vapen i hemmen. I Bollnäs rör det sig om cirka tio ansökningar per år, och handläggarna kände inte till ett enda ärende där några sökt kollektiva licenser.

Ett mycket efterlängtat förslag är att uppgifter ur vapenregister inte skall kunna lämnas ut som i dag och att vi får det omvända skaderekvisitet. Liksom utskottsmajoriteten tvekar vi att införa ett centralt register. Om en obehörig person får tillgång till ett centralt register skulle skadeverkningarna kunna bli mycket stora. Vi avvaktar tills justitieministern återkommer i frågan om att använda vapenregister för brottsspaning. Nils Recke på justitiedepartementet beräknar ha en departementspromemoria om en ny polisregisterlag klar före sommaren, och den skall remissbehandlas.

§ 23 i vapenlagen om utlåning har inte ifrågasatts förrän i mars 1990 då det väcktes åtal mot en provledare i Uppsala som fått bötesföreläggande som han vägrade godkänna. Han hade skrivit på ett sjukintyg för en elev i Jägarskolan, som fått sin vapenlicens indragen, och eleven saknade det erforderliga polistillståndet. Åklagaren lade ned målet efter att ha fått ett bredare beslutsunderlag. Det är helt klart att om våra många ideellt arbetande provledare skulle behöva kontakta polisen för att kontrollera om det är grönt för alla som t.ex. skall göra skjutproven för Jägarskolan skulle vi inte få några provledare kvar.

Sedan Rosén åtalades har diskussionens vågor gått höga, både i fackpress och vid jägarsammankomster. Jag hoppas och tror att ledarna för jägarexamen kommer att göra provledarna den tjänsten att de informerar sina kursdeltagare om att ett polistillstånd behövs för uppskjutning ifall någon fått vapenlicensen indragen.

Vi kan inte bifalla önskemålet att polistillstånd inte skall behövas för att låna vapen för övning, tävling eller skjutprov om vapenlicensen dragits in. Även om skjutningen på våra skjutbanor sker under funktionärernas och provledarnas direkta ledning och kontroll, skall det inte i lagen öppnas en

möjlighet för personer som fått licensen återkallad att utan vidare fortsätta att skjuta med lånat vapen.

Återkallelse av vapentillstånd på andra grunder än missbruk och tillståndsinnehavarens olämplighet att inneha vapen bör tillämpas restriktivt. Där håller jag helt med Kjell Ericsson. Det betonas i betänkandet.

Farhågorna i Jakt och Jägare nr 5 om att enskild polischef skall ha rätt att godtyckligt återkalla vapenlicens kan jag inte dela. Där spekuleras om att t.ex. hög ålder, sönderslagna glasögon, benbrott och avsaknad av jaktmark skulle vara skäl till att behov av licens inte finns. Rikspolisstyrelsen ger ut allmänna råd och föreskrifter så att tillämpningen av vapenlagen skall bli enhetlig. Det finns möjlighet att överklaga ett beslut om indragen licens till länsstyrelsen och förvaltningsdomstol. Dessutom har vi bl.a. JO som övervakar hur myndigheter agerar.

Vi får hoppas att folk inte tvekar att överklaga beslut så att vi får fram prejudikat.

I går fick vi alla ett flygblad från Sveriges vapenägares förbund, som jag inte skall kommentera. Däremot skall jag läsa upp vad som står i ledaren i Svensk Jakts aprilnummer: "Vapenlagen kan vi acceptera. Skärpningarna är inte hårdare än att vi skall kunna leva med dem. Regeringens förslag är en seger för Jägareförbundet och för det sunda förnuftet. Låt oss nu visa att vi är goda vinnare."

När sansade representanter för ägare av civila vapen hör av sig lyssnar man noga till synpunkter och önskemål. Jag blev mycket glad när åklagaren i Uppsala talade om att det var Bo Thelander på Jägareförbundet som hördes i Rosénmålet, eftersom jag tycker att det är en både sympatisk och saklig man.

Vi vill inte ha en ny utredning eftersom vi är nöjda med både det som finns kvar och det som tagits bort från 1987 års vapenutredning.

Herr talman! Jag yrkar bifall till hemställan i betänkandet och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 141 KJELL ERICSSON (c):

Herr talman! Sigrid Bolkéus tar upp vissa saker här och säger att det var tur att det inte är så mycket kvar av vapenutredningens förslag. Det instämmer vi i. Hade det blivit verklighet hade det verkligen blivit besvärligt för oss med indragning av den nuvarande vapengarderoben osv. Men det finns onödiga krångligheter kvar. Om man en gång har fått en vapenlicens har man visat att man är en omdömesgill och skötsam person. Och då kan man väl också få köpa ammunition.

Om jag t.ex. vill köpa 6×6,5-kaliber, eller 30–06 eller 9,3 – det förekommer att man vill ha både ock – hur gör jag då? Jag förstår att man får ha enstaka patroner. Men vad är enstaka patroner? Är det 20 av varje som man brukar köpa när man köper ammunition för att ha hemma, eller är det kanske bara en eller två? Detta är svårt att säga. Det finns en massa svårtolkade regler.

Jag tycker att om man en gång har fått vapenlicens, då har man klarat provet. Då är man en skötsam person. Det ställs stora krav och det skall vara

hårda krav också när det gäller förvaringen. Men i detta fall kränglar man till något helt i onödan. Det kan bli en godtycklig tillämpning av det hela.

Sedan säger Sigrid Bolkéus också att sådana som är barn- eller kvinnomisshandlare inte skall ha vapentillstånd. Nej, helt självklart. Vapentillstånd skall endast ges skötsamma personer som kan bruka detta. Jag vill påstå att Sveriges jägare och vapenägare är mycket skötsamma personer. Det har jag själv sett under mina år. Jag har utrett många vapenärenden och behandlat många ansökningar om vapen. Det är skötsamma personer som får detta, de andra får inte licenser. Därför tycker jag också att de 800 000 jägare vi har i vårt land kan betros också med att köpa den ammunition som behövs.

Anf. 142 GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Jag noterar Sigrid Bolkéus nästan undfallande behandling av detta ärende. Hennes anförande innehåll kritik, naturligtvis mycket inlindad och försiktigt uttalad, mot propositionen. Hon förutsätter förhoppningsfullt att man kommer att använda den nya lagstiftningen med sunt förnuft, återhållsamhet och restriktivitet.

Jag ber herr talman att få instämma i den replik som Kjell Ericsson hade tillfälle att ge, där han betonade krångel som tillkommit alldeles i onödan, dvs. utan vettigt syfte.

Sigrid Bolkéus talar med stor insikt om fritidsjägarnas livsmiljö i Norrland. Det innebär inte bara att man lever nära naturen utan också nära sina grannar och ibland t.o.m. till vapenhandlaren och ammunitionshandlaren. Men då vill det också till att de som säljer vapen och ammunition inte skall bli färre ute i glesbygden så att man behöver åka in till Luleå eller Härnösand eller andra större städer. Där är det nog inte så att man kan komma utan legitimation till vapenhandlaren för den som är uppifrån inlandet och fjällkommunen.

I Värmland finns tillräckligt mycket av glesbygd. Det är ett län jag känner väl, och jag kan förstå att det kan bli problem om man inför dessa restriktioner beträffande försäljningsställen.

Det är klart att en socialdemokratisk företrädare gläder sig över en ledare i Svensk Jakt i vilken man är förfärligt glad över att man tror sig ha vunnit. Det påminner mig om näringslivets främsta direktörer under Harpsundsandans år på 60-talet. De trodde att de hade vunnit stora segrar därför att de hade fått komma till regeringen och umgås med finansministern, statsministern och andra statsråd. Så småningom upptäckte de att de knappt hade vunnit en pyrrusseger, och besvikelsen blev stor.

Svensk jakt är för övrigt inte den enda jakttidningen. Det finns andra organ för fritidsjägarna.

Anf. 143 SIGRID BOLKÉUS (s):

Herr talman! Jag tyckte Göthe Knutson påstod att vi kränglade till det och var ute efter jägarna. Jag tycker precis tvärtom. Dels har vi i betänkandet tagit bort allt som upplevts som påhopp på jägarna, och så har vi behållit det som vi anser kan hjälpa i det brottsförebyggande arbetet.

Jag måste fråga Göthe Knutson: Vilket annat parlament har som vi i den nya jaktlagen uttalat att det skall skapas så goda förutsättningar som möjligt

för jakten och att man därigenom skall stödja jaktintresset? Detta förslag kommer från en socialdemokratisk regering, och snart kommer det, med anledning av Jan Franssons utredning och naturvårdsverkets utredning, en proposition om en förenkling av älgjakten. Jag vet att jägarna är positiva till dessa förslag, som innebär att ansvaret i högre grad läggs på jägarna själva. Vi har, som Kjell Ericsson sade, mycket kompetenta jägare i Sverige. De remissvar som har kommit in är positiva, och jag vill poängtera att propositionen arbetas fram i gott samarbete med jägarna.

Jag upplever alltså klimatet som mycket bra, och jag menar att den bild Göthe Knutson målar upp inte alls stämmer med verkligheten.

Göthe Knutson sade också att det inte finns något känt fall där avsaknad av ammunition har utgjort hinder för ett brott. Men står man med bössan tom och utan ammunition begår man väl inget brott, och då hamnar man väl inte heller i någon brottsstatistik?

Kjell Ericsson säger att om man har fått vapenlicens, så skall man få köpa ammunition även till bössor som man inte har licens för. Jag vill då omvänt fråga: Varför skall man köpa en massa ammunition till bössor som man inte har någon användning för? I de skrivelser jag har fått har det hela tiden talats om enstaka patroner. Jag inser det orimliga i att över en natt göra flera tusen människor till kriminella, men varför skall man ha en massa ammunition liggande när man inte har en bössa till den?

Kjell Ericsson frågade också vad som menas med enstaka patroner. Jag kan inte säga om det är fråga om 10 eller 20 stycken. Det problemet kan vi inte lösa i Sveriges riksdag, utan jag tror att det hela får en lösning genom att det är olika många patroner i olika förpackningar.

Göthe Knutson sade också något om vapenhandlarna i Norrland. Kravet är faktiskt att man skall sälja mindre än ett gevär i månaden. Jag tycker att det är självklart att man skall kräva att vapenhandlarna har kompetens och känner till vapen.

Anf. 144 GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Det är väl knappast någon som har följt den här debatten från i fjol vintras som är det allra minsta förvånad över att regeringen har tagit bort de mest vådliga förslagen från Leif G W Perssons utredningsbetänkande. Det hade varit helt orimligt att tänka sig att regeringen skulle lägga fram en proposition där man föreslår en form av husrannsakan som skulle kunna genomföras utan något som helst beslut ens på en polisstation och ännu mindre i en domstol. En polisman skulle precis när som helst när andan faller på kunna gå in och göra en husrannsakan i en familj där det finns en vapenlicens.

Jag, liksom säkert även andra, kan mycket väl tänka mig att flera av de andra förslagen i Leif G W Perssons utredning tillsammans med förslaget om husrannsakan skulle ha kunnat skapa en bokstavlig folkstorm eller att detta åtminstone bland jägarna skulle ha skapat en sådan storm att de hade tågat till kanslihuset och att regeringen hade fått ta tillbaka alltihop.

Sigrid Bolkéus påstod också att propositionen innebär brottsförebyggande åtgärder. Men ta då fasta på den statistik som berättar om i hur liten omfattning jaktvapen kommer till användning i våldsdåd där människor mister li-

vet. Det är bara fråga om ungefär en tiondel av fallen. Vilka restriktioner införs då mot de andra tillhyggena? Det är fortfarande så att jägarna, sett som en grupp i samhället, inte belastar brottsstatistiken.

Sigrid Bolkéus utfärdar en gissningstävling om vilket parlament i världen som har skrivit på samma sätt som det svenska. Jag skulle kunna tänka mig att det inte är främmande för något parlament i västerlandet att skriva på det sättet. Men – är det nödvändigt att fästa på papper att man inte vill förfölja jägarna och utpeka dem som en brottsgrupp?

Anf. 145 KJELL ERICSSON (c):

Herr talman! Jag tycker att det är en självklarhet att vi skall skapa goda förutsättningar för jakt i Sverige. Detta är vi överens om. Vi är också överens om att vi har duktiga och kompetenta jägare i vårt land. Vi är väl även överens om att man skall ha vapenlicens för att få köpa ammunition, men vad jag har sagt är onödigt i detta fall är att det skall vara nödvändigt att ha med sig vapenlicens för varje slags ammunition som man skall köpa. Även Sigrid Bolkéus vet att det ofta förekommer i jaktlag att en köper ammunition till hela jaktlaget. Då kan det röra sig om en mängd olika kalibrer. Varför skall man då inte kunna köpa allt detta? Det både förenklar och underlättar, och kanske kan man också förvara ammunitionen åt jaktlaget, så att man sedan kan dela ut den. Det är fullt möjligt att göra på det viset. Man krånglar alltså till detta helt i onödan. Dessutom kanske man ett år lånar ett vapen. Om jag till mitt eget vapen har ammunition av en kaliber men en annan gång vill låna ett annat vapen, skall jag då inte från det ena året till det andra kunna ha ammunition hemma som passar till det andra vapnet?

Det här är alltså onödigt krångel. Vi är ju överens om att de som har vapenlicens är omdömesgilla, laglydiga, skötsamma och även kompetenta personer. Då måste väl dessa personer kunna anförtros att också köpa ammunition.

Anf. 146 SIGRID BOLKÉUS (s):

Herr talman! Vi talade nyss om vapenförsäljningen i glesbygder. Jag sade då att det inte ens var nödvändigt att sälja ett vapen i månaden. Polisen i Vilhelmina sade i sitt remissvar att det i dag är svårare att få tillstånd till en skrothandel än till en vapenhandel. Detta är rätt fantastiskt. Man menade också att det måste ställas krav och att det måste vara fråga om en viss omfattning. Jag tror inte att det bara blir storhandlare kvar och att detta skulle vara konkurrenshämmande.

Vad som sades om husrannsakan behöver inte kommenteras. Även jag tyckte att förslaget var synnerligen dumt.

Kjell Ericsson vill ha en ny utredning som dels på nytt skall utreda jägarnas situation, dels skall utreda frågan om militära vapen, dels illegala vapen. Jag undrar om jägarna orkar med en omgång till. Nu har man upptäckt att man har vunnit ett lopp, och så skall man starta ett nytt utan att veta riktigt vilken placering man får.

Krafterna behövs i stället till nya viktiga frågor. Det gäller bl.a. förslaget om att skogsvårdsstyrelsen skall ta över jägarfrågorna från naturvårdsver-

ket, det gäller ettårskontrakt för arrenden på domänverkets mark, och det gäller EG och vad ett medlemskap innebär för jakten.

Jag funderar över vilka det egentligen är som vill ha en ny utredning förutom centerpartiet. Är det polisen? Jag betvivlar att jägarna har några sådana önskemål efter den här pärsen.

Anf. 147 GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Sigrid Bolkéus hänvisar till remissyttrandet från en polismästare. Detta är ju mycket betecknande för socialdemokratins Sverige, som är så fullt av restriktioner och byråkratiskt krångel att det t.o.m. är ett eländes elände att få öppna en skrothandel. Dock finns en viss grund för visst krångel då det gäller tillståndsgivning för skrothandel, nämligen att man kan misstänka att det förekommer häleriverksamhet i skepnad av skrothandel. Detta kan alltså vara ett motiv för restriktivitet.

Men vi misstänker ju inte jägarna för att vara hälare eller presumtiva dråpare. Sigrid Bolkéus argument var inte särskilt bra, men jag är tacksam för att det blev sagt och att det kan fästas till protokollet i Sveriges riksdag att socialdemokratins Sverige är byråkratiskt och krångligt.

Anf. 148 KJELL ERICSSON (c):

Herr talman! Jägarna behöver vi inte utreda mer. Vi vet att de är skötsamma och duktiga. Men det är andra vapen som förekommer i sammanhanget. Det är en väldigt stor del av de vapen som är illegalt införda i landet som förekommer i brottsliga sammanhang. Det gör också militära vapen. Vi måste försöka att hindra att de vapnen kommer till brottslig användning. Det är inte jägarna vi skall ge oss på, men det är det vi har gjort undan för undan. Däremot har vi inte givit oss på det som är det viktigaste, nämligen de vapen som är illegalt införda och stulna militära vapen. Det är dem vi skall titta på.

Anf. 149 SIGRID BOLKÉUS (s):

Herr talman! Det här betänkandet innebär inte någon begränsning i vapengarderoben, Kjell Ericsson. Det är precis som tidigare, och man får köpa hur mycket ammunition man vill till de bössor som man har licens för.

Jag tycker inte heller att vi skall ha ytterligare skärpningar för jägarna, men vi vet ju att förslag när det gäller militära vapen förbereds i försvarsdepartementet. Det är ÖBs avdelning. Då är det väl de illegala vapnen som återstår.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 28 maj.)

18 § Immunitet och privilegier

Föredrogs
justitieutskottets betänkande
1990/91:JuU38 Immunitet och privilegier (prop. 1990/91:104).

Andre vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 28 maj.)

19 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades
Socialförsäkringsutskottets betänkande
1990/91:SfU16 Rehabilitering och rehabiliteringsersättning.

Arbetsmarknadsutskottets betänkanden
1990/91:AU21 Vissa fredspliktsregler, "Lex Britannia"
1990/91:AU22 Arbetsmiljö och rehabilitering
1990/91:AU23 Tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1990/91
1990/91:AU24 Ändringar i lagen om arbetslöshetsförsäkring, m.m.

20 § Anmälan om frågor

Anmäldes att följande frågor framställts

den 22 maj

1990/91:655 av *Hugo Hegeland* (m) till statsrådet Erik Åsbrink om kostnaderna för det tillfälliga sparandet:

Bara i administrationskostnader kostar återbetalningen av tvångssparandet skattebetalarna upp till 150 milj.kr., uppger riksskatteverket. Enligt tidigare uppgifter från finansdepartementet uppgår kostnaden till högst 40 milj.kr. Med anledning härav vill jag fråga biträdande finansministern:

Är statsrådet beredd att inför riksdagen redogöra för de totala, faktiska kostnaderna för det s.k. tillfälliga sparandet?

1990/91:656 av *Lars Ahlström* (m) till utbildningsministern om försäljning av porslinsskärvor från Ostindienfararen Götheborg:

Den 25 oktober 1989 uttalade ett enhälligt kulturutskott att bestämmelserna i kulturminneslagen inte utgör något hinder för regeringen att i ett enskilt fall lämna tillstånd till försäljning av fornfynd.

När ämnar regeringen bevilja Stiftelsen Ostindienfararen Götheborg tillstånd att sälja delar av de miljontals blåvita porslinsskärvor som bärgats ur vraket av det år 1745 förlista fartyget?

1990/91:657 av *Ulla Orring* (fp) till civilministern om arbetsfördelningen inom regeringen:

I den infekterade debatten om inlandsbanan har framför allt Västerbottens landshövding engagerat sig starkt. Han har fått hård kritik främst från

länets socialdemokrater. Den fråga som bl.a. diskuterats är vilka befogenheter en landshövding har.

Med anledning av ovanstående vill jag fråga civilministern:

Får en landshövding vända sig till landets statsminister med ett ärende som tidigare avgjorts av en fackminister?

1990/91:658 av *Charlotte Branting* (fp) till statsrådet Lena Hjelm-Wallén om bistånd åt katastrofoffren i Bangladesh:

Den cyklon som nyligen drabbade Bangladesh var en tragedi av en omfattning som är svår att föreställa sig. Man uppskattar att 150 000 människor dödades. Större delen av bostäderna i det berörda området förstördes. Infrastrukturen raserades.

Behovet av bistånd är mycket stort. Sverige har hittills bidragit med 20 milj.kr. Ytterligare insatser vore väl motiverade.

På förslag av folkpartiet liberalerna beslöt riksdagen nyligen att bemyndiga regeringen att göra ytterligare katastrofinsatser utöver de anslag som tidigare beviljats. Denna möjlighet borde kunna utnyttjas för att öka katastrofbiståndet till Bangladesh.

Även förutsättningarna för mer direkta svenska katastrofinsatser av det slag som förekom vid stödet till kurderna borde prövas.

Mot denna bakgrund vill jag fråga biståndsministern:

Är regeringen beredd att vidta ytterligare åtgärder av det slag som här nämnts för att bistå katastrofens offer i Bangladesh?

1990/91:659 av *Elisabeth Fleetwood* (m) till justitieministern om ersättning åt Halvard Alvgard:

I lagutskottets betänkande LU27, Det allmännas skadeståndsansvar, skriver utskottet med anledning av fallet Halvar Alvgard bl.a. att det kan vara rimligt att ekonomisk gottgörelse utgår utöver den ersättning som Halvar Alvgard var berättigad till enligt lagen om ersättning vid frihetsinskränkning, samt att utskottet betonar att regeringen snarast bör ta upp frågan.

Med hänvisning till ovanstående ber jag att till justitieministern få ställa följande fråga:

När kommer regeringen att lägga förslag om ersättning till Halvar Alvgard för den skada och det lidande som han under tio år åsamkats?

1990/91:660 av *Margareta Persson* (s) till justitieministern om egenmäktighet med barn:

I Sverige finns i dag ganska många svenska kvinnor som fått sina barn kidnappade av barnens utländska pappor. Trots att svenska domstolar tilldömt kvinnan vårdnaden, så finns det nu alltför många fall där mannen tagit barnen och lämnat dem i sina hemländer, för att sedan återvända hit. Flera av dessa drabbade mödrar undrar nu varför dessa män inte utvisas från Sverige. Enligt de lagar som finns så skall brottet anses som mycket grovt, för att utvisning skall kunna äga rum. Egenmäktighet med barn anses tydligen inte

tillhöra den kategorin. Att olovligen röva bort ett barn till ett annat land från den förälder som tilldömts vårdnaden och förhindra all kontakt mellan barnet och vårdnadshavaren är mycket grymt.

Anser justitieministern att en översyn av lagen bör ske så att egenmäktighet med barn skall kunna leda till utvisning?

1990/91:661 av *Margareta Persson* (s) till justitieministern om reglerna om umgängesrätt:

Det finns i dag kvinnor som lever under hot att deras barn skall kidnappas av sina utländska fäder. Svenska domstolar kan ha gett modern vårdnaden om barnen, men i flera fall jag känner till har man samtidigt gett fadern en sådan umgängesrätt som tillåter att han får föra barnen ur riket. Den oro och den fasa dessa kvinnor lever under borde inte vara svår att sätta sig in i, eftersom de känner mannen och vet vad hans avsikter är. Naturligtvis är det svårt för svenska domstolar, som vill ta hänsyn till barnets rätt att ha ett naturligt umgänge med sin far, att förstå följderna för kvinnan och barnen när de ger umgängesrätt på mannens villkor. Men alltför många barn har nu förts ur riket. Det är dags för att en omprövning måste göras av umgängesrätten och under vilka villkor den får ske.

Är justitieministern beredd att göra en omprövning av reglerna för umgängesrätten mot bakgrund av dessa problem?

1990/91:662 av *Margareta Persson* (s) till utrikesministern om problemen med bortrövade barn:

I en interpellationsdebatt den 22 april lovade utrikesministern att snabbt ta kontakt med socialministern och justitieministern för att diskutera hela problematiken med bortrövade barn. Sedan den 22 april har en förening, Bortrövade Barns Förening, bildats och allt fler kvinnor berättar nu om bristande hjälp och stöd från svenska myndigheter.

Jag vill fråga utrikesministern om han nu tagit kontakt med socialministern och justitieministern för att diskutera hela problematiken kring bortrövade barn?

1990/91:663 av *Margareta Persson* (s) till socialministern om ökad förståelse för problemen med bortrövade barn:

I Sverige finns i dag ganska många kvinnor som fått sina barn kidnappade av barnens utländska pappor. Trots att svenska domstolar tilldömt kvinnan vårdnaden, så finns det nu alltför många fall där mannen tagit barnen och lämnat dem i sina hemländer. I andra fall lever kvinnorna under hot att en kidnappning skall ske. De drabbade kvinnorna upplever ofta att stödet från svenska myndigheter är alltför litet.

I en interpellationsdebatt den 22 april lovade utrikesministern att snabbt ta kontakt med socialministern och justitieministern för att överlägga om olika åtgärder som behöver vidtas. Socialtjänsten har i många fall visat en mycket ringa förståelse för kvinnorna och barnens situation. Kvinnorna har

nekats ekonomiskt bistånd för att kunna resa och få besöka sina barn. Andra kvinnor som lever under hot att barnen skall kidnappas har upplevt att socialtjänsten inte förstått allvaret i mannens avsikter.

Kommer socialministern att ta initiativ till att socialtjänsten i kommunerna får större kunskap om dessa frågor?

1990/91:664 av *Marianne Jönsson* (c) till arbetsmarknadsministern om sockerbruket i Mörbylånga:

Riksdagen beslutade den 17 maj att stödet till Mörbylånga Sockerbruk inte skall utgå efter 1992 års betkampanj. Beslutet är ett mycket hårt slag mot Mörbylånga kommun och hela Kalmar län.

Sockerbruket har mycket stor betydelse för sysselsättningen och jordbruket på Öland och även på fastlandet. Nedläggningen innebär att 600, dvs. 10 %, av samtliga arbetstillfällen i Mörbylånga kommun drabbas. Dessutom kommer sockerbetsodlingen i Kalmar län att upphöra, med svåra konsekvenser för ett bevarat öppet landskap.

Arbetsmarknadsläget är mörkt i Kalmar län. Varslen duggar tätt. Antalet anmälda arbetslösa är 1 000 fler än vid motsvarande tid förra året. I år har, t.o.m. den 6 maj, 82 företag varslat 3 589 personer.

Sockerbolaget hotar att lägga ned Mörbylånga Sockerbruk direkt efter årets kampanj om regeringens förslag om ensidigt sänkt gränsskydd vinner riksdagens gehör.

Jag vill fråga jordbruksministern:

Vilka åtgärder ämnar regeringen vidta för att förhindra Sockerbolaget att sätta denna hotelse i verket?

1990/91:665 av *Pär Granstedt* (c) till miljöministern om jordbruksomställningen i Stockholms län:

I Stockholms län riskerar omställningen inom jordbruket att bli ett hot mot kulturlandskapet och hundratusentals människors närmiljö. Ca 25 000 hektar är i år föremål för omställning och siffran förväntas växa mot 40 000 hektar, med en växande andel skogsplantering. Tillgängliga medel för naturvårdsåtgärder är helt otillräckliga.

Avser statsrådet att ta några initiativ för att säkerställa att inte jordbruksomställningen i Stockholms län och andra särskilt hårt drabbade områden leder till oacceptabla skador för landskapsmiljön?

1990/91:666 av *Gunhild Bolander* (c) till arbetsmarknadsministern om sockerbruket på Gotland:

Sockerbruket i Roma på Gotland skall läggas ned om fem år enligt beslut av en riksdagsmajoritet. Enligt beslutet skall regeringen återkomma till riksdagen i det fall problem skulle uppstå att få fram alternativ sysselsättning.

Just nu behandlas i riksdagen ett förslag från regeringen om att sänka gränsskyddet på jordbruksprodukter, bl.a. socker. Enligt Sockerbolaget kommer ett beslut om ett sänkt gränsskydd att innebära att bruket på Got-

land läggs ned betydligt tidigare än planerat. Detta skulle leda till mycket svåra problem för arbetsmarknaden och jordbruket på Gotland.

Vilka åtgärder planerar regeringen att vidta för att förhindra att Sockerbolagets hot om nedläggning av sockerbruket på Gotland efter 1992 års betsäsong skall verkställas?

21 § Kammaren åtskildes kl. 21.31.

Förhandlingarna leddes
av andre vice talmannen från sammanträdets början t.o.m. 4 § anf. 16 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. 13 § anf. 104 (delvis),
av talmannen därefter t.o.m. ajourneringen kl. 17.57,
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. 17 § anf. 138 (delvis) och
av andre vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

TOM T:SON THYBLAD

/Gunborg Apelgren

Innehållsförteckning

Torsdagen den 23 maj

1 § Justering av protokoll 1
2 § Beslut rörande utskottsbetänkande som slutdebatterats den 22 maj 1
Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU17
3 § Nedrustning 2
Utrikesutskottets betänkande UU18
Debatt
Birgitta Hambraeus (c)
Bengt Hurtig (v)
Inger Schörling (mp)
Evert Svensson (s)
Eva Björne (m)
Maria Leissner (fp)
Andre vice talmannen (om debattreglerna)
Ingela Mårtensson (fp)
Berndt Ekholm (s)
Beslut 22
Beslut om samlad votering 23
4 § Särskild löneskatt på pensionsförmåner, m.m. 23
Skatteutskottets betänkande SkU29
Debatt
Hugo Hegeland (m)
Anita Johansson (s)
Beslut fattades efter 10 §
5 § Dubbelbeskattningsavtal med Belgien 27
Skatteutskottets betänkande SkU36
Beslut fattades efter 10 §
Ajournering 27
Återupptagna förhandlingar 27
6 § Muntliga frågor till statsråd 27
Förbud mot kärnvapenprov till havs 27
Ingela Mårtensson (fp)
Statsminister Ingvar Carlsson (s)
Det dubbla pensionstillskottet för unga handikappade 28
Ing-Britt Nygren (m)
Socialminister Ingela Thalén (s)
Förhandlare avseende hyrorna 28
Jan Strömdahl (v)
Bostadsminister Ulf Lönnqvist (s)

Sänkt matmoms ... 29
Olof Johansson (c)
Statsminister Ingvar Carlsson (s)
Villkorlig frigivning ... 30
Eva Björne (m)
Justitieminister Laila Freivalds (s)
Dödshjälp ... 30
Anita Stenberg (mp)
Socialminister Ingela Thalén (s)
Fristående skolor ... 31
Erkki Tammenoksa (s)
Utbildningsminister Bengt Göransson (s)
Alternativmedicinsk behandling ... 31
Barbro Westerholm (fp)
Socialminister Ingela Thalén (s)
Beviskraven i brottmål ... 31
Wiggo Komstedt (m)
Justitieminister Laila Freivalds (s)
Sysselsättningen i byggbranschen ... 32
Rune Evensson (s)
Bostadsminister Ulf Lönnqvist (s)
Inlandsbanan ... 33
Börje Hörnlund (c)
Statsminister Ingvar Carlsson (s)
Villkorlig frigivning ... 33
Bengt Harding Olson (fp)
Justitieminister Laila Freivalds (s)
Barnens rättigheter ... 33
Annika Åhnberg (v)
Statsminister Ingvar Carlsson (s)
Lokalisering av lärarhögskolan i Stockholm till Södertälje ... 34
Lennart Andersson (s)
Utbildningsminister Bengt Göransson (s)
Det nordiska samarbetet och EG ... 34
Krister Skånberg (mp)
Statsminister Ingvar Carlsson (s)
Skattereformen och differentierad moms ... 35
Anne Wibble (fp)
Statsminister Ingvar Carlsson (s)
Rätten till uppgift om föräldraskap ... 36
Björn Sameulson (v)
Justitieminister Laila Freivalds (s)
Egenavgiften i arbetslöshetsförsäkringen ... 36
Karl Hagström (s)
Statsminister Ingvar Carlsson (s)
Lönebidragsanställning ... 36
Stina Eliasson (c)
Utbildningsminister Bengt Göransson (s)

Examinationen i högskolan 37
Birger Hagård (m)
Utbildningsminister Bengt Göransson (s)
Högskolan i Kalmar 37
Margitta Edgren (fp)
Utbildningsminister Bengt Göransson (s)
Fördelningen av mål i domstol 38
Birgit Henriksson (m)
Justitieminister Laila Freivalds (s)
7 § Vissa för forskningen gemensamma frågor samt anslag 39
Utbildningsutskottets betänkande UbU13
Debatt
Birger Hagård (m)
Margitta Edgren (fp)
Marianne Andersson i Vårgårda (c)
Björn Samuelson (v)
Berit Löfstedt (s)
Hans Gustafsson (s)
Beslut fattades efter 10 §
8 § Anslag till utbildningsdepartementet, m.m. 52
Utbildningsutskottets betänkande UbU15
Beslut fattades efter 10 §
9 § Riksbankens jubileumsfonds verksamhet under år 1990 52
Utbildningsutskottets betänkande UbU14
Beslut fattades efter 10 §
10 § Fornminnesbrott m.m. 52
Kulturutskottets betänkande KrU30
Debatt
Lars Ahlström (m)
Margareta Fogelberg (fp)
Sylvia Pettersson (s)
Beslut 55
Skatteutskottets betänkande SkU29
Skatteutskottets betänkande SkU36
Utbildningsutskottets betänkande UbU13
Utbildningsutskottets betänkande UbU15
Utbildningsutskottets betänkande UbU14
Kulturutskottets betänkande KrU30
11 § Uppskov med behandlingen av vissa ärenden 56
Kulturutskottets betänkande KrU31
Beslut 56
12 § Tilläggsbudget II 56
Kulturutskottets betänkande KrU19
Beslut 57
Tredje vice talmannen (om sammanträdets fortsättning under kvällen) 57

13 § Ändring i plan- och bygglagen ... 57
Bostadsutskottets betänkande BoU17
Debatt
Agne Hansson (c)
Nils Fredrik Aurelius (m)
Erling Bager (fp)
Jan Strömdahl (v)
Kjell Dahlström (mp)
Rune Evensson (s)
Beslut ... 74
14 § Internationellt samarbete i brottmål m.m. ... 75
Justitieutskottets betänkande JuU28
Beslut ... 75
Beslut om uppskjuten votering ... 75
Ajournering ... 75
Återupptagna förhandlingar ... 75
15 § Ny terroristlagstiftning m.m. ... 76
Justitieutskottets betänkande JuU29
Debatt
Berith Eriksson (v)
Krister Skånberg (mp)
Lars-Erik Lövdén (s)
Statsrådet Maj-Lis Lööw (s)
Hans Göran Franck (s)
Ingela Mårtensson (fp)
Beslut skulle fattas den 28 maj
16 § Tilläggsbudget II ... 95
Justitieutskottets betänkande JuU30
Beslut skulle fattas den 28 maj
17 § Vapenlagen ... 95
Justitieutskottets betänkande JuU33
Debatt
Göthe Knutson (m)
Kjell Ericsson (c)
Berith Eriksson (v)
Sigrid Bolkéus (s)
Beslut skulle fattas den 28 maj
18 § Immunitet och privilegier ... 108
Justitieutskottets betänkande JuU38
Beslut skulle fattas den 28 maj
19 § Bordläggning ... 109
20 § Anmälan om frågor
1990/91:655 av Hugo Hegeland (m) om kostnaderna för det tillfälliga sparandet ... 109
1990/91:656 av Lars Ahlström (m) om försäljning av porslinsskärvor från Ostindienfararen Götheborg ... 109
1990/91:657 av Ulla Orring (fp) om arbetsfördelningen inom regeringen ... 109

1990/91:658 av Charlotte Branting (fp) om bistånd åt katastrofoffren i Bangladesh ... 110
1990/91:659 av Elisabeth Fleetwood (m) om ersättning åt Halvard Alvgard ... 110
1990/91:660 av Margareta Persson (s) om egenmäktighet med barn ... 110
1990/91:661 av Margareta Persson (s) om reglerna om umgängesrätt ... 111
1990/91:662 av Margareta Persson (s) om problemen med bortrövade barn ... 111
1990/91:663 av Margareta Persson (s) om ökad förståelse för problemen med bortrövade barn ... 111
1990/91:664 av Marianne Jönsson (c) om sockerbruket i Mörbylånga ... 112
1990/91:665 av Pär Granstedt (c) om jordbruksomställningen i Stockholms län ... 112
1990/91:666 av Gunhild Bolander (c) om sockerbruket på Gotland ... 112

gotab 98957, Stockholm 1991